
ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul IX ■ Nr. 7 (92) ■ Iulie 2018

Monumentul Eroilor din Gura Vitioarei-Prahova

Din sumar:

Revista apare cu sprijinul Primăriei Municipiului Curtea de Argeș (prin intermediul Centrului de Cultură și Arte), Trustului de Presă „Argeș Expres” și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș”.

O sută de informaticieni români

Gheorghe PĂUN

Este vorba despre o carte cu titlul *O sută de autori români în informatica teoretică* (*One Hundred Romanian Authors in Theoretical Computer Science*), care a apărut de curând la Editura Academiei Române, în seria *Civilizația românească*, o serie monumentală, de peste 30 de volume masive, dând seama de tot atâtea ramuri ale științei și culturii românești, de la istorie și geografie la matematică, fizică, chimie și informatică, de la științele „exacte” la umanioare, plus un număr de volume „suplimentare” (așa cum este și cel de față). Seria este realizată de Academia Română, în cinstea Centenarului Marii Uniri, și este coordonată de acad. Victor Spinei, vicepreședinte al Academiei. Volumul în discuție aici este editat de Svetlana Cojocaru, de la Chișinău, subsemnatul și profesorul Dragoș Vaida, din București, unul dintre primii informaticieni români, cu contribuții majore în domeniu (și colaborator apropiat al revistei). Svetlana Cojocaru este membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei, cunoscută și ea cititorilor revistei, fiindu-ne alături încă de la începuturi. (Apropo: pe 27 martie, cu ocazia ședinței festive comune a celor două Academii, prilejuită de Centenarul Unirii Basarabiei cu România și desfășurată în Aula Academiei Moldovei, Academia Română a anunțat crearea unei filiale la Chișinău, care se adaugă astfel Filialelor din Iași, Cluj-Napoca și Timișoara, Academia Română confirmându-și statutul de *Academie a tuturor românilor,* indiferent de locul unde trăiesc aceștia.)

Volumul are stilul unui *who's who* (scurte prezentări, urmând un format standard: studii, teză de doctorat, funcții, domenii științifice abordate, rezultate mai importante, distincții, selecție de titluri de cărți și articole), dar, evident, restrângerea la o sută de nume, decizie care vrea să amintească de numărul de ani trecuți de la constituirea României Mari, a avut drept consecință omiterea multor cercetători care ar fi meritat incluși în carte. (Și din acest motiv, am precizat asta și în prefață, volumul nu propune un „podium”, nu stabilește o ierarhie printre informaticienii români, din țară sau din lume.)

Faptul că editorii sunt de pe ambele maluri ale Prutului este semnificativ – la fel este răspunsul pe care editorii au ales să-l dea întrebării ce înseamnă în acest context *român?* În consonanță cu Centenarul, am inclus în carte autori născuți în România (cea de acum sau cea de dinainte de Războiul Al Doilea Mondial, deci, în Regatul Român) sau care vorbesc românește, indiferent de locul unde s-au născut. Români din țară, din Basarabia și de oriunde în lume – și găsim, cum se știe, informaticieni români peste tot, din Canada în Japonia și din Finlanda în Noua Zeelandă.

Au fost incluși mai ales informaticieni în viață, cu informațiile trimise chiar de ei, dar sunt prezenți și o parte dintre cei dispăruți, începând cu „patriarhii” domeniului, Grigore C. Moisil și Solomon Marcus.

O a doua întrebare editorială a fost „ce este informatica teoretică?”, dar aici lucrurile sunt ceva mai complicate, nu există o separare intre *teoretic* și *practic,* nici în informatică și nici în alte științe. („Nimic mai aplicativ decât o teorie bună”, se spune printre cercetători.) Răspunsul a fost cel intuitiv: apropierea de matematică, opinia comunității științifice, tipul revistelor în care autorii au publicat lucrări.

Importante sunt, însă, alte aspecte.

Mai întâi, faptul că informatica românească are o vechime remarcabilă, de peste 90 de ani (mergem până în „pre-istoria” ei, în 1927, când Gabriel Sudan dădea, în același timp dar independent de W. Ackermann, primul exemplu de funcție recursivă care nu este primitiv recursivă), că a acoperit de-a lungul vremii toate direcțiile de cercetare ale domeniului (stăm, așadar, foarte bine și sincronic și diacronic). În carte se pot distinge clar *generațiile* de informaticieni, ca preocupări, problematică, tehnici de lucru, matematică preponderent folosită.

Informatica teoretică românească are și mai multe priorități, idei introduse și ramuri inițiate de români – nu dau exemple, cititorul poate consulta cartea.

Foarte interesantă este „sociologia” domeniului: majoritatea informaticienilor prinși în carte au început cu informatica teoretică, mulți chiar cu matematica, au contribuții teoretice, dar o mare parte au fost sau sunt profesori universitari și destul de mulți au trecut la aplicații, la software, chiar la hardware. Numeroși români informaticieni, tineri sau de vârsta „a doua”, lucrează în companii binecunoscute, unii sunt chiar parteneri de afaceri ai acestora sau au propriile mici companii informatice. Sunt și cazuri de informaticieni foarte bine realizați material.

Pe scurt, cartea conține o mare cantitate de informație, care ar putea sta la baza unor studii mai aprofundate, pe direcțiile menționate mai sus.

Un volum aniversar, demonstrând că avem o remarcabilă comunitate a informaticienilor români, sugerând însă realizarea unui volum mai cuprinzător, fără restricții de lungime (la un volum *complet* nu este realistic a spera, noi tineri de mare succes intrând continuu în scenă).

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

Adunările legiuitoare se vor afla în faţa cestiunii dunărene, pe cale de-a se rezolva în contra atitudinii de pân-acum a României. În timpul din urmă se urmează tratări între Austro-Ungaria şi Franţa privitoare la propunerea făcută de d. Barrere, reprezentantul republicii în Comisia Europeană de la Galaţi, de-a delega un membru al acestei comisii care să ia parte la şedinţele celei mixte. Propunerea aceasta fiind pe cale a se primi de toate puterile, cată neapărat să se fi primit Comisia Mixtă însăşi cu corolarul precumpănirii austriece. România singură nu a primit propunerea, dar, după cum merg lucrurile, preocuparea de căpetenie a celor interesaţi nu este de-a îndupleca România, ci aceea de-a preciza sfera de activitate şi situaţia acestui delegat european în Comisia Mixtă.

Ce vor face Adunările, ce guvernul, cu aceste învoieli pe deasupra capetelor noastre, cu aceste hotărâri *de nobis sine nobis* nu putem şti. Destul că atmosfera e încărcată de complicaţiuni interioare şi exterioare care ar cere o grabnică soluţiune şi care nu vor găsi în cei chemaţi a le rezolva decât o mare inepţie în acţiune şi o mare lipsă de înţelegere.

Căci pe când ţara e ameninţată din afară cu monopolul navigaţiunii austriece pe Dunăre, cu precumpănirea strivitoare a importului austriac, pericolul acesta devine şi mai mare în faţa lipsei de organizare economică înlăuntru.

Meseriile au dispărut şi dispar pe toată ziua în concurenţă cu fabricatele gata ce se introduc din străinătate; munca naţională se simplifică şi se îngreuie din ce în ce, reducându-se la munca câmpului, mărginită la anume timpi ai anului şi care lasă în silită inerţie braţele populaţiunilor aproape şase luni pe an.

Paralel cu relele simplificării şi reducerii muncii la o singură şi cea mai primitivă formă, se dezvoltă în progresiune geometrică răul social de care suferim mai cu seamă: creşterea neîncetată a elementelor improductive şi consumatoare. Deja satele s-au împlut de boala postulantismului orăşenesc, de vânători de funcţii asupra moralităţii şi activităţii cărora *Monitorul* ne dă zilnice probe prin publicarea de destituiri şi dări în judecată.

Faţă cu aceste greutăţi ce cresc din zi în zi, faţă cu descompunerea societăţii române nu întâmpinăm decât fatalele fizionomii ale Caradalelor de toată mâna, care, în loc de-a opri descompunerea, vor s-o grăbească şi mai mult prin reforme excesiv de demagogice, precum e electivitatea magistraturii, sufrajul universal ş.a. Nicio idee sănătoasă şi în adevăr organică de reformă nu se prezintă de nicăieri; luptele şi diviziunile politice au osândit gândirea naţională la sterilitate.

Guvernul pe de altă parte nu va avea a alege decât între urmarea politicii de pân-acum şi schimbarea sistemului. Dacă va urma politica sa actuală de satisfacere de apetituri şi ambiţiuni, el va continua a stăpâni, dar orice zi a stăpânirii sale va fi însemnată prin pierderi materiale şi morale pentru ţară. Dacă ar îndrăzni să-şi schimbe sistemul şi să apuce calea unei politici de stat, admiţând chiar că ar avea îndestulă capacitate pentru aceasta, va pierde sprijinul partizanilor săi, care nu-l servesc şi nu-l pot servi decât în schimbul satisfacerii intereselor lor materiale.

Dacă victoriei verisimile a Austriei în cestiunea dunăreană i s-ar putea opune cel puţin o solidă organizare economică înlăuntru, care să neutralizeze şi să zădărnicească pân-la un grad oarecare acea biruinţă, s-ar mai putea spera o îndreptare pe viitor. Dar, dezorganizaţi pe de-o parte, bătuţi în afară pe de alta, condamnaţi a purta în spinare o generaţie care trăieşte tocmai prin această dezorganizare şi descompunere, noi vedem sorţii de izbândă ai luptei noastre naţionale împuţinându-se din ce in ce.

Nu putem aştepta de la guvernanţii noştri să ne priceapă, ba e mare îndoială dacă există mulţi oameni în toată ţara care să se fi convins că mergem din rău în mai rău. Oamenii eminamente practici, care văd în politică numai ocazia de-a-şi face o poziţie ori de-a trăi bine, nici nu vor voi chiar să ne înţeleagă.

În alte ţări vedem în adevăr că politica de stat, politica ce are în vedere organizarea economică, învinge chiar în contra opiniei publice şi un exemplu mare ne va da în această privire Germania. „Împăratul, zice o foaie germană, e prea bătrân pentru a duce la capăt marea reformă. Dar precum unul din predecesorii săi a testat desfiinţarea robiei, astfel discursul său de tron e un testament care dispune dezrobirea claselor muncitoare.” La robia crescândă a poporului românesc sub elemente parazite nu gândeşte nimenea.

(*Timpul*, 11 noiembrie 1881)

La Curtea Domnului Eminescu...

Întreaga *românime* este Curtea Poetului, limba română avându-l ca „autor” (Solomon Marcus), iar românii toţi având ca patrie limba română (Nichita Stănescu), nimic mai firesc, deci, ca şi în *România de a Argeş* (Nicolae Iorga) chipul său de bronz să străjuiască locurile şi cugetele.

Iar din 16 iunie, privirea înalt-intransigentă a Luceafărului ne scrutează de pe soclul de granit din faţa Centrului de Cultură şi Arte din Curtea de Argeş, dintr-un loc care ţine în cumpănă Bulevardul Basarabilor, cel cu Biserica Domnească la un capăt şi Mănăstirea lui Neagoe cel sfânt la celălalt.

Va fi de acum *Eminescul de la Argeş,* aşa cum l-a văzut şi ni l-a dăruit sculptorul Radu Adrian. Ferm, esenţializat, ceresc, mai aproape de *Odă în metru antic* şi de publicistică decât de poezia de dragoste, chiar dacă nu-i lipsesc nici trăsăturile care o amintesc şi pe aceasta.

Dezvelirea monumentului s-a făcut în cadrul Zilei Revistei *Curtea de la Argeş,* ediţia 2018. Ceremonia a început cu o slujbă oficială de ÎPS Calinic, Arhiepiscop al Argeşului şi Muscelului, a continuat cu un spectacol de muzică (soprana Cristina Marta Sandu, de la Opera Naţională din Bucureşti, pianista Ioana Lepădatu, de la Filarmonica Ploieşti, Corul „Orfeu” al Centrului de Cultură şi Arte) şi poezie (Luminiţa Borta, actriţă a Teatrului „Al. Davila” din Piteşti, Paula Romanescu, mare prieten al revistei). Au participat oaspeţi din multe locuri (Craiova, Cluj-Napoca, Sălaj, Sibiu, Râmnicu Vâlcea, Bucureşti, Oradea, Drobeta-Turnu Severin, Piteşti etc.), scriitori, unii fiind autori de cărţi despre Eminescu sau chiar „bolnavi” de *eminescianită* (formularea lui Constantin Noica): Nicolae Georgescu, Lucian Costache, Florea Firan, Florian Copcea, Florentin Popescu şi alţii. Evenimentul a stat şi sub semnul Centenarului Marii Uniri şi a frumosului proiect judeţean „Respect pentru Valorile Naţionale” - a fost de faţă şi dr Dan Manu, preşedintele Consiliului Judeţean Argeş. Elevi de la Şcoala „Mircea cel Bătrân” şi de la Colegiul Naţional „Vlaicu Vodă” din oraş au aşezat flori pe soclu.

Monumentul s-a ridicat prin grija Asociaţiei Culturale Curtea de Argeş, cu sprijinul sponsorilor principali Ioan Curtean de Hondol, cunoscut luptător pentru identitate naţională, pentru recuperarea rădăcinilor dacice ale poporului român, şi Societatea Comercială RMR Curtea de Argeş - s-a implicat direct, cu entuziasm şi pricepere, Mihai Badea Jr. Ridicarea monumentului datorează şi altor entuziaşti - listă incompletă: arhitecţii piteşteni Elena Florea-Dumitrescu şi Cristian Florea, constantul iubitor şi sprijinitor al culturii argeşene George Rotaru, Editura Tipargt-Piteşti, arhitecţii Eugeniu Ivănescu şi Traian Ionescu, autorităţile locale etc.

Suntem de acum mai bogaţi şi mai puternici cu un Eminescu!

Redactor-şef: Gheorghe Păun

Redacţie: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacţional: Svetlana Cojocaru – membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR şi USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, Bucureşti, **Spiridon Cristocea** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeş, **Sorin Mazilescu** – lector la Universitatea Piteşti, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Filofteia Pally** – expert naţional etnolog, Muzeului Viticulturii şi Pomiculturii Goleşti, Argeş, **Cornel Popescu** – director al Muzeului Judeţean Argeş, Piteşti, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Judeţene „Dinicu Golescu”, Piteşti, **Adrian Sămărescu** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Ion C. Ştefan** – profesor, membru al USR, Bucureşti.

CURTEA DE LA ARGEŞ

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeş Expres” (Str. Cuza Vodă, nr. 131, tel./fax: 0248-722368, http://argesexpres.ro/) şi a Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu” (B-dul Basarabilor, nr. 59, tel./fax: 0248-728342, http://culturaarges.ro/) din Curtea de Argeş.

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face prin Poşta Română (codul revistei în Catalogul 2018 al publicaţiilor este 19.179).

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Viaţa instant

Horia BĂDESCU

Trăim într-o lume grăbită, al naibii de grăbită sau, ca să-i dau adevărată măsură şi să rămân în datele unei paradigme poetice personale, nebun de grăbită! Se grăbeşte umanitatea – umanitatea civilizată, vezi bine, fiindcă ceilalţi, pe care încă n-am apucat să-i trecem strada, îşi mai îngăduie un *tête-á-tête* cu siestele interioare şi un pic de cochetărie cu veşnicia – dar oare unde se grăbeşte? Ce ţeluri înalte o fac să alerge de parcă hoardele migratoare s-ar arăta la orizont? Se grăbeşte planeta să-şi amestece anotimpurile, să-şi treiere cutremurele, erupţiile vulcanice, vijeliile şi uraganele pe care savanţii misogini le botează cu nume de femeie tocmai în pragul noii revoluţii sexiste. Se grăbeşte timpul; bătrânele pendule, care măsurau cu pasul lor încet cum ni se trece viaţa, lăsându-ne respiro-ul necesar să ne gândim şi să înţelegem aceasta, au cedat locul grăbitelor, performantelor, preciselor ceasuri electronice, care ne racordează la presiunea microsecundelor. *Time is money,* ni se reaminteşte în fiece zi, într-o lume în care Dumnezeu e chemat să binecuvânteze templul viţelului de aur, din care cândva Iisus alungase zarafii cu biciul! Trăim instant, iubim instant, murim instant! Gândim instant, în puţine cuvinte şi multe *emoticoane*, cu mintea aglutinată de potopul de informaţii standardizate, oferite instant gata manipulate. Trăim instant în beneficiul unei infime pletore de îmbuibaţi, de la sardanapalicele mese ale cărora se aruncă din când în când câteva fărâmituri. Trăim rupţi de rădăcini, de părinţi, de memoria noastră, adică de noi înşine. Şi ce nevoie am avea de toate astea atunci când avem la îndemână sfântul facebook şi binecuvântatul twitter?

Adevărurile nu sunt niciodată descoperite, ci reamintite, căci ele se află în lăuntrul nostru. Chiar cele paradoxale, precum acela pe care mi-l reaminteam citind, cu ani în urmă, *Încetineala,* cartea lui Milan Kundera. Un adevăr aparţinând pe de-a-ntregul contemporaneităţii. Ce ne spunea, în esenţă, Kundera? Că există „o legătură secretă între încetineală şi memorie, între viteză şi uitare". Şi că dacă „gradul încetinelii este direct proporţional cu intensitatea memoriei, gradul vitezei este direct proporţional cu intensitatea uitării". Adevăr întru totul adevărat, fiindcă de vreme ce suntem ceea ce suntem doar prin neuitare, prin însumarea în amintire a fugoaselor clipe, dreptul la încetineală, la dulcele răsfăţ al reamintirii este dreptul la tine însuţi. Eşti doar în măsura în care te reaminteşti. Şi nu eşti, în măsura în care îţi refuzi sau ţi se refuză dreptul la memorie.

Să ne imaginăm o alcătuire inteligentă a cărei memorie nu funcţionează. A cărei fiece clipă prezentă aduce uitarea celei trecute. O alcătuire fără de sinele său, care este memoria existenţei sale. Acea fiinţă de neînchipuit ar putea fi orice în afară de om. Căci încetineala, ca stare de sine a memoriei, nu este doar însumare, ci şi, şi mai ales reflecţie. Întrebare de sine, cum ar fi zis Noica. Vorbire interioară despre sine. Poate că tocmai de aceea bătrânii există întru încetineală, întru zăbavă, întru întrebarea de sine şi despre sine, un exerciţiu de memorie pentru marea uitare. Dar, oare, cea care va să înceapă este, cu adevărat o mare uitare sau o mare reamintire?

Iar dacă viteza e direct proporţională cu uitarea, ce va să însemne foamea cu care omenirea acestui veac înghite pe nemestecate clipa, foamea de mereu altceva care nu e decât neputinţa sau ne-voinţa de reflecţie, de întrebarea de sine, nebunia informaţiei şi a noului cu orice preţ? Uitându-se faptul că, din perspectiva lucrurilor ce ţin de umanitatea noastră, nu există noutate, ci doar reamintire, sub lumina mereu alta a clipei, a ceea ce a fost sau, mai precis, a ceea este veşnicul prezent al fiinţei.

Înţelept este acel ce vrea să-şi semene sieşi, cel din totdeauna, sinelui său, adică memoriei sale, asumându-şi încetineala de a trece prin schimbătoarea lume, adică însăşi înţelepciunea.

Şi, Doamne, ce benefică şi alinătoare este înţelepciunea în această lume nebună, în care se trăieşte instant!

Dimensiuni identitare în eseistica lui Horia Stamatu

Dan ANGHELESCU

Nu am putea vorbi despre o dimensiune identitară – şi cu atât mai puţin despre un specific al literaturii noastre interbelice – fără a aduce vorba şi despre fenomenul discret (dar persistent) al prezenţei unei anumite incandescenţe mistice. Impregnând, pe multiple planuri, ethosul întregii spiritualităţii româneşti, aceasta se cuprinde şi se exprimă, complex şi totodată lapidar, în ideea de *Ortodoxie.* Mircea Eliade văzuse în Ortodoxie „…acel sens sublim al omului şi al vieţii la care se ajunge fie pe cale mistică (experienţă individuală), fie pe calea etică (experienţă de limitare a individului); fie prin contact cu Dumnezeu, fie prin contact cu umanitatea. Şi – spune el – cred că la ortodoxie se vor opri cei mai mulţi din ultima generaţie pentru că ortodoxia rezolvă antagonismul dinamic dintre Iisus şi Apollon-Dionysos; pentru că sensul creştinismului e cel mai perfect spiritual, aşadar, cel mai real şi mai fecund. Dar, problema ortodoxiei, a misticii şi eticii ortodoxe se leagă de o sumă de întrebări care nu pot fi lăsate fără răspuns." (Eliade, 1990: 68)

Vorbim în fond despre o *stare spirituală* ale cărei efecte s-au văzut în apropierile create între generaţiile de scriitori. Intelectualitatea tânără din perioada interbelică (Mircea Eliade, Vintilă Horia, Stefan Baciu, Petru Comarnescu, Anton Golopenţia, Horia Stamatu, Constantin Noica, André Scrima, Dumitru Stăniloae) îşi continua spiritualmente antecesorii, pe Lucian Blaga, Nichifor Crainic, Vasile Voiculescu, iar aceştia, la rândul lor, îi urmaseră pe marii gânditori ai ecleziei sud-est europene: Lossky, Dionisie Areopagitul ori Grigore Palamas. Ortodoxia părea să ofere unica soluţie capabilă să contracareze dominaţia şi supremaţiile *gândirii pozitiviste.* Se deschideau orizonturi de natură apofatică în modul de a gândi relaţia cu *Transcendenţa,* vizibile în scrierile unor Lucian Blaga, Nichifor Crainic, Vasile Voiculescu, Dumitru Stăniloae şi – în fapt – în tot ceea ce au gândit şi au scris cei ce se revendicau din trena ideatică a revistei *Gândirea.* Dar nu numai.

Ca poet şi eseist, Horia Stamatu aparţine tinerei generaţii de intelectuali interbelici şi face parte din categoria rarisimă a acelor scriitori despre care s-a putut spune că „ating, printr-o metafizică profundă şi originală, starea de reflecţie religiozitate /.../ (şi) ajung la un anumit prag de reflecţie lirică şi de expresivitate, la o metafizică de tip liric în care miticul şi religiosul se împletesc şi se confundă, /.../ acolo unde se sfârşeşte previzibilul, determinantul. Întâlnirea cu religiosul este în acest mod indirect posibilă /…/ fără concepte teologice." (Simion, 1997: 137) Într-adevăr, eseurile lui – impregnate de o extraordinară forţă de comunicare, cu vaste orizonturi deschise către timpul auroral – se disting prin faptul că *simt/pre-simt* sau aproape că şi schiţează traiectorii şi volute spirituale ale devenirilor fenomenului cultural românesc.

Dimensiunea identitară constituie una dintre preocupările constante ale eseisticii lui. Cu prilejul publicării, în traducere proprie, a celebrei conferinţe intitulate *Hölderlin şi esenţa poeziei* (*Hölderlin und das Wesen der Dichtung*) susţinută de Martin Heidegger la Roma în 1936, *notaţiile* eseistului român deveneau, ele însele, o disertaţie. Desigur, dimensiunea identitară era abordată la momentul acela oarecum subsidiar, prin prisma unor analize asupra fenomenului de disoluţie a spiritualităţii. Vorbind despre lumea contemporană „…zdrobită de industrie, ideologie şi destrucţie ecologică" (Stamatu, 1981: 191) şi operând trimiteri către spiritualitatea din scrierile unor Jacob Böhme (*Aurora*), Novalis (*Die Cristenheit oder Europa* şi poemul iniţiatic *An Tiek*), Horia Stamatu evoca mişcarea romantică ce descoperise în lumea culturii superioare folclorul. Dar atenţia lui se concentra asupra esenţelor dimensiunii identitare întrezărită şi ca vocaţie profetică a poetului (*poeta vates*). Consideraţiile îl vizau pe Eminescu „ultimul romantic al lumii" în ipostaza celui care „a intuit ieşirea lumii din regimul cuvântului" ca să intre într-un regim „care nu mai întemeia nimic. /…/ În locul unei *permanente întemeieri,* se accentuase acolo, s-a instituit *desfiinţarea totală ca anti-esenţă a istoriei,* /…/ mica noastră planetă, ajunsă un pumn de pământ în bătaia tuturor vânturilor din golurile nefiinţării." (*Ibid.*; 192) Idei pe care le vom regăsi, desigur, în formulări diferite, şi la Vintilă Horia. Astfel, înţelegerea dimensiunii identitare se vădea legată indisolubil de străvechi experienţe care trimit cu gândul la spaţiul spiritual al străvechimilor traco-helenice, acelea din lăuntrul cărora poezia, religia si filosofia izvorâseră îngemănate sub irepresibila nevoie a umanului de a se comunica plenar. Dintr-o asemenea *întâlnire* şi *iluminare* de sensuri, *accentul identitar* se revendică impregnat de tensive şi întregitoare idei. Să-l amintim pe Constantin Noica, cel care adună laolaltă *Comuniunea, Comunicarea* şi *Cuminecarea.* Dar şi pe Hans-Georg Gadamer, atunci când spune: „Ca orice fel de experienţă, trăirea poetică, precum şi cea religioasă resimt nevoia cuvântului. Acestui fapt îi corespunde sensul grecesc primordial al cuvintelor respective: poezia (*poein*) este *facere* prin cuvânt, iar *teo-logia* este *vorbire* despre divinitate. Nu trebuie să presupunem pur şi simplu că avem de-a face aici cu *două lucruri deosebite, cu vorbirea poetică sau cu cea religioasă.* Este clar că nu se poate distinge cu uşurinţă între limbajul poeziei şi cel al tradiţiei mitologice." (Gadamer, 2000: 127)

Aşa se face că perspectiva şi temeiurile prin care eseistica lui Horia Stamatu abordează dimensiunea identitară constituie o contracarare a unui specific – din ce în ce mai vizibil în modernitatea noastră – acelaşi pe care îl sesizaseră încă Schelling şi Hölderlin: *înnoptarea temeiului metafizic al sensului* când *timpul devine sărac* (*Zeit der Dürftigkeit*).

→

Homo sapiens

Într-o lume traversată de o prăbușire a esențelor și valorilor fundamentale, *dimensiunea identitară* afirmă irepresibila și insațiabila *voință de sens* (*the will of meaning*), sensul capabil să configureze și să exprime irepetabilul, unicitatea, trimițând la mereu neliniștitoarea interogație heideggeriană despre *Esența Temeiului* (*Vom Wesen des Grundes*). Așadar, dimensiunea identitară capătă o iradiație de marcă specială a lumii spirituale, de inefabilă pecete a *căderii prin timp* și totodată de refuz și ieșire dintr-o actualitate lipsită de plenitudine, dintr-un „timp oropsit (*dürftig*) pe care îl trăim în istoria lumii de azi" (Stamatu, 1981: 175), *timpul în care Zeii au părăsit lumea*. Se conturează aici elementele care, vizând esența *Poieticului,* îl fascinează și îl apropie – ca și pe Heidegger – de Hölderlin. (Și aici se pot întrezări apropieri de acea problematică ce, în întreaga lui eseistică, l-a preocupat și pe Vintilă Horia – despre timpul și despre *decăderile lumii contemporane.* Sunt interogații care iradiază din scrierile marilor gânditori începând de la Nietzsche, Oswald Spengler, Husserl, Heidegger ori Valéry, dar și de la ezoterici precum René Guénon, v. *Criza lumii moderne* – cea de-a patra vârstă Kali-Yuga, *vârsta sumbră*...)

De altfel, alegațiile sale au o deosebită limpezime: „Urmând pe Hölderlin, Martin Heidegger se depărtează de ceea ce știm despre *poiesis*, termen originar grec, fără să-l contrazică, ci numai răscolind mai adânc în căutarea semnificației ultime a *actului poietic*, /…/ așa că nu ne oferă încă o teorie, ci cu totul altceva, mult mai profund." (Stamatu, 1981: 175) Dimensiunea identitară devine astfel, pentru Stamatu, modalitatea gravă de interogare a literaturii ca lume aparte. *Specificul* se va distinge în reflexivitatea obstinată cu care investighează aspirând să o surprindă în amplitudinea unor semnificative construcții simbolice. Este probabil aspectul pe temeiurile căruia s-a spus că în eseistica lui transpare un *lirism al cunoașterii* ce ar avea multe ecouri blagiene. (Popescu, 1971: 143,144)

Dacă și despre poemele lui Horia Stamatu, în *Istoria* sa, Ion Negoițescu afirmă că prin ele capătă contururi limpezi o veritabilă *theodicee,* nu este mai puțin adevărat că și eseistica lui vine dinspre sacralitate, respirând puritatea dintru începuturile lumii și neprihănitele lumini ale increatului. De unde și impresia de *minune a lirismului absolut* pe care o resimte acelasi Negoițescu. (Negoițescu, 1991: 335) *Explorând* astfel tărâmurile *Poeticului,* înțelegem că nici dimensiunea identitară nu poate fi gândită decât prin aceeași profundă și esențială apropiere cu sacralitatea. Atât pentru poet, cât și pentru eseist s-a spus că „religia are, constitutiv, o excelență estetică. Și în religie, și în literatură, trăirea se exprimă printr-o mare tensiune simpatetică, deși activă în domenii marcate de o anumită ambiguitate între imanent și transcendent, numen și natural. /…/ Față de sacru, literatura/arta, beneficiază de un impuls ludic apt de a instaura cât mai convingătoare universuri alternative." (*Ibid.*, p. 143)

Dar dimensiunea identitară – din perspectiva în care o abordează eseistul – se revendică cu temeiuri profunde survenite și din cu totul alte teritorii decât cel al literaturii: „De-a lungul timpului trecut de la adoptarea creștinismului în limba latină de către strămoșii românilor (sec. IV), spune Stamatu, s-a dovedit cu prisosință că pentru civilizația românească primordiale nu au fost formele religioase, ci spiritul creștin. Lipsa războiului religios la Români este cea mai importantă notă caracteristică a civilizației lor." (Stamatu, 1979: 144) Dar, dezvoltând el ideea și apropiind-o de tragica actualitate, rezultă că în România războiul religios a început să se desfășoare în spațiul concentraționar păzit de oamenii generalului rus Nikolschi, atunci când, de pildă Nichifor Crainic, fost profesor la Facultatea de Teologie din Chișinău „...trebuia să mărturisească superioritatea temnicerului față de Dumnezeu, pentru că temnicerul putea să-i dea o lingură de supă în plus." (*Ibid.:* 145)

Tot o trăsătură identitară întrezărește eseistul în faptul că civilizația românească *s-a centrat mai mult în sacru decât în juridic.* Ceea ce ar fi influențat mult limba românească, această centrare fiind nu formală, ci de tip organic. Românii, subliniază el, *au fost dintotdeauna toleranți față de alte credințe religioase, la ei nu s-ar fi putut nicicând întâmpla o noapte a Sfântului Bartolomeu.*

Prin urmare, *absența/dispariția* dimensiunii divinului nu poate avea drept consecință decât o disoluție și o inevitabilă *extincție a înseși dimensiunilor noastre identitare*. Aceasta este gândită și ca esență istorică participând la un anume tip de ființare. Utilizând o veritabilă arheologie a cuvintelor, autorul amintește de cultul antic *Hestia-Vesta,* cult al „vetrei, al căminului, care este simbolul casei, al familiei, al continuității familiale sau chiar civice, cum era cultul roman al focului păzit de Vestale. În orice caz, este vorba în această rădăcină de ideea permanenței…" (*Ibid*.: 188)

Dimensiunea identitară are, deci, o legătură esențială cu Poetul înțeles în ipostaza de *întemeietor prin cuvânt.* Dintr-o asemenea perspectivă, el reamintește dialogul lui Socrate cu Hermogenes din Cratylos în care se sublinia că *poezia este izvor de realitate*, *întemeiere prin cuvânt, că poetul este dătător de noimă (nomothet), legislator, dat fiind că poeții sunt cei care au dat nume zeilor.* Atunci când Hölderlin susține că „omul trăiește poetic pe acest pământ" se subînțelege că a fi poet înseamnă a poseda harul prevederii, al unei deschideri spre viitor, ceea ce presupune *profeția*. (*Ibid*.: 176) Prin urmare, dimensiunea identitară se deslușește începând cu *Nomogenetica,* cu nașterea numelor, ce se vădește ca un fenomen deosebit de complex și impregnat de unicitate. Aici „sacrul se împletește cu umanul prin *inspirație* și numai astfel ființa umană se definește inconfundabil ca atare, adică atunci când omul s-a găsit pe sine *identificându-se,* l-a găsit și pe Zeul ce se confundă cu *este,* deci *Vesta.* Cel care asemenea descoperitorului de izvoare găsește și este purtătorul acestei permanențe a calității pe care o numim *este* și pe care o ține ca pe un potir în cuvânt e poetul. Așa cum focul Vestei, simbol al permanenței lui *este* nu trebuie să se stingă, nici cuvântul poetului nu trebuie înăbușit./…/ este rămâne etern, prezent și inefabil cu *Cel ce este mai înainte de toți vecii.*" (*Ibid.:* 188)

Dintr-o perspectivă apropiată sunt expuse ideile din eseul *Între utopia orfică și hieraticul mioritic. Disoluția dimensiunii identitare se petrece în timpul în care lumea,* spune Stamatu, este „zdrobită de industrie, ideologie și destrucție", *iar poeții nu mai umblă* „prin noaptea cea sfântă" *să vestească ceva pe urmele foștilor preoți. Ei și-au pierdut darul profetic.* De unde și întrebarea gravă pe care comentatorul o decupează din poemul lui Hölderlin: *La ce bun poeți în vremuri oropsite?* (*Weiss ich nicht und wozu Dichter in dürftiger Zeit?*) Răspunsul apasă asupra întregii noastre epoci. Întoarcerea la *poeta vates* care – asemenea vestalelor – întrețin temeiul (esența!) existenței noastre în *Logos* pare a fi devenit o necesitate imperioasă, având în vedere că în locul întemeierii (deci, al esenței), *timpul nostru e dominat de anti-esența istoriei.* (Din nou, o apariție a *Timpului și a Istoriei*..., prezență obsesivă ca și în scrierile altor exilați, Vintilă Horia, Mircea Eliade sau Stefan Baciu.)

Horia Stamatu posedă și încearcă să pună în lumină o înțelegere nu doar a fenomenului literar, ci – într-o măsură egală – și a interdependențelor ce operează în stările actuale ale lumii, subliniind esența subtilă ce „leagă" între ele fenomenalitățile: „Cine reduce istoria la politică face o gravă eroare. Istoria este fundamental logos (de la *lego,* a aduna, a lega, a pune împreună). Dar astăzi politica este tot mai departe de logos. /…/ În lipsa logosului, politica nu mai are de apărat nimic decât pe ea însăși, adică nu e decât o persistență a forței care constrânge, însă nu leagă." (Stamatu, 1985: 13)

Actualitatea, clarviziunea și profunzimea acestor aserțiuni sunt tulburătoare. Tot ceea ce ni se spune pare a fi scris din însăși proximitatea zilei pe care o trăim, a prezentului. Nu mai puțin uimitoare sunt analizele pe care le întreprinde asupra fenomenului literar al exilului românesc: „Poezia exilului nostru este la cea mai înaltă expresie când ajunge la contingențele ei naturale cu oracolul, profeția și apocalipsa. /…/ Vorbind de *Oficiul poetului,* un mare poet german de la începutul declinului acestei modernități pe care o înmormântăm azi, ne amintește exemplar care sunt temeiurile poeziei, adresându-se celor ce îndeplinesc acest Oficiu: de ce oare, poete, vei fi ascultat profeții Orientului, și imnurile Helenilor, și mai de curând tunetul? Într'adevăr, acestea răsună în cea mai mare parte a poeziei românești din exil, și în raza lor de luptă poeții, cum spune Dumitru Ichim, pentru întoarcerea logosului la el acasă, aceasta fiind ultima speranță a popoarelor amenințate cu dizolvarea, de a-și veni din nou în fire. /…/

→

Note despre Horia Stamatu

Între 1938 și 1941, sub conducerea lui Mircea Vulcănescu, este redactor la *Enciclopedia României.* În 1941 se refugiază în Germania, unde, între anii 1946 și 1948, devine lector de limba română al Universității din Freiburg im Breisgau, catedra de romanistică a profesorului Hugo Fridrich (autorul celebrului studiu tradus și la noi în 1969 *Structura liricii moderne*). În paralel, discipol al lui Martin Heidegger, își continuă studiile de filosofie cu profesorul Max Müller, succesor la catedra lui Heidegger. În următorii doi ani (1948-1950), îl regăsim la Paris, unde conduce secția literară a Institutului Român de Cercetări de pe lângă Sorbona, alături de Mircea Eliade, Emil Cioran și Eugen Ionescu, fiind unul dintre fondatorii principali ai respectivului Institut.

Între creațiile poetice importante din perioada postbelică sunt de menționat: *Juvavum 1945, Râul* (1947), *Por las calzados de Punta Europa* (1956), *Exodo in mayo* (1957), *Recitativ* (poeme în versuri și proză, Madrid, *Destin,* 1963), *Dialoguri* (1964), *Dialogos* (Salamancha, 1971), *Kairós* (Paris, *Caetele Inorogului,* 1974), *Jurnal* (Salamancha, Asociacion Cultural Hispano-Rumana, 1976), *Imperiul* (Paris, 1981). Multe dintre poemele publicate mai apăruseră, în timp, și sub forma unor broșuri sau în reviste: *Trei peisagii, alte poeme și parapoezie* sunt publicate în *Revista Scriitorilor Români* din Germania (1970), precum și în diverse antologii cum a fost *Poezia românească* (editor Vintilă Horia, Salamancha, 1956).

Un loc important în preocupările lui Horia Stamatu îl ocupă cronicile literare și – mai ales – eseurile publicate în limba română sau în limbi străine. În multe dintre acestea din urmă sunt abordate teme din sfera filosofiei culturii, a istoriei românilor, etnolingvistică, antropologie și estetică. În revista *Destin,* caietul aniversar nr. 11 (Madrid, 1959), publică eseul intitulat *Câteva note asupra gândirii românești.* Tot la Madrid, în *Colecția Destin* (1968), publică eseul *Ion Budai-Deleanu, poet-gânditor al vremurilor noi.* Numărul 11 al *Revistei Scriitorilor Români* (1972) conține un eseu despre *„Umorul negru" și „absurdul" în literatura română cultă și populară.* În următorul număr al aceleiași publicații (12 din 1973), apare eseul intitulat *Câteva lămuriri cu privire la Nae Ionescu.*

În perioada anilor 1980-1986, numeroase eseuri vor fi publicate în revista *Cuvântul Românesc* apărută (1976) la Hamilton în Canada. Răspunzând invitației lui Mihai Fotin Enescu, timp de aproape un deceniu – între anii 1951 și 1960 – trăiește în Spania, la Madrid, unde se numără printre fondatorii revistelor *Libertatea Românească* și *Fapta.*

În 1961 se reîntoarce în Germania, stabilindu-se definitiv la Freiburg, unde va ocupa funcția de redactor la Departamentul de Comunicare al Forschungstelle für Weltzivilisation (1962-1966), institut întemeiat de prof. Arnold Bergsträsser.

Pe tot parcursul acestei perioade continuă să se numere printre cei mai activi colaboratori ai publicațiilor literare ale exilului românesc și obține Premiului Academiei Româno-Americane de Arte și Științe (ARA).

În continuarea unui *Manifest pentru scriitorii de limbă română din afara României,* publicat în nr. 33 (ianuarie 1979) al revistei *Cuvântul Românesc,* Horia Stamatu aducea în discuție necesitatea înființării unei *Societăți a scriitorilor români* din exil, societate ale cărei scopuri erau, înainte de toate, morale: „Societatea Scriitorilor Români ar fi în diaspora românească un corp de solidaritate morală mai accentuată decât a fost în România". (Dan Anghelescu)

Homo sapiens

Cultura politică

Ioan CURTEAN DE HONDOL

Cultura politică face parte, alături de artă, literatură, știință, filosofie, religie, din cultura fiecărei țări. Deși între diferitele forme ale culturii nu există un paralelism absolut, există totuși o multitudine de influențe între ele.

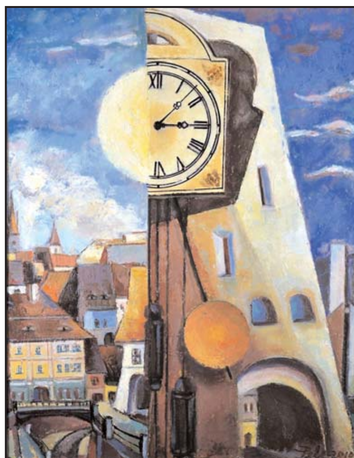
Toți cei care au avut ocazia să călătorească sau să-și ducă o parte din viață în străinătate au putut constata că fiecare țară are specificul ei, care depinde de limbă, obiceiuri, tradiții, cultură, dar și de arhitectură, de ospitalitatea sau rezerva oamenilor etc.

De la plecarea mea din România, în anul 1966 (când nu de foame se murea aici, ci de sete de libertate!), am putut să călătoresc și să cunosc, în răstimpul celor peste 25 de ani trăiți în „The Promised Land" al Americii, oameni și locuri din cele două Americi, din Alaska până în Țara de Foc, din Africa – din țara piramidelor până la Civilizația Nubiană, din toată Europa (exceptând Ucraina și Țările Baltice). Atenția mea cea mai mare a fost îndreptată spre diferențele culturale ale diferitelor popoare, cele privind modul și nivelul lor de trai, frapat fiind să constat că de multe ori cetățenii dintr-o țară săracă pot trăi mai bine decât cei dintr-o țară nu lipsită de bogății. Cum și eu am plecat din România *nu pentru că era o țară săracă, ci pentru că era condusă rău* și, ca cetățean onest, nu mă puteam bucura de drepturile și libertatea de care are nevoie orice om, de cum am ajuns în lumea liberă, am înțeles cât de importantă este cultura politică în asigurarea unui mod de viață decent pentru cetățenii unei țări. Și dacă astăzi românii pleacă, așa cum o fac, în străinătate, este pentru că în țara lor nu li se dă posibilitatea de a se afirma prin muncă potrivit pregătirii lor.

Este evident că nivelul de trai și calitatea vieții dintr-o țară depind de foarte mulți factori, cum ar fi bogățiile solului și subsolului, clima, nivelul de cultură și civilizație, tradiții, religie, mod de organizare socială, legislație, justiție, sănătate, educație (în primul rând educație!) și, deopotrivă, de relațiile cu celelalte țări. Pe lângă acești factori intervine însă ceva care poate să-i pună în valoare sau, dimpotrivă, să-i anuleze. Așa se explică de ce în unele țări cu climă blândă, cum sunt cele din sudul Europei, cetățenii trăiesc mai puțin bine decât cei din nord, obișnuiți și obligați să înfrunte o climă mai aspră. Exemplul cel mai elocvent după părerea mea este Norvegia. Acolo nivelul de trai al oamenilor este foarte ridicat. Pe de altă parte, sunt țări democratice cu mare tradiție culturală care, intrând într-o criză majoră (exemplu, Grecia), au făcut ca nivelul de trai al cetățenilor să fie foarte mult afectat.

De aceea, pe lângă factorii mai sus enumerați, intervine ceva foarte important, și anume, modul cum este condusă fiecare țară, mod care depinde de *cultura politică* – factor de importanță primordială în lumea contemporană. Politica este cea care conduce, controlează și direcționează evoluția societății. Degeaba o țară este foarte bogată, dacă este condusă de politicieni incompetenți și corupți!

Nu este mai puțin adevărat că nivelul de trai al oamenilor dintr-o țară anume și calitatea vieții lor nu depind exclusiv de bogățiile țării respective, de modul ei de organizare și de cultura politicienilor, ci și (sau mai ales!) de cultura celor care i-au ales pe aceștia, pentru că politicienii sunt emanați chiar din rândul populației respective. Se observă că, de cele mai multe ori, cetățenii se plâng de politicienii pe care chiar ei i-au ales, susțin în sondaje că țara merge într-o direcție greșită, dar îi realeg în continuare… Aceasta demonstrează că, pentru a trăi mai bine, pe lângă o bună organizare socială, o solidă educație, o legislație corectă și o justiție foarte corectă (nu doar politic, ci chiar deloc politic!), populația însăși trebuie să aibă o adevărată cultură politică.

Noțiunea de *cultură politică* a fost introdusă în anul 1960 de politologul american Gabriel Almond, care a definit-o drept *mulțimea orientărilor, atitudinilor, valorilor și convingerilor pe care un individ le are în legătură cu sistemul politic.* De fapt, despre cultura politică s-a vorbit încă de pe vremea lui Platon, care susținea, în *Republica,* ideea că pentru buna funcționare a statului este necesară crearea unei culturi care să vizeze atât viața politică a conducătorilor, cât și pe cea a cetățenilor simpli. În Secolul Luminilor din Franța, Diderot, Montesquieu, Voltaire, Toqueville și alți „luminați" au evidențiat și ei importanța culturii politice pentru o bună funcționare a instituțiilor statului.

Cultura politică nu se referă doar la dimensiunea cunoașterii ca rezultat al instrucției care vizează mai ales formarea profesională, culturală și științifică a individului, ci la întreaga structură a personalității umane. Aceasta cuprinde sfera afectivității, a sentimentelor și emoțiilor, a caracterului, disponibilității, responsabilității și fidelității individului față de societatea/națiunea de care aparține. Nu în ultimul rând, cultura politică mai cuprinde și presupune cunoașterea legilor, a normelor și regulilor care dau valoare sistemului politic respectiv.

Dacă nivelul culturii politice diferă de la o țară la alta, nu este de mirare că și nivelul de trai și calitatea vieții cetățenilor fiecărei țări diferă și că bogățiile sau lipsa de resurse naturale dintr-o țară nu sunt răspunzătoare de acestea. Cultura politică, da!

În anul 1966, am plecat (cu țara în suflet!) dintr-o țară în care politica nu numai că nu se alimenta din cultura națională, ba chiar urmărea cu obstinație parcă distrugerea acesteia. Dacă poporul român a reușit să supraviețuiască, acest lucru s-a datorat culturii, religiei și rezistenței sale la nenumăratele năvăliri și experimente la care a fost supus de-a lungul istoriei.

Personal, după ce, pornind de la zero, am reușit să-mi construiesc în SUA o viață destul de prosperă, am înțeles că acest lucru nu s-a datorat exclusiv voinței și tenacității mele, ci în primul rând culturii politice de acolo, unde conceptul de politică, ori cele de democrație, responsabilitate, alegere, reprezentare, sunt profund ancorate în mentalitatea cetățenilor, aceștia fiind respectați și având șansa de afirmare prin munca lor – munca fiind principalul factor de progres social.

Am cunoscut foarte mulți politicieni americani încă din studenția mea la Universitatea din New York, Facultatea de Arta Filmului, unde l-am avut profesor pe excelentul om de cultură James Manilla (care avea să devină coautor mai târziu la două dintre scenariile mele de film – *The Legacy of Dracula* și, respectiv, *Orbis Miracolum*), care mi-a sugerat să urmez cursuri și la clasa prietenului său, profesorul politolog Hartigan, care preda *Politics of American Democracy.* Așa am ajuns în anul 1978 membru al Partidului Republican. Acolo l-am cunoscut pe Paul Laxalt, președintele amintitului partid. Când, în 1984, urmau să aibă loc alegeri legislative, am primit o scrisoare din partea domnului președinte al P.R., Paul Laxalt, prin care eram rugat să sprijin candidatura d-nei Ann O'Connell pentru funcția de senator al Statului Nevada. Urma în scrisoare expunerea de calități politice care ar fi îndreptățit-o pe candidata republicană să fie aleasă: inteligență, devotament față de cetățean, cultură politică, integritate morală, corectitudine.

→

Când puterea lumii nu mai are nimic de-a face cu poezia, cu poeții, când este, deci, ruptă de cuvânt, din putere a lumii se transformă în agent al neantului. /…/ Istoria este în mit, mitul în cuvânt, și cel mai adânc operează în cuvânt poezia. Genocidul nu este doar masacrarea unor corpuri vii, ci este și vitriolarea miturilor unui neam, și chiar ale unei lumi." (Stamatu, 1985: 13) [*Oficiul Poetului:* În germană *Dichterberuf*, termen pe care Horia Stamatu l-a preluat din scrierile lui Hölderlin și pe care, în eseul intitulat *Între utopia orfică și hieraticul mioritic* îl explică astfel: cuvânt întreg care cuprinde și sensul de *oficiu,* și de *mesagiu,* și de *meșteșug,* și de *vocație*. (Stamatu, 1979: 155)]

Este cât se poate de limpede: conservarea/păstrarea dimensiunii identitare – așa cum o înțelege eseistul – impune *întoarcerea Logosului la el acasă*. Ceea ce ar echivala cu o mutație taumaturgică menită „să scoată oamenii din sălbăticia din care nici măcar creștinismul nu-i mai poate scoate, așa cum se arată azi cu mai multă violență ca oricând." (Stamatu, 1979: 156) Continuându-și ideea, Stamatu mai spune că această mutație pe care ar fi s-o așteptăm de la Orfeu, ar fi forțată prin ceva ce „*toda sciencia transcendiendo*" (citat din versurile lui San Juan de la Cruz pe care Horia Stamatu l-a tradus în întregime în limba română), depășește orice știință, filosofie sau religie. El reia afirmațiile unuia dintre personajele lui Eliade în care „sensul mesagiului lui Orfeu" susține că „*Poesia* este nu numai o soteriologie, dar și o tehnică politică. Numai poezia ne mai poate mântui, mai poate schimba omul…"

Analizele eseistului au o adresă clară: *epoca destrămărilor actuale, epoca ale cărei baze au fost puse de Revoluția Franceză. De atunci încoace sălbăticirea – ni se spune – a făcut un enorm și monstruos progres.*

Este evident că toate aserțiunile și demonstrațiile autorului aflat în exil se instrumentează cu un limpede gând la ceea ce se petrecuse – și continua să se petreacă – în România.

Bibliografie

Mircea Eliade (1990), *Sensul itinerariului spiritual,* în vol. *Profetism românesc* (vol.1), Ed. Roza Vânturilor, București.

Hans-Georg Gadamer (2000), *Experiența estetică și cea religioasă*, în vol. *Actualitatea Frumosului,* Polirom, Iași.

Florin Manolescu (2003), *Enciclopedia exilului literar românesc, 1945-1989,* Ed. Compania, București.

Ion Negoițescu (1991), *Istoria literaturii române*, vol. I, Ed. Minerva, București.

Constantin Noica (1995), *Meditații introductive asupra lui Heidegger,* în vol. Martin Heidegger, *Originea operei de artă,* Humanitas, București.

Titu Popescu (2006), *Horia Stamatu,* Criterion Publishing, București.

Mircea Popescu (1971), *Dialogurile lui Horia Stamatu, Revista Scriitorilor Români,* nr. 10, München.

Eugen Simion (1997), *Fragmente critice,* vol.1, Scrisul românesc, Craiova.

Horia Stamatu (1979), *Între utopia orfică și hieratismul mioritic. Revista Scriitorilor Români,* nr. 16, München.

Horia Stamatu (1981), *Hölderlin și esența poeziei de Martin Heidegger, Revista Scriitorilor Români,* nr. 18, München.

Horia Stamatu (1985), *Sub semnul poeziei, Revista Cuvântul românesc,* anul 10, nr. 110, Ontario, Canada.

Horia Stamatu (1977), *Timp și literatură. Revista Scriitorilor Români*, nr. 14, München.

O civilizație subminată

Dragoș VAIDA, Constanța VAIDA HALIȚĂ

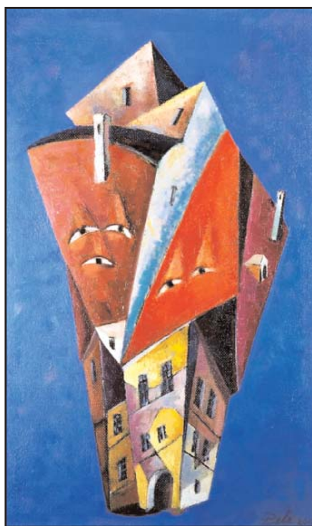
Devine certitudine impresia neplăcută că, sub ochii noștri, se desfășoară un proces în care valorile civilizației noastre, recunoscute până mai ieri, deci valorile tradiționale, sunt *subminate.* Sunt dintr-odată puse în cauză, contestate aproape fără niciun simulacru de motivație, golite de conținut și caricaturizate, împreună cu momentele vieții sociale în care aceste valori aveau un rol definitoriu. Este indusă (pseudo)ideea că acest conținut era numai de circumstanță și că orice inițiativă sau gest de consacrare erau în fond ridicole.

Victimele privilegiate în *acțiunea de subversiune* pe care o trăim sunt ideile, simbolurile și ceremoniile legate de religie și de constituirea și coerența familiei. Ocultarea și eliminarea dimensiunii religioase din existența omului „modern" merg atât de departe încât în imaginea desfigurată pe care o întâlnim, cu greu mai putem recunoaște intenția și semnificația inițiale. Evenimentele vieții, dar și interpretările pe care noi înșine le dăm acestora sunt contaminate de mentalitatea și de termenii din *limbajul economiei de piață,* constituit atât de expresii, cât și de modalități de gândire. Inteligența, redusă la numeric, este văzută mai ales ca o capacitate de calcul, în detrimentul factorilor emoționali și artistici. Inevitabil, insul devine o entitate anonimă, fără cadru și coordonate, *până la urmă fără suflet* („persoana electronică" dintr-o rezoluție a Parlamentului European). Căsătoria și familia, elemente constitutive ale întregii vieți de până acum, gândite preponderent cu referire la *modelul creștin,* sunt mai nou concepute ca un „parteneriat" convențional, inconsistent, care nici măcar negoț nu mai este.

Actualitatea subiectului însemnării noastre credem că a reieșit convingător și din lucrările conferinței din 31 octombrie 2017 de lansare a Laboratorului de Sociologia și Geopolitica Religiilor din Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I.C. Brătianu" (ISPRI) al Academiei Române. În Aula Academiei Române, membri ai distinsului for, reprezentanți ai cultelor religioase din România, profesori de științe politice, teologie, filosofie și din domenii înrudite s-au ocupat de locul religiilor în viața socială și în politică. Ni s-a părut semnificativă evocarea unor teme precum viitorul Europei în contextul tendințelor ateiste, neîncrederea unor cercuri largi în proiectul Uniunii Europene susținut până acum sau alterarea identității spirituale.

Pentru a ne limita la spațiul românesc, ne punem întrebarea ce relaxări, ușurințe și finalități li se mai propun tinerilor care înfruntă astăzi mai puternice obstacole decât înaintașii lor și care totuși trebuie să-și trăiască tinerețea normală vârstei? Cu cine se mai iese astăzi? Cu „gașca", cu o „prietenă" cu care însă nu prea comunică, din lipsă de conținut și, nu în ultimul rând, din cauza unui divertisment văzut ca fiind ceva paroxistic, din cauza muzicii date „la maximum". Șoapta la ureche, îmbrățișarea tandră, aplecarea duioasă a capului ei pe umărul tău – acum un secol! Când eram tineri, noi, bunicii, de șapte ani străbunici veseli, aveam o iubită, un iubit, pe la Sângeorz, pe valea Someșului, îi spuneam „drăguță". Dacă relația se prelungea în timp, ea putea deveni logodnică și apoi soție, luată cu cununie în biserica unde venea și se bucura întreaga familie, toată *istoria* noastră. Existau și amante, ibovnice sau țiitoare, în funcție de cartier sau zonă geografică. Prietena sau prietenul erau însă cu totul altcineva. Se făcea o distincție între prietenie și dragoste, amor. Titlul de prieten, purtător al altor semnificații, valențe și calități sufletești și culturale este azi redus la expresia universală „cool", de boyfriend/girlfriend.

De unde a apărut această deturnare de noțiuni, această pierdere a unui sens mai profund? Inovația aceasta denotă confuzie, o simplificare primitivă, o lipsă de cultură, o zăpăceală intenționată, în care nu mai știm pe unde am pierdut dragostea, familia, ordinea din viață? Ce plini de emoție așteptam iubitul sau iubita „la ceas la universitate" (și acesta desființat)! Cum parcurgeam apoi kilometri, pe jos, traversând Bucureștiul de multe ori fără un ban în buzunar, nici măcar pentru o savarină sau violetă!

Dacă ne uităm mai bine acum, găsim în jur ceva care este mai mult o *lume de resturi,* de jucării stricate, prea puțin *rămășițe ale unor zile frumoase,* mai degrabă *rămășițe incoerente,* din care nu mai putem să recompunem întregul, ceva viu. Ne-am îndepărtat prea mult de intuiția și idealurile unei vieți și civilizații cu rosturile ei, de inspirație autentică, ne-am alterat țintele și vocația existențială. Regretabil și dramatic, ne-am arătat pasivi, de multe ori complici, și am lăsat ca valorile care constituiau esențial *soclul civilizației noastre,* de care acesta nu se poate lipsi, – creștinismul, moralitatea, respectul, identitatea națională –, să ne fie luate, pervertite, falsificate, batjocorite, în fapt, *confiscate.* Ne-am lăsat înstrăinați, privați, de imaginea globală inițială, pentru a nu mai regăsi azi decât vestigiile unei vieți al cărui înțeles pare iremediabil alterat, chiar pierdut, pe plaja pe care valurile nu ne mai aduc decât cioburile unui naufragiu.

Scriind cele de mai sus, nu ne gândim numai la noi. În Franța, considerată de-a lungul secolelor țară eminamente catolică, în pofida creșterii numărului de atei și a cetățenilor ținând de alte culte religioase, citim că în prezent se aud voci, ale unor filosofi susținători ai crestinismului, ca Jean Luc Marion și Rémi Brague. Denis Moreau, profesor de filosofie la Universitatea din Nantes, specialist în Descartes, autor al cărții *Cum poți fi catolic* (Editura du Seuil), a acordat un interviu revistei *Figaro.* Poziția sa privind problema locului credinței în viața noastră este semnificativă în raport cu mediul intelectual. Dânsul ne propune o „spiritualitate a inteligenței", ne sugerează posibilitatea unei „credințe intelectuale". Citâm: „Mă înscriu făcând astfel (scriind acea carte), în marea și frumoasa istorie a Bisericii, care începe cu prologul Evangheliei Sf. Ioan, în care Iisus este numit *Logosul,* ceea ce poate fi, într-un sens, tradus prin *Rațiune*, sau, forțând puțin, *Intelectul".* Patristica, scolastica, gândeste autorul citat, ne dezvăluie o seculară și fecundă companie între creștinism și filosofie. Denis Moreau îl citează, la rândul său, pe Emmanuel Carrere, autorul romanului *Le Royaume* (*Împărăția*), căruia îi recunoște meritul de a defini corect actul de credință: „o confruntare permanentă între certitudine și dubiu" și mai departe (întrebare sau demonstrație?!), „Este un lucru curios, dacă ne gândim că oamenii normali, inteligenți, pot crede într-un truc atât de evident, ca religia creștină..."

În Anglia, ca și în alte țări anglo-saxone, credința, viața duhovnicească au fost de mult înlocuite cu legi și regulamente laice, reducând creștinismul la respectarea în viața cotidiană a decalogului conviețuirii civilizate. Încă din vremea când Biserica a devenit un departament al Palatului Regal s-au păstrat doar ritualurile fastuoase și solemne ale slujbelor religioase, dar semnificația lor s-a pierdut. Așa încât, conform unor studii sociologice, în universitățile anglo-saxone numai 14% dintre filosofii chestionați sunt credincioși.

În încheierea acestei părți, pe scurt, găsim că noțiunile și modelele la care făceam altădată referință, pentru a înțelege mai bine viața pe care o trăim, cât și pentru a împărtăși altora ideile sau sentimentele noastre, sunt azi devalorizate. Ar trebui să reluăm mai pe înțeles toate aceste subcapitole de mai sus. Pentru exemplificare/ilustrare o asemenea reluare apare în continuare.

Creștinismul confiscat

Un reprezentant de seamă al cultului islamic s-a exprimat, cu ocazia unei reuniuni internaționale a cultelor religioase, că religia creștină este una generoasă și frumoasă, dar se miră că spiritul ei nu este urmat în viața cotidiană a comunității. O observație pe cât de adevărată, pe atât de îngrijorătoare.

Într-adevăr, după cât vedem, s-au pierdut multe din spiritul autentic, fondator, al religiei noastre, frecvent rămânându-ne doar aspecte din manifestările lui exterioare. Trăirea, în esența sa, a fost invadată de un spirit laic, de metehnele economiei de piață, care parazitează evenimentele și ritualurile tradiționale, până la pierderea semnificației lor. Acest proces provine, desigur, din carențele educației religioase, din scăderea nivelului cultural, precum și din superficialitatea manifestată în ultimul secol în cursul căruia a fost eliminată constant referința la transcendent în existența omului. Această referință a început să fie înlocuită – procesul de laicizare continuă și se extinde – de elemente culese la întâmplare din etică sau din filosofii de inspirație „umanistă". Suntem împinși să credem că îi facem un serviciu spiritului religios dacă îl popularizăm prin reducere la un folclor dubios sau dacă, eventual chiar cu un preot de față în studio, abordăm, într-o inimaginabilă lipsă de responsabilitate, cele mai delicate subiecte religioase, în mod trivial, iresponsabil.

→

Ann O'Connor, în cei 16 ani cât a servit comunitatea, s-a dovedit o foarte bună reprezentantă a celor care i-au dat votul lor. Așa trebuie să fie un politician pentru a reuși în SUA. Nu-i mai puțin adevărat că asemenea calități se obțin foarte greu și nu sunt doar rezultatul unor studii serioase, ci și al îmbinării unor trăsături de personalitate a celui desemnat să conducă, între care sinceritate, devotament, dăruire, consecventă în împlinirea așteptărilor celor ce l-au ales. Numai așa poate să progreseze o țară!

În cultura politică se află răspunsul la întrebarea de ce o duc bine sau rău cetățenii unei țări. Repet: nivelul de trai dintr-o țară depinde de modul în care aceasta este condusă, și nu doar de bogățiile ei naturale sau de absența lor.

Reîntors în România după 1989 cu hotărârea de contribui la propășirea neamului nostru coborâtor din dacii dârzi și înțelepți, după puterile și priceperea mea însușită în decenii de viață petrecută prin lumea democratică din SUA, unde am beneficiat pe deplin de climatul social, politic și cultural de acolo, sunt mai convins ca oricând că fără o adevărată cultură politică *nu se poate!*

Homo sapiens

„Lumile” literaturii în ilustrări de referință: romanul proustian (I)

Acad. Alexandru BOBOC

Formele mai noi de creație în cultura contemporană, îndeosebi în artă și literatură, pluralizarea modalităților de instituire valorică prin „opera de artă”, sub semnul unei convenționalități ce pe alocuri friza arbitrarul, au trezit treptat neîncredere în norme și modele și, implicit, în valoarea exemplară a idealului clasic al omului, structurat de echilibru și armonie, simțul măsurii și al încrederii în temeiuri „raționale”.

Apariția unei „creații moderne”, fie aceasta pictura abstractă, farsa tragică, noul roman, muzica atonală ș.a., pare a fi trezit bănuieli (pe alocuri justificate) în ceea ce privește virtualitățile creatorului-demiurg și „marea artă”, critica nouă anunțând în anumite contexte, destul de zgomotos, superfluitatea concepției despre „spontaneitatea genială” a creatorului și supralicitând amestecul dintre artă și meșteșug.

„Arta abstractă”, de pildă, una dintre modalitățile caracteristice ale acestui fenomen, a devenit „vehicolul rațiunii și al senzației ordonate”, cumva „singurul medium posibil” pentru acele „stări extreme ale emoției, pe care supunerea la figură le menține mereu într-o dependență stânjenitoare”; „ne găsim în prezența unei arte în care controlul intelectului și legile voinței creatoare sunt aproape anulate în avantajul spontaneității pure”, e adevărat însă, nu al inconștientului, pictorul rămânând supus „voinței plastice” (Marcel Brion, *Arta abstractă,* Ed. Meridiane, București, 1972, p. 234).

Este vorba de concilierea tendinței de a face din tablou „traducerea cea mai fidelă, și fără intermediar figurativ, a emoției directoare”, cu tendința ce reclamă „ordonarea plastică” a unor elemente non-plastice prin definiție, elemente care „nu devin plastice decât după o construcție, nicidecum rațională, nici propriu-zis sensibilă, ci mai ales emotivă”; „emoția inițială” trebuie „să rămână ca atare în timpul întregii elaborări a operei”, continuând să guverneze evoluția operei de artă „fără deformări, fără atenuări”, astfel încât „la terminarea operei, *faptul plastic,* care a devenit tabloul, reprezintă încă exact soclul de la început” (*Ibidem*, pp. 234, 235).

Situația se complică prin evitarea reprezentaționalului (mergând până la „inutilitatea oricărei figuri originale”, la „forma lipsită de orice referință la obiect”) și amestecul genurilor de creație (de pildă, *Scherzo* de Wassili Kandinsky, 1927) la „pictorii muzicaliști” (*Ibidem*, pp. 316, 330).

Vorbind despre „enigma cubismului”, Arnold Gehlen evidenția o „peinture conceptuelle”, o „artă conceptuală” (expresia provine de la Guillaume Appolinaire), care „trebuie să însemne o concepție de tablou în care a intrat o reflexiune care, în primul rând, a legitimat prin mijloacele gândirii sensul picturii, mediul existenței ei și, în al doilea rând, în care, pe baza unei concepții determinate, sunt definite datele elementare caracteristice tabloului” (*Imagini ale timpului,* Ed. Meridiane, București, 1974, pp. 123, 126, 127).

De fapt, literatura, știința, filosofia însăși înregistrează în secolul XX fenomene noi în planul creației și, în consecință, și al conceperii statutului operei (de orice tip). Din planul istoriei artei s-a vorbit de „o modificare esențială a noțiunilor filosofice de *concret* și *abstract* în aplicarea lor la artă și literatură”, subliniindu-se rolul celebrei „Lebensphilosophie”, îndeosebi a lui Dilthey, care „dezvoltă premisele unei individualizări a logicii”, în acord cu spiritul primei jumătăți a secolului, care „tinde către o individualizare și o sensibilizare a abstractului” (Edgar Papu, *Arta și umanul,* Ed. Meridiane, București, 1974, p. 74).

Existența inițială a unei „arte abstracte” este marcată de „epocala lucrare” a lui Wilhelm Worringer din 1908 (*Abstraktion und Einfühlung*), care „aduce o importantă întărire teoretică pentru cariera artei abstracte” (*Ibidem,* p. 75).

Într-adevăr, Worringer scria: „Linia simplă – și dezvoltarea ei în continuare într-o legitate geometrică – a trebuit să ofere cea mai mare posibilitate de fericire pentru omul neliniștit de neclaritatea și confuzia fenomenelor. Căci aici a fost lichidat ultimul rest al legăturii cu viața, al dependenței de viață, aici a fost realizată forma supremă, absolută, cea mai pură abstracție; aici este lege, este necesitate, în timp ce peste tot domnește bunul plac al organicului” (W. Worringer, *Abstracție și Intropatie,* Ed. Univers, București, 1970, p. 36).

Pe urmele lui Riegl, autorul vorbește de „instinct de abstracție”, opus „instinctului de imitație” și precizează: „Nu instinctul de imitație – istoria instinctului de imitație este alta decât istoria artei – a fost cel care constrângea la reproducerea artistică a unui model natural. Mai curând vedem în acesta strădania de a elabora obiectul particular – în măsura în care el stârnea un interes special – din legătura și dependența sa de alte lucruri, de a-l smulge din fluxul întâmplării, de a-l face absolut (*Ibidem*).

În istoria artei „reprimarea reprezentării spațiale a fost o poruncă a instinctului de abstractizare tocmai pentru că spațiul este cel care unește lucrurile laolaltă, care le dă relativitatea lor în imaginea lumii și pentru că spațiul nu se lasă individualizat. Deci, atâta vreme cât un obiect senzorial este încă dependent de spațiu, nu poate să ne apară în individualitatea sa materială închisă. Toate strădaniile se îndreptau, deci, spre forma individuală, elaborată, de spațiu” (*Ibidem*, p. 37).

Pe scurt, „nevoia primordială a omului de a elibera, cu ajutorul reprezentării artistice, obiectul senzorial de neclaritatea pe care el o are din cauza tridimensionalității” (*Ibidem*).

Să ne mai mire, în acest context, succesul filosofiei lui Bergson, axată pe „intuiția duratei”? Bergson însuși scria: „*durata reală* este ceea ce s-a numit totdeauna timp, dar timpul perceput ca indivizibil” (H. Bergson, *La Pensée et le Mouvant,* Ed. Alcan, Paris, 1934, p. 188).

Noile fenomene ale creației determină o criză a conștiinței culturale și îndeamnă critica de specialitate către noi temeiuri estetice și general-filosofice.

Dincolo de ceea ce au încercat esteticile *intropa-tiei* (*Einfühlung*) și estetica valorii (îndeosebi neokan-tiană și fenomenologică) pentru o nouă cuprindere a noilor creații de la începutul veacului XX, trebuie marcată direcția filosofico-estetică prelungită din „Lebensphilosophie” prin Henri Bergson.

Teoria bergsoniană a „duratei puse” și a intuiției a fost considerată multă vreme drept temei estetico-filosofic al comprehensiunii noilor fenomene din literatură și artă. În acest sens, de pildă, s-a apreciat că Impresionismul se caracterizează „printr-o optică cu totul diferită de precedenta și o nouă teorie a spațiului”; mai mult, „construcția impresionistă ilustrează filosofia continuității” (André Lhote, *Să vorbim despre pictură,* Ed. Meridiane, București, 1971, pp. 157, 158).

„Durata” bergsoniană nu este „eul” (psihologic) ce susține „curgerea” vieții interioare, ci „durata concretă”, deci nu „un moment care înlocuiește alt moment”, întrucât nu ar exista atunci decât prezent, nu prelungire a trecutului în actual, nu evoluție” (H. Bergson, *L'Evolution créatrice,* 27 Ed. Alcan, Paris, 1923, p. 1).

→

Ne temem că, într-un fel, momentul alungării omului din Eden este, de fapt, un proces care continuă: omul continuă să-și încerce puterile cu divinitatea și diavolul continuă să-l ispitească. Diavolul, nu acela pe care străbunii și-l închipuiau cu coarne și cu coadă, ci unul disimulat, sofisticat, „viclean” îl numește rugăciunea, *bon causeur,* care vorbește, ce-i drept, cam prea mult și, mai cu seamă, pe alocuri surprinzător de fără suflet, aparent inofensiv, plicticos. Ce dacă, odată, într-un gest aproape fără importanță, ușor, trecem pentru un scurt răgaz de timp, *dincolo.* Acțiunea sa începe chiar cu inducerea iluziei că „diavolul nu există”, operând astfel prin schimbarea lui din planul reprezentării grafice, în cel al cuvântului care circulă cu ușurință, firesc, prin toate canalele noilor tehnici electronice. Noi înșine ne-am creat un *paradis artificial,* umplut cu „valori” artificiale, goale de conținut, cu reprezentări și manifestări primitive, agresive, care ne invadează societatea.

Ceea ce se întâmplă este atât de grav încât recurgem la un aspect anecdotic pentru a ne trage răsuflarea, pentru un scurt răgaz. Pe vremuri, la prelegerile ideologice de la care nu puteam lipsi, firește, nu se făceau demonstrații, nu se dădeau argumente. Ceea ce noi trebuia să alungăm din gândurile noastre era stigmatizat, înfierat, prin calificativul „așa-zis”, cu care începea lista condamnărilor – așa-zisa filosofie, așa-zisa știință etc. Amintindu-ne de tunelul pe care trebuia să-l străbatem, putem și noi acum să spunem, *așa-zisele valori* (se adaugă șmecherește, care numai valori nu sunt).

Halloween este una dintre „sărbătorile” de curând importate, care ne sperie, nu datorită măștilor, pălăriilor, craniilor fosforescente și alte asemenea, ci a „mesajului” disimulat transmis copiilor. Acest spectacol grotesc tinde să înlocuiască tradiția ceremonialului funerar și de pomenire a strămoșilor, prezentă în toate religiile și credințele, ca momente definitorii în viața omului. Definitorii spunem pentru că este pusă în evidență legătura dintre generații, înrudirea, familia, relația „celor din neam”, care, surprinzător (?) nu este prea agreată în *noul umanism.* Moartea a fost tratată în decursul timpurilor cu respect, într-o apropiere discretă, cu multe întrebări rămase fără răspuns. Mulți au cultivat o atitudine de supunere și acceptare senină, alții au înfruntat-o eroic, dar nimeni nu a tratat subiectul ducându-l în derizoriu.

Observații asemănătoare pot fi făcute și în alte cazuri. Ziua Sfântului Valentin, personaj consacrat în lumea creștină, pentru generozitatea și dragostea față de defavorizații sorții, a devenit ziua de vârf în comerțul cu figurine și inimioare de cârpă sau marțipan, sfântul fiind transformat într-un agent de turism sexual. La rândul lui, Crăciunul, de mult golit de semnificație, se sărbătorește în compania „crăciunițelor” cu fes roșu și garnitură de silicon, în ritmul zglobiu al unui „jingle bell” globalizat. Miresele, uneori la al „n-lea” soț, păstrându-si rochia albă a inocenței achiziționată la târgul de *black Friday* nu se mai despart cu regret de familie, după tradiție, ca în următoarele. „Obrajii Mariei s-au aprins imediat, atunci i-a luat mâna dreaptă, aspră și plină de bătături, între palmele ei subțiri cu degete străvezii și i-a pus-o pe creștet, ca pentru blagoslovire, apoi a început să îngâne ceva ce semăna cu un cântec fără cuvinte, un cântec vesel și trist în același timp, cu urcușuri și coborâșuri, ce-l învăluia mai degrabă cu mireasma decât cu sunetele lui, pe care Maria și-l cânta parcă sieși, din care Mihai distinse și cuvinte: *Ia-ți mireasă ziua bună/ De la tată, de la mumă,/ De la frați, de la surori,/ De la grădina cu flori...* ” (*Nuntă în taiga*, capitol din romanul *Temă pentru acasă,* de Nicolae Dabija)

Homo sapiens

Pe acest fond, s-a subliniat că impresionismul muzical și plastic „s-a recunoscut” în Bergson, iar M. Proust „a folosit mai mult din lecția lui Bergson” (Tudor Vianu, *Henri Bergson,* în: *Istoria filosofiei moderne,* vol. IV, București, 1939, p. 221); atunci când simbolismul francez și-a căutat o bază doctrinară, teoreticienii lui au crezut că o pot găsi în filosofia lui Bergson; și „impresionismul muzical și plastic s-a recunoscut de asemeni în Bergson”: tendința de a pătrunde până la rădăcina impresiei amintește de „critica inteligenței în filosofia lui Bergson” (T. Vianu, *Henri Bergson*, în: *Opere,* vol. 9, Ed. Minerva, București, 1980, p. 293).

Dar – continuă Vianu – „artistul care a folosit mai mult din lecția lui Bergson, deși el însuși a putut s-o subestimeze, a fost, fără îndoială, Marcel Proust, care în anii de după război a revoluționat formula romanului european. Concepția bergsoniană asupra timpului și a memoriei sunt cadrele teoretice în care se mișcă marea creație epică a romancierului francez. Ideea că trecutul ne poate fi restituit cu prospețimea primei percepțiuni în momentul de slăbire a atenției la viață, ca un rod al dezintegrării și al visului, stă la sorgintea însăși a lirismului care înfășoară creația lui Proust” (*Ibidem,* p. 294).

Viziunea lui T. Vianu despre raporturile lui Proust cu filosofia lui Bergson, ca și ale altora (E. Fiser, *L'esthétique de Marcel Proust,* 1933) este amănunțită în studiul *Marcel Proust* (1945): „Este o mare deosebire între memoria-habitudine și *memoria involuntară.* Diferența teoretică a pregătit-o Bergson și renumitele lui analize par a fi avut un adânc răsunet asupra lui Proust” (Tudor Vianu, *Opere*, vol. 11, Ed. Minerva, 1983, p. 222).

Și mai clar: „Căutând *timpul pierdut,* Proust regăsește deci realitatea însăși și lucrarea memorialistică are, pentru el, interesul unei experiențe metafizice” (*Ibidem,* p. 223).

Opera lui Proust vorbește cititorului „mai cu seamă prin excepționalul ei interes psihologic, prin lirismul ei pur, prin masa și culoarea acestei structuri unice, care se înalță în orizontul timpului nostru ca o impunătoare catedrală romană” (*Ibidem*, p. 228).

Este cumva uimitor că, deși consideră că „de aproape un veac încoace, niciun scriitor n-a tulburat mai adânc conștiința literară a lumii” decât Proust, care poate „să fie considerat deschizător de eră nouă, poate tot atât cât Balzac însuși”, Camil Petrescu scrie: „Ceea ce e cert însă e că soluția lui coincide, până și în termeni, cu noua structură a filosofiei – e, cum am spus, considerat, oarecum, ca un discipol literar al lui Bergson”; ca urmare „să încercăm să obținem din filosofia contemporană, și îndeosebi cea bergsoniană, o cheie pentru a înțelege organic *Á la recherche du temps perdu”* (Camil Petrescu, *Noua structură și opera lui Marcel Proust,* 1935, în vol. *Teze și antiteze. Eseuri alese,* Ed. Minerva, BPT, 1971, pp. 3, 19, 20).

Aceasta cu toate precizările: „Noua structură în psihologie se înfățișează sub semnul covârșitor al subiectivității, în locul obiectivității”; „dar aici e necesară corectura fenomenologică și toată expunerea de față trebuie înțeleasă neapărat sub rezerva acestui punct de vedere” (*Ibidem*, p. 18).

Cum să înțelegem însă „viziunea” lui Proust, într-o operă „constituită oarecum ostentativ ca un lung monolog”; căci autorul „descrie totul ca în măsura în care a adunat în concret, constituind propria lui experiență, nu cu pretenția de *a reda* o existență obiectivă, ci o existență în funcție de cunoașterea intuitivă a lui” (*Ibidem*, p. 28).

Prin urmare, „artistul povestește lumea văzută prin el, existând prin el”; „Corolar artistic e unitatea unghiului de privire, ceea ce Robert Curtius numește «Perspectivismul lui Proust»” (*Ibidem,* p. 28, 29).

Problema esențială aici prezintă cel puțin două aspecte: (a) cu ce psihologie și, implicit, filosofie își făurește un creator „viziunea” lui despre lume prezentă numai în creația, în opera lui; (b) în ce măsură modalitatea de prezență a „lumii” din text (operă) nimerește într-un stil de gândire din epocă, e solidar cu acesta fără a-l fi împrumutat, învățat și aplicat în producerea operei?

Camil Petrescu avea dreptate afirmând că „o literatură trebuie să fie sincronică structural filosofiei și științei” unor epoci, după cum avea dreptate și prin intuiția că literatura epică de până la Proust nu se mai integra structurii culturii moderne, iar față de evoluția realizată de știință și filosofie în ultimii patruzeci de ani, această literatură epică rămăsese anacronică”, arta romanului însuși rămăsese „într-un stadiu caracterizat interior”, știința și filosofia timpului „nu-și aveau o literatură epică într-adevăr corelativă” (*Ibidem*, p. 3, 4).

Oricum, noua „artă a romanului”, pe care o practica Proust, nu mai trimitea „cu trei veacuri în urmă”, la Descartes și marile „sisteme raționale”, cum trimitea „literatura epică și dramatică de dinainte de Proust”.

Totuși, Descartes rămâne o prezență și dincolo de ceea ce credea Camil Petrescu. Pentru noua creație a romanului, ceea ce descria Descartes în *Meditații metafizice* (Meditația I) ca „experiența visării” este deosebit de semnificativ: Potențialitatea dubitativă a experienței somnului și a visului este dată de faptul că acesta atinge și valabilitatea de a fi a ceva; confruntate judicativ, *trezia* și *visarea* suspendă existarea în mod absolut a lumii experienței noastre. Aceasta încetează să existe în *starea de vis,* iar lumea visului în *starea de trezie;* lumea este un corelat al stărilor noastre.

M. Proust

„Toutefois j'ai ici a considérer que je suis homme et par conséquent que j'ai coutume de dormir et de me représenter en mes songes les mêmes choses ou quelquefois de moins vraisemblables que ces insensés, lorsqu'ils veillent”; „supposons donc maintenant que nous sommes endormis, et que toutes ces particularités-ci, a savoir, que nous ouvrons les yeux, que nous remuons la tete, que nous étendons les mains, et choses semblables, ne sont que de fausses illusions; et pensons que peut-être nos mains, ni tout notre corps, ne sont pas tels que nous les voyons. Toutefois il faut au moins avouer que les choses qui nous sont représentées dans le sommeil, sont comme des tableaux et des peintures, qui ne peuvent être formées qu'a la ressemblance de quelque chose de réel et de véritable; et qu'ainsi, pour le moins, ces choses générales... ne sont pas choses imaginaires, mais vraies et existantes. Car de vrai les peintres, lors même qu'ils s'étudient avec le plus d'artifice a représenter des sirenes et des satyres par des formes bizarres et extraordinaires, ne leur peuvent pas toutefois attribuer des formes et des natures entiérement nouvelles, mais font seulement un certain mélange et composition des membres de divers animaux” (R. Descartes, *Méditations métaphysiques*, Quadrige / PUF, 4e edition, 1996, pp. 28, 29).

Prin ipoteza visului, lumea, corelat al experienței în starea de trezie, nu mai există, ceea ce permite interpretarea că această ipoteză este o predispoziție de neființă; lumea care apare în vis survine ca o posibilitate de neființă, dar și de „apariție” (în „raportul de apariție”), adică în modalitatea de a fi a unei creații în forma „operei de artă”.

Proust însuși scria (*Á la recherche du temps perdu,* ediția Pléiade, 1954, vol. III, p. 912): „c'était... par le jeu formidable qu'ils font avec le Temps que les Rêves m'avaient fasciné”; „je m'étais rendu compte que seule la perception grossiére et erronée place tout dans l'objet, quand tout est dans l'esprit”.

Noua creație de gen trimitea mult mai aproape, anume la *fenomenologie,* în care se și poate recunoaște, ca astfel să ajungă la o mai completă comprehensiune, la conștiința de sine. Dar fenomenologia (filosofică), contemporană cu creația prousteană, nu este un simplu program inerent acestei creații. Niciuna nu e explicabilă prin cealaltă și, cu atât mai puțin, reductibilă la ea.

Funcționează în noua epocă un mod (poate stil!) specific (poate postmodern!) de creație și comprehensiune în domeniul de bază al cunoașterii, ale acțiunii și creației umane. Și aceasta pe fondul unui nou ideal (poate „neclasic”!) al omului și al unor noi legități și plusuri ale istoriei.

Tocmai aceasta face ca filosofia (într-o expunere „modernă”) să funcționeze nu numai ca *forma mentis,* ci și ca o veritabilă conștiință istorico-culturală. Domeniile creației umane (în cazul de față literatura și filosofia) se solidarizează fără a se amesteca, păstrându-și autonomia și demnitatea valorică. Această solidaritate a lor ca valori este aceea care permite fiecăruia ajungerea la conștiința de sine.

Proust însuși anunța ideea unei continuități ce nu exclude reorientarea, dar păstrează esențialul: „Cred că orice artă adevărată este clasică, dar legile spiritului îngăduie arareori ca ea să fie, încă de la apariție, recunoscută ca atare” (M. Proust, *Eseuri*, trad. de Irina Mavrodin, Editura Univers, 1981, p. 259).

Legând creația artistică de lectură, Proust ajunge la o altă relație a operei de artă, care-i relevă și limitele în realizarea unei comprehensiuni: „Limitele rolului lecturii derivă din însăși natura virtuților ei”; „ceea ce este capăt al înțelepciunii lor nu ne apare decât ca început al înțelepciunii noastre, astfel încât tocmai în momentul când ne-au spus ceea ce puteau să ne spună, ne dau sentimentul că nu ne-au spus încă nimic” (M. Proust, *Zile de lectură, Op. cit.,* pp. 36, 39).

Așa cum s-a precizat (Irina Mavrodin, *Prefață, Op. cit.*, p. 11), „edificiul poeticii proustiene se sprijină pe temelia unei practici de lectură care participă la scrierea însăși a operei”.

Proust însuși scria (vol. III, p. 911): „En réalité, chaque lecteur est, quand il lit, le propre lecteur de soi-même.”

Noutatea o constituie însă înțelegerea în viziune fenomenologică prin „încercarea de a examina literatura pornind de la semnificația ei ascunsă (*Bedeutungsfähigkeit)”*; „la Proust totul este cât se poate de clar, încât ne putem pierde în lectură, fără să fim siliți la considerații și reflecții, care par mai degrabă să-i dăuneze. De obicei, se admite că Proust constituie o sursă neprețuită pentru dezvoltarea unor considerații psihologice, dar că încercarea de a găsi o cale filosofică de a accede la ea ar tulbura farmecul povestirii. Este sesizat astfel pericolul reducerii ... la câteva teze filosofice aride. Desigur, nu există o reprezentare clară a scopurilor pe care filosofia artei le urmărește” (W. Biemel, *Proust. Timpul ca personaj principal,* în *Expunere și interpretare*, traducere de G. Purdea, prefață de Al. Boboc, Editura Univers, 1987, p. 190).

Ceea ce surprinde din capul locului în romanul lui Proust *Á la recherche du temps perdu* este faptul că personajul principal „apare încă din prima frază, mai exact, povestitorul însuși relatează ceva despre sine, dar ipostaza la care se referă este una cât se poate de ciudată: momentul adormirii, clipa în care «eul» pe care vrem să-l surprindem, tocmai ne scapă” (*Ibidem*, p. 191).

Suntem astfel departe de personajul romanului clasic, „antrenat într-o activitate tipică, prin care își manifestă caracterul sau spune ceva despre locul și timpul acțiunii”; „în loc de a spune ceva despre persoana povestitorului, acesta se înfățișează pe el însuși, se arată pe sine, desigur, în momentul oscilant al adormirii, când conștiința de sine se scufundă treptat. Ciudata înstrăinare care se petrece aici este o ilustrare prin faptul paradoxal că ceea ce-l deșteaptă din somn este gândul că trebuie să adoarmă și să sufle în lumânare” (*Ibidem*, pp. 191, 192).

„Parfois, a peine ma bougie éteinte, mes yeux se fermaient si vite que je n'avais pas le temps de me dire: «Je m'endors». Et, une demi-heure aprés, la pensée qu'il était temps de chercher le sommeil m'éveillait; je voulais poser le volume que je croyais avoir encore dans les mains et souffler ma lumiére; je n'avais pas cessé en dormant de faire des réflexions sur ce que je venais de lire; mais ces réflexions avaient pris un tour particulier” (Vol. I, *Pléiade*, p. 3).

(Va urma)

Centenarul Marii Uniri

Generalul Ioan Hidu, comandantul Gărzilor Naţionale Române din Cluj

Cornel ŢUCĂ

Lupta pentru îndeplinirea visului de unire într-un singur stat naţional, al românilor din provinciile locuite de ei şi aflate între vremelnice frontiere ale altor state, a înregistrat un puternic avânt în timpul şi, mai ales, spre sfârşitul primei mari conflagraţii mondiale. Intrarea României în conflictul militar european s-a înscris în ansamblul general al eforturilor întreprinse de aceasta, pe multiple planuri, în scopul înfăptuirii statului naţional unitar român. În întreaga ţară, începând în mod deosebit cu toamna anului 1918, s-au desfăşurat ample şi multiple manifestaţii şi demonstraţii organizate de diverse asociaţii şi societăţi cultural-naţionale. De altfel, în întreg spaţiul european s-a înregistrat – în respectiva perioadă – o creştere a efervescenţei luptei naţiunilor asuprite împotriva celor dominante. Drept urmare, acestui context revoluţionar al luptelor pentru libertate şi autodeterminare a naţiunilor dominate din cuprinsul dublei monarhii austro-ungare s-au alăturat şi românii din provinciile imperiale locuite majoritar de ei.

Concomitent cu această angajare în lupta pentru libertate naţională şi unire cu România, românii au fost nevoiţi să suporte un şir neîntrerupt de abuzuri din partea maghiarilor, mulţi dintre ei plătind cu viaţa acest curaj. În faţa şirului nesfârşit de violenţe de tot felul, jafuri şi crime, românii au fost obligaţi, pentru a-şi apăra viaţa şi proprietăţile, să înfiinţeze şi ei *Gărzile Naţionale Române,* după modelul celor ungureşti deja existente. Garda Naţională Română (a mai fost numită şi Garda Naţională din Ardeal), încă de la înfiinţare, a avut drept scop atât apărarea vieţii şi bunurilor românilor, cât şi pregătirea procesului unificator aflat în derulare.

În cele ce urmează sunt evidenţiate câteva repere biografice din viaţa şi cariera militară a generalului de brigadă Ioan Hidu, cel care, în toamna anului 1918 (era colonel pe atunci), a înfiinţat şi comandant *Gărzile Naţionale Române din Cluj.*

Ioan Hidu s-a născut în localitatea Ţichindeal din judeţul (atunci comitatul) Sibiu, la 18 ianuarie 1881, ca fiu al lui Simion şi Mariei. Între anii 1883-1886 îşi face studiile liceale la Viena, finalizate cu calificativul „cu eminenţă", iar din toamna anului 1886 a fost elev al Şcolii de Cadeţi din Sibiu, pe care a absolvit-o în anul 1890 cu calificativul „foarte bine".

Cariera militară, ca ofiţer în armata austro-ungară, a desfăşurat-o între anii 1890-1918, ajungând la gradul de locotenent colonel şi activând în diferite unităţi militare (Regimentul 64 Infanterie, Regimentul 31 Infanterie, Regimentul 44 Infanterie).

După decretarea mobilizării generale de la 31 iulie/13 august 1914 a armatei imperiale, urmare a Declaraţiei de război pe care Austro-Ungaria a notificat-o Serbiei, Ioan Hidu a luat parte, în calitate de comandant de companie, la luptele din Serbia. Pe front a fost recompensat, la 29 noiembrie 1914, cu decoraţia *Signum Laudis,* pentru „respingerea a cinci atacuri ale sârbilor [date] cu forţe mari" (nota 1). Îndeplinind funcţia de comandant de batalion, în anul următor (1915), participă la luptele din Galiţia (Polonia) unde a fost decorat cu *Coroana de Fier,* clasa a III-a, „pentru meritele sale deosebite", întrucât a „cucerit în asalt o poziţie dominantă a ruşilor, făcând loc şi protejând în acelaşi timp unitatea ce înainta".

După această primă campanie, Ioan Hidu a traversat unele momente mai dificile, din cauza îmbolnăvirii pe front, peste care a trecut cu bine, fiind din nou trimis în luptă.

În perioada octombrie 1916–martie 1917, a comandat un batalion în luptele din Alpi. La 25 octombrie 1917, a primit *Crucea de Merite Militare,* clasa a III-a, pentru „spargerea frontului italian pe platoul Baiusizzo, în atacul pe frontul Isonzo". În etapa următoare, între martie-noiembrie 1917, tot în campania de la Isonzo, a condus în luptă un batalion şi, pentru scurt timp, a comandat chiar Regimentul 31 Infanterie. Din nou a fost decorat, primind de această dată *Crucea Carol,* pentru „vitejia şi îndemânarea dovedite în luptă" şi „pentru participarea în prima linie".

Drept concluzie, este relevant că Ioan Hidu a participat direct la peste 20 de lupte de atac şi de poziţie, în timpul campaniei din Primul Război Mondial dusă de armata austro-ungară, în tranşee de pe fronturile din Serbia, Galiţia, Tirolul de Sud şi Isonzo. Spre sfârşitul războiului, I. Hidu şi-a găsit timp şi pentru împlinirea vieţii personale, căsătorindu-se la Praga, la 29 iulie 1918, cu domnişoara Jaroslava Hlonsk.

Venit în Cluj, în ultima parte a anului 1918, conform înscrisului din Ordinul de zi nr. 7 din 17 noiembrie 1918 al Comandamentului General al Legiunilor Române şi al Poporului Român Înarmat din Ardeal, a fost numit „comandantul general al Gărzii Naţionale din Cluj: eu, colonelul Ioan Hidu, fiind numit comandant general de către tribunii poporului român din Ardeal, cu începere de azi preiau comanda" (2).

În respectivul Ordin de zi a mai fost stipulat, de asemenea, că această comandă urma să fie „executată sub îndrumarea Consiliului Naţional Român, în strânsă legătură cu tribunii din Ardeal" şi la Cluj cu „tribunii militari dr. Amos Frâncu şi Emil Haţieganu". Prin acelaşi ordin s-a mai comunicat şi locaţia sediului avut de Comandamentul General al Legiunilor în Cluj, pe strada Bathory, nr. 1.

Ordinul în cauză specifica şi că „colonelul Hidu era în acelaşi timp mijlocitor între Garda Naţională Română din Ardeal şi legiunile ei, precum şi între Comandamentul Suprem al Consiliului Naţional General şi Gardă".

Colonelul Ioan Hidu, în calitate de comandant al Legiunii Cluj a Gărzii Naţionale, a dat dispoziţii pentru „fortificarea Legiunii şi apărarea împotriva atacurilor plănuite de divizia secuiască", precum şi „pentru dislocarea batalioanelor din judeţul Cluj".

În conformitate cu hotărârea Senatului Naţional Român din Vechiul Ardeal şi cu aceea a tribunului militar Amos Frâncu, colonelul I. Hidu a luat comanda „tuturor legiunilor, oprind orice contact sau legătură cu comandamentul unguresc condus de generalul Siegler [în unele relatări apare consemnat sub numele „Konrad Silgler", n.a.], ca rezultat al conflictului apărut din cauza arderii pe rug a 44 de moţi la Beliş".

Prin tactul şi priceperea de care a dat dovadă, precum şi prin măsurile de ordin militar întreprinse, colonelul Hidu a reuşit să asigure menţinerea ordinii, salvând viaţa şi bunurile materiale ale românilor din Cluj. Trebuie menţionat că, în acea perioadă, împotriva lui s-a întreprins şi o tentativă de asasinat, la Hotelul „Franz Josef", unde locuia, din partea unui pluton secuiesc, fiind obligat ca până la venirea în ajutor a gărzilor naţionale române să se ascundă în camera de baie. (3)

La 20 ianuarie 1919, colonelul Ioan Hidu, din ordinul generalului de divizie Ioan Boeriu (şeful Secţiei Organizare VI – VII Sibiu), a fost numit comandantul nou-înfiinţatului Cerc de Recrutare Cluj, funcţie în care a acţionat până la 9 februarie 1919. Apoi, de la 26 aprilie 1919, a fost numit comandantul Cercului de Recrutare Satu Mare, nou-înfiinţat şi acesta, din ordinul aceluiaşi general I. Boeriu, funcţie în care colonelul Hidu a fost apreciat de superiori, fiind caracterizat ca „prezentabil, ţinută curată, sănătos, ordonat şi cu metodă. Cultură generală bună. Disciplinat şi cu simţul datoriei şi al onoarei. Autoritar, moral în viaţa militară şi în cea socială." (4)

În anul 1921, colonelul I. Hidu a fost numit comandantul Regimentului 40 Infanterie, funcţie pe care a îndeplinit-o cu succes. Superiorii din respectiva perioadă afirmau că are „o pregătire suficient de bună pentru a comanda un regiment", punând „deosebită grijă pentru oamenii pe care îi conducea, pentru armament şi efecte, pentru cai". De asemenea, tot aceştia au apreciat faptul că „a făcut tot posibilul ca educaţia aleasă şi cultura pe care o posedă să le insufle şi corpului ofiţeresc din subordine".

Din conţinutul notărilor de serviciu pe anul 1921, reţinem următoarea caracterizare: „ofiţer cu multă voinţă la serviciu şi bine măsurat în toate acţiunile sale de comandant". (5)

Comandantul Corpului V Armată, cu prilejul inspecţiei efectuate în acelaşi an Regimentului 40 Infanterie, a notat următoarele constatări referitoare la colonelul Ioan Hidu: „Posedă cunoştinţe tactice concrete, o dreaptă şi matură judecată şi o bună metodă de sistematizare a lucrurilor. Merită a păşi la grade şi comandamente superioare. A dus o muncă foarte constructivă şi rodnică în ce priveşte educaţia şi instrucţia regimentului pe care l-a condus. În aplicaţiile pe teren şi la exerciţiile pe hartă rezolvă problemele cu conştiinciozitate, pricepere şi rapiditate, dovedind că este la curent cu toate cerinţele moderne ale războiului. Cunoaşte foarte bine toate mijloacele de luptă, precum şi modul de utilizare al acestora". (6)

După această inspecţie, colonelul Ioan Hidu a fost numit comandantul Regimentului 4 Vânători. În acest timp, regimentul comandat de el a participat la concursurile pe Divizia 4 infanterie, obţinând primul loc la mai multe ramuri de instrucţie. În legătură cu activitatea desfăşurată pe linia aprovizionării şi administrării regimentului, constatările eşaloanelor superioare au fost elocvente: „bine făcute". În acest sens, comandantul Brigăzii 8 Infanterie, după terminarea unei inspecţii efectuate Regimentului 4 Vânători, a notat: „Faţă de starea precară în care trăia trupa şi animalele corpului, precum şi reaua adăpostire a materialului, colonelul Hidu s-a decis a construi pe terenul afectat regimentului său o cazarmă. A reuşit cu mijloace băneşti foarte reduse să ridice o adevărată cazarmă în care nu lipseşte nimic." (7)

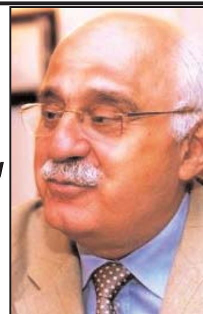
Vasta experienţă, volumul cunoştinţelor militare şi generale, precum şi rezultatele concrete ale comenzilor deţinute au determinat eşaloanele superioare să propună înaintarea la gradul următor. În anul 1923, după ce a participat la concursul desfăşurat în acest sens, colonelul Ioan Hidu a fost „declarat admis la examenul de general", comandantul Brigăzii 8 Infanterie propunând chiar să-i încredinţeze provizoriu comanda brigăzii. Acest lucru a devenit realitate în anul 1927, când a fost numit comandantul Brigăzii 14 Infanterie, pe care a condus-o „cu mult tact şi pricepere depunând un deosebit zel şi devotament".

În perioada anilor 1927-1929, generalul de brigadă Ioan Hidu a reuşit „să îndrume îndeaproape activitatea regimentelor din subordine din toate punctele de vedere", lucru apreciat ca atare şi de generalul Oprescu, comandantul Diviziei 14 Infanterie. Începând cu anul 1929, generalul Ioan Hidu a îndeplinit atribuţiile specifice funcţiei de „inspector al cercurilor de recrutare din cadrul Comandamentului 6 Teritorial", funcţie în care „a excelat". Din această funcţie, la data de 1 octombrie 1930, a fost trecut în rezervă.

→

Unificarea legislativă, temei al unității naționale (I)

Mircea DUȚU

În urma desăvârșirii unificării politico-statale la 1 Decembrie 1918, România Mare se prezenta, din punct de vedere legislativ, ca un conglomerat de reglementări juridice. În toate domeniile coexistau, alături de legiuirile Vechiului Regat, cele ale fostelor stăpâniri străine, austriece, ungare, rusești, într-un amalgam general care prejudicia grav ideea de unitate și acțiunea de unificare a vieții națiunii întregite.

Depășirea acestei situații, care se repercuta negativ, ca o frână asupra procesului de consolidare a bazelor statului unitar român, devenea o urgență și o prioritate națională. Constatarea lui Portalis, principalul autor al Codului civil francez de la 1804, cum că „Oamenii care depind de aceeași suveranitate fără a fi guvernați de aceleași legi sunt în mod necesar străini unii față de alții; ei sunt supuși aceleiași puteri, fără a fi membrii aceluiași stat; ei formează atâtea națiuni diferite, câte obiceiuri diferite sunt; ei nu pot vorbi de o patrie comună", devenea mai actuală ca oricând, și la fel avertismentul lui Henri Capitant, potrivit căruia „lipsa de unitate a legislației duce, în mod fatal, la lipsa de unitate a statului".

Unificarea legislativă prin realizarea unui sistem juridic unitar și complet trebuia să elimine disparitățile, să răspundă noilor nevoi ale societății și exigențelor concepțiilor juridice moderne, asa încât să se ajungă la o reașezare a dreptului românesc, cu un profil distinct, în marea sa familie de apartenență, cea a drepturilor neolatine. Aceasta implica, în cele din urmă, o radicală și profundă reformă, în sensul unificării prin modernizare a sistemului dreptului, ca parte inseparabilă a desăvârșirii unității naționale în toate dimensiunile sale.

Dacă interesele superioare, de natură politică și juridică, reclamau o desfășurare cât mai rapidă și mai deplină a acestui proces, dificultățile juridice concrete și realitățile socio-economice aferente presupuneau, însă, în funcție de soluțiile posibile, diferite termene de realizare.

Într-adevăr, cea mai bună cale de urmat era considerată, din punct de vedere teoretic, revizuirea radicală a codurilor existente, care să țină seama de tradițiile și moravurile deosebite ale fiecărei provincii, iar din această „îmbinare armonioasă" să se nască viitoarea legislație „oglindind în forme superioare geniul întregului nostru popor și tradițiile lui juridice"; dar o asemenea abordare, bazată pe respectarea și luarea în considerare a particularităților juridice ale noilor provincii alipite cerea, pentru realizarea sa în condiții superioare, timp îndelungat. La fel și în privința opțiunii elaborării și adoptării unor coduri cu totul noi, care să devină operaționale la nivelul întregii țări reunite.

Evaluările specialiștilor timpului estimau la 15-25 de ani perioadele necesare realizării unor asemenea demersuri.

Lipsa evidentă a posibilităților derulării unor atari proiecte și presiunile de ordin politic impuneau, mai degrabă, o unificare rapidă și simplificată ca procedură, fie și ca măsură provizorie, până la realizarea „operei de unificare", prin extinderea codurilor din Vechiul Regat. Era considerată singura soluție capabilă să curme rapid marile neajunsuri care se manifestau în practica judiciară și să pregătească terenul pentru marile coduri unificatoare.

1. Fenomenul dreptului interprovincial sau al conflictelor interprovinciale de legi

În perioada tranzitorie legislativă, aferentă anilor imediat următori unirii statale, a apărut și s-a manifestat și în România fenomenul dreptului interprovincial sau al conflictelor interprovinciale de legi. El a rezultat din coexistența, cu același titlu, a legislațiilor diferitelor părți istorice intrate în alcătuirea noului stat, la care s-a adăugat pentru Transilvania opera Consiliului dirigent, iar pentru toată țara, atât noua legislație concepută ca legislație unificatoare, cât și o serie de legi și dispoziții care, expres sau tacit, au trebuit să primească aceeași funcțiune. Astfel, în Transilvania se aplicau: dreptul consuetudinar maghiar, având ca punct de plecare Tripartitul lui Werböczy din 1514, Codul general civil austriac din 1811, fără modificările ulterioare datei de 1 septembrie 1853, legile civile și ordonanțele regale și ministeriale maghiare dintre 1867 și 1918, reglementarea Consiliului dirigent și legislația română extinsă. În Bucovina operau în mare parte legile austriece: pentru dreptul civil, Codul civil austriac de la 1811, adaptat la exigențele moderne prin trei „Novele" elaborate între 1914 și 1916; Codul de comerț din 1862 și Codul falimentului, din 1881, legile de procedură civilă din 1895 (procedura contencioasă), de la 1896 (executarea silită) și 1854 (procedura grațioasă).

În fine, în Basarabia se aplicau legile ruse și, în special în materie civilă, Manualul lui Andronache Donici (1814), vechiul Hexabiblos al lui Harmenopol (datând din 1345), parțial Codul rus de la 1910, precum și asa-zisele „legi locale" (reguli cutumiare).

Operând în cadrul aceluiași stat, conflictele care interveneau astfel între reglementările din Vechiul Regat și cele ale provinciilor realipite nu erau unele între legile unor suveranități diferite, ci între legile „interne" ale aceluiași stat unitar. Ele rămâneau în vigoare în măsura în care nu contraveneau Constituției și ordinii publice a statului român și interpretarea lor unitară aparținea instanței supreme, respectiv Înaltei Curți de Casație.

În materie penală, aplicându-se legea locului unde se săvârșește infracțiunea, regimul de conflicte interprovinciale nu dă naștere la dificultăți notabile decât sub raport social, în sensul că persoane aflate întâmplător într-o altă provincie erau supuse unei legiuiri penale pe care practic n-o cunosc și în care nu sunt integrate în mod organic.

Pentru dificilele conflicte de legi civile și comerciale s-a ivit nevoia elaborării unor principii uniforme de rezolvare a lor, prin analogie cu ceea ce se petrece în dreptul internațional privat. Desigur, acestea se prevedeau și se impuneau prin reglementări speciale sau prin dispozițiile tranzitorii ale legilor de unificare referitoare la rezolvarea conflictelor cu dreptul local în vigoare, iar în absența lor, sarcina dificilă a reconcilierii revenea organelor jurisdicționale, care au dezvoltat astfel o jurisprudență corespunzătoare. În orice caz, coexistența legislațiilor eterogene, pe lângă conflictele de drept interprovincial, reprezenta un mare rău din toate punctele de vedere: politic, juridic și social. Această eterogenitate a legislației era cu atât mai mult dificilă și inacceptabilă cu cât reflecta o spiritualitate profund diferită de spiritualitatea latină care guverna întreaga legislație românească.

O atare stare a legislației genera situații negative în practica judiciară, care favoriza reticențele și resentimentele locale. În Bucovina, de exemplu, se înregistra, după cum consemna un magistrat român al timpului, „o atmosferă regionalistă, uneori de indiferență, alteori chiar de repulsie față de noua legiferare română", situație deopotrivă condamnabilă „din punct de vedere național" și inacceptabilă „din considerente de drept". Or, noile reglementări, în frunte cu cele aplicate după intrarea în vigoare a Constituției din 29 martie 1923, erau legi de unificare, moderne, de tip occidental.

Tot așa, o parte din jurisprudența tribunalelor bucovinene, care era „îndrumătoare pentru judecătoriile provinciale", ținea cu orice preț și nejustificat „la zestrea vechilor legi austriece" chiar în materiile reglementate de noile legi românești. Alte exemple se refereau la reprezentarea în fața instanțelor de către avocați, măsurile de accelerare a judecătilor ș.a.

O deosebire care persista se referea la forma de redactare a hotărârilor judecătorești: pe când în Vechiul Regat se efectua o redactare logică, inductivă, motivele precedând dispozitivul, în tradiția austriacă instanțele bucovinene procedau invers, în formula deductivă apriorică, dispozitivul precedând motivele care îi urmau ca argumentare. A fost nevoie de o inspecție a unui înalt magistrat de la instanța supremă și de o circulară fermă a ministrului Justiției pentru ca situația să se îndrepte!

Acest lucru se repercuta negativ în cadrul procesului de verificare a aplicării unitare a legii la nivelul întregii țări, de către Înalta Curte de Casație.

→

Recapitulând, generalul de brigadă Ioan Hidu a avut o carieră militară de excepție, marcată printr-o activitate extrem de bogată, desfășurată atât în armata imperială austro-ungară, cât și în armata română, pentru care a fost recompensat cu numeroase decorații de Austro-Ungaria și de România. Pe lângă înaltele distincții austro-ungare, din partea statului român a primit Ordinele Steaua României în grad de Ofițer, în anul 1923, și Steaua României în grad de Comandor, clasa a III-a, în anul 1927.

Generalul de brigadă Ioan Hidu a fost caracterizat de contemporani drept o personalitate extrem de puternică. În anul 1918 a fost unul dintre cei mai de seamă membri ai Gărzii Naționale Române și a acționat ca un adevărat patriot, în acea vreme extrem de tulbure și periculoasă, în slujba atingerii țelului urmărit de toți românii, nu numai ardeleni și bucovineni – eliberare națională și unire într-o singură Românie Mare.

Note

1. Depozitul Central de Arhivă al Ministerului Apărării Naționale Pitești, fond Direcția Cadre și Învățământ [în continuare abreviat: D.C.I.], Memorii Bătrâni, litera H, generali, dosar nr. 9, f. 1-5.
2. Arhivele Militare Naționale Române, fond Marele Stat Major [în continuare abreviat: M.St.M.], Serviciul Studii Istorice, Arhivă donată, dosar nr. 32, f. 20-21.
3. *Loc. cit.*, fond M.St.M., Serviciul Studii Istorice, Arhivă donată, dosar nr. 32, f. 42.
4. Depozitul Central de Arhivă al Ministerului Apărării Naționale Pitești, fond D.C.I.,1974, dosar nr. 466, f. 8-9.
5. *Ibidem,* f. 10-12.
6. *Loc. cit.*, fond D.C.I., Memorii Bătrâni, litera H, generali, dosar nr. 9, f. 11-12.
7. *Ibidem*, f. 20.

Centenarul Marii Uniri

2. Începuturile unificării şi spectrul stagnării

Considerată o latură importantă a desăvârşirii „unităţii sufleteşti” a naţiunii reîntregite, unificarea legislativă a fost promovată, începând din 1920, în cadrul unor comisii şi subcomisii organizate sub egida Ministerului Justiţiei, care a elaborat şi primele măsuri în domeniu, în frunte cu cele de uniformizare a organizării judiciare. Progresele au fost mai evidente în privinţa dreptului public şi a celui penal; în materie civilă, jurisprudenţa a reuşit să niveleze oarecum contradicţiile între legislaţiile existente în multe domenii, în timp ce în altele, precum cele aferente materiei succesiunilor, păreau ireductibile.

Ţinând seama de complexitatea problemei şi nevoia unei anumite perioade de tranziţie, s-a estimat inoportună înlocuirea imediată a tuturor acestor reglementări străine şi s-a optat expres pentru păstrarea lor pentru o anumită perioadă: legile şi ordonanţele din Bucovina (prin Decretul din 17 decembrie 1918) şi pe cele din Transilvania (Decretul din 13 decembrie 1918); în Basarabia, unele legiuiri importante din Vechiul Regat au fost introduse parţial în cursul lui 1919, precum: Codul comercial (4 mai 1919) şi anumite dispoziţii ale Codului civil român relative la persoane (4 iulie şi 19 noiembrie 1919), restul legislaţiei rămânând provizoriu în vigoare; constatându-se juridic desăvârşirea procesului de constituire a statului naţional unitar român, organizarea statului a continuat să funcţioneze sub Constituţia din 1866, cu unele excepţii, până la adoptarea şi intrarea în vigoare a unei noi legi fundamentale, cea a României reîntregite.

Prin aceste măsuri, legislaţiile din Transilvania, Bucovina şi Basarabia au fost „naţionalizate”, în sensul încorporării lor în sistemul juridic român, desigur, ca legi de aplicare locală provizorie, până la adoptarea de către legiuitorul român a altor reglementări.

Constituţia României Mari din 29 martie 1923 a stabilit prin prevederile art. 137 bazele constituţionale ale acestui proces fundamental stabilind că „Se vor revizui toate codicele şi legile existente în diferitele părţi ale statului român spre a se pune în armonie cu Constituţiunea de faţă şi asigura unitatea legislativă. Până atunci ele rămân în vigoare. Din ziua promulgării Constituţiunii sunt însă desfiinţate acele dispoziţiuni din legi, decrete, regulamente şi orice acte contrarii celor înscrise în prezenta Constituţiune”, iar odată cu crearea Consiliului Legislativ (1926), şi în spiritul acestora, şi-a asumat sarcina desăvârşirii unificării prin recodificare, punând în lucru cele trei coduri principale şi procedurile aferente (civil, penal, comercial). Într-adevăr, noua lege fundamentală prevedea, ca perspectivă în domeniu, revizuirea întregii legislaţii aplicabile pe întreg teritoriul ţării în vederea unificării ei şi punerii de acord cu dispoziţiile constituţionale, iar până atunci se menţineau în vigoare legile existente, fiind desfiinţate numai regulile contrare noii Constituţii. Din această perspectivă, s-a considerat că introducerea legislaţiei din Vechiul Regat în noile provincii nu ar fi constituţională, întrucât art. 137, mai sus arătat, prevedea că legile care existau în diferitele părţi ale statului român rămâneau în vigoare până la revizuirea lor, pentru a fi în armonie cu legea fundamentală şi a asigura unitatea legislativă.

S-a apreciat însă că obiecţia nu era fondată pentru că articolul citat nu arăta modul după care să se ajungă la unitatea legislativă şi nu interzicea să se legifereze pentru numai o parte a statului ori să se înceapă opera de unificare într-o manieră parţială, cum de altfel se legiferase sub imperiul noii Constituţii.

În fapt, unificarea prin extinderea expresă a unor legi a continuat totuşi şi după apariţia noii Constituţii din 1923. Astfel, Codul silvic din 8 aprilie 1910, cu modificările ulterioare, este extins la 17 iunie 1923 pe întreg teritoriul ţării prin Legea „pentru extinderea şi aplicarea Codului silvic în tot cuprinsul României”. În partea finală a articolului unic al legii se prevedea că „toate legile, regulamentele, instrucţiile etc. existente în provinciile alipite sunt şi rămân abrogate în întregul lor din ziua promulgării acestei legi”.

O extindere a unei părţi dintr-o lege existentă care se şi modifică în acelaşi timp se face prin Legea din 11 aprilie 1928 pentru extinderea cap. VII, art. 59–69, din Legea asupra burselor de comerţ pe întreg teritoriul ţării şi modificarea unor dispoziţii privitoare la aplicarea acestui capitol. Şi această lege, după ce arată în art. 1 că „se extind şi se aplică pe întreg teritoriul ţării” dispoziţiile din legea „asupra burselor de comerţ” din 14 iunie 1913, cu modificările ulterioare din 1918 şi 1921 „cu privire la funcţionarea oboarelor, târgurilor, pieţelor, rampelor de cereale, mărfuri şi animale”, prevede în art. 3 că „toate dispoziţiile cuprinse în legi, regulamente, ordonanţe, deciziuni ministeriale etc. contrare celor din prezenta lege sunt şi rămân abrogate”. Formula era comodă şi prudentă pentru legiuitor, dar de natură să dea naştere la mari dificultăţi în aplicare.

Un alt exemplu: ca urmare a unificării organizării judecătoreşti (Legea din 16 iunie 1924), s-au extins în provinciile unite parte din dispoziţiile Codului de procedură penală român.

Unificarea organizării învăţământului s-a realizat şi ea, extinzându-se în bună parte în teritoriile unite dispoziţiile din legile româneşti de organizare a învăţământului secundar şi superior.

În alte cazuri, mai ales cele privitoare la organizarea statului, legile noi de unificare sunt, în realitate, cum era şi normal de altfel, vechile legi româneşti extinse pe întreg teritoriul ţării, cu anumite dispoziţii tranzitorii pentru provinciile unite. Aşa s-a întâmplat, de exemplu, cu Legea de organizare judecătorească din 26 iunie 1924 şi cu Legea de organizare a Curţii de Casaţie din 20 decembrie 1925, cu modificările ulterioare. Aceasta din urmă a conţinut, în prima ei redactare după Unire, dispoziţia tranzitorie că pentru procesele venite din provinciile foste sub suveranitate austriacă şi maghiară să se creeze complete de judecată după sistemul acelor ţări. Printr-o modificare ulterioară s-a dispus însă ca toate recursurile să fie judecate după aceleaşi norme şi, ca urmare, s-au desfiinţat completele speciale, instanţa supremă redobândindu-şi caracterul unitar iniţial, putându-se astfel să se stabilească o unitate de jurisprudenţă.

Legea din 21 februarie 1923 unifica normele de organizare a corpului de avocaţi, iar organizarea administrativă a ţării era făcută prin Legea din 4 iunie 1925, purtând chiar titlul „pentru unificarea administrativă”.

După intrarea în vigoare a noii Constituţii, şi în baza sa, au fost adoptate numeroase legi de unificare, în diferite domenii, precum: Legea pentru statutul funcţionarilor publici (19 iunie 1923), Legea asupra proprietăţii literare şi artistice (28 iunie 1923), Legea asupra persoanelor juridice (6 februarie 1924), Legea pentru dobândirea naţionalităţii române (24 februarie 1924), Legea pentru unificarea majorităţii civile (11 aprilie 1924), Legea apelor (27 iunie 1924), Legea minelor (4 iulie 1924, 28 martie 1929 şi 24 martie 1933), Legea energiei (4 iulie 1924 şi 7 iulie 1930), Legea accelerării judecăţilor (19 mai 1925 şi 10 iulie 1929), Legea contenciosului administrativ (23 decembrie 1925), Legea electorală (27 martie 1926), Legea asupra contractelor de muncă (28 martie 1929), urmată de Legea pentru asigurarea plăţii lucrului efectuat (10 aprilie 1931) şi Legea pentru înfiinţarea şi organizarea jurisdicţiei muncii (15 februarie 1933), Legea asupra burselor (29 iulie 1929), Legea pentru unificarea unor dispoziţii referitoare la executarea silită (10 iulie 1930), Legea pentru organizarea corpului de avocaţi (22 decembrie 1931), Legea asupra cambiei şi biletului la ordin şi Legea asupra cecului (ambele din 1 mai 1934), Legea pentru unificarea dispoziţiilor privitoare la cărţile funciare (27 aprilie 1938), Legea pentru dreptul de moştenire al soţului supravieţuitor (10 iunie 1944).

Legea fundamentală din 1923 acorda o atenţie deosebită revizuirii prin unificare a marilor coduri: penal, de procedură penală, civil şi de procedură civilă şi comercial, iar Consiliul Legislativ a desfăşurat o intensă şi laborioasă activitate în acest sens. Ca prim rezultat al acesteia, la 1 ianuarie 1937 intrau în vigoare Codul penal şi Codul de procedură penală, realizându-se unificarea legislaţiei penale şi abrogându-se, prin art. 597 C. pen. şi art. 664 C. pr. pen., codurile şi legile în materie existente pe teritoriul ţării şi care sunt expres enumerate. La 20 mai 1937 a intrat în vigoare şi Codul justiţiei militare unificat.

Depăşirea primei etape, cea a urgenţelor legislative rezolvate în principal pe calea extinderii reglementărilor pertinente din Vechiul Regat, a fost urmată de o perioadă de stagnare, în absenţa unei orientări generale clare de desăvârşire şi a unei voinţe politice suficiente şi înfăptuire pe fond a acestei opere juridice fundamentale. Dificultăţile înfăptuirii unei opere atât de vaste şi de complexe şi sistemul defectuos de lucru adoptat au condus la întârzieri care ameninţau cu prelungirea inadmisibilă a provizoratului.

Semnalul de alarmă asupra pericolului reprezentat de o asemenea situaţie şi posibilele perspective de depăşire a impasului a fost tras şi prefigurat de acad. Andrei Rădulescu, într-o remarcabilă comunicare făcută în cadrul Adunării Generale a Academiei Române la 2 iunie 1927, cu modesta pretenţie de a expune „câteva consideraţii generale” asupra problemei.

După o expunere a modului în care a fost realizată unificarea legislativă post-1859, a rezultatelor sale şi învăţămintelor care puteau fi trase din această experienţă, savantul jurist releva necesitatea istorico-politică, socială şi juridică a acestui demers şi importanţa sa pentru „întărirea unităţii sufleteşti şi consolidarea statului unificat”.

Se arăta astfel, cu titlu preliminar şi justificativ, în privinţa unei opţiuni posibile, că legiuirile în vigoare în provinciile alipite nu puteau fi extinse pe tot teritoriul statului român pentru că erau de esenţă străină, impuse românilor, unele înapoiate şi în cea mai mare parte nu erau mai bune decât cele din Vechiul Regat. Apoi, nu se puteau face legi noi pentru toate materiile, părăsind astfel ceea ce exista, după cum nici nu se puteau introduce în întregime legiuiri străine, ceea ce ar fi constituit şi o gravă atingere a culturii şi dreptului românesc, care avea trecutul lui, o evoluţie proprie, şi care era susceptibil de adaptare, păstrându-şi caracterul definitoriu.

În plus, legiuirile româneşti aveau un puternic caracter latin, erau făcute şi respectate de români liberi, după un model juridico-cultural neoromanic, şi naţionalizate printr-o îndelungată aplicare. Cu asemenea argumente şi ţinând seama de imperativele momentului istoric, se considera că pentru unificare se impunea a fi avute în vedere legile din Vechiul Regat, într-un timp scurt, cu înlocuirea acelor părţi apreciate ca necorespunzătoare noilor concepţii asupra dreptului şi extinderea lor în toată ţara. În noile teritorii alipite aveau să mai rămână în vigoare unele reglementări care urmau să fie introduse şi în vechea ţară, precum instituţia cărţilor funciare, dar în mod treptat şi la timpul potrivit. Şi aceasta cu atât mai mult cu cât cercetarea cu nepărtinire şi atentă a dreptului din provincii arăta că nu erau deosebiri ireductibile, aşa că nu s-ar fi zdruncinat „temeliile societăţii, aşa cum se pretinde, prin introducerea legilor româneşti”.

Iniţial, poziţia academicianului jurist şi consilier la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie s-a bucurat de reacţii „tehniciste” aprobatoare sau cel mult de reluare a argumentelor şi de susţinere ca soluţie imediată a extinderii codurilor din Vechiul Regat.

(Va urma).

Înfăptuitorii Marii Uniri: Alexandru Popescu

Maria VAIDA

Bihoreanul **Alexandru Popescu** s-a născut în anul 1883 în comuna Lăzăreni, din vecinătatea Beiușului, județul Bihor; face liceul la Beiuș, apoi se înscrie la Academia Teologică din Sibiu, dar după un an și jumătate este nevoit să renunțe la teologie, din cauza morții tatălui său. Nu mai avea cine să-i întrețină pe frații săi. Se înscrie la Școala Specială Administrativă din Târgu Mureș, unde obține în scurt timp diploma de notar și este numit în locul tatălui său notar în comuna natală, Lăzăreni. În perioada 1915-1918 este mobilizat pe front și face parte din armata austro-ungară, în Primul Război Mondial. Obține trei decorații pentru vitejie în luptă, este luat prizonier în Italia, iar în 1918 este lăsat la vatră, ca invalid de război. (Mircea Vaida-Voevod, Gelu Neamțu, *1 Decembrie 1918. Mărturii ale participanților,* Ed. Academiei Române, 2008, p. 225)

Mulți români din Transilvania au fost în aceeași situație, luptând pentru libertate. Unii au scris poezii care transmit mesajul dorului și jalei după locurile natale, familie. Poezia din care reproducem un fragment este opera lui Martin Stan din Zorlențul Mare, comitatul Caraș-Severin. Soldatul Stan Martin se afla în război la data apariției poemului, pe frontul din Italia. Prin grija dr. Dimitrie Cioloca, aceste creații au fost adunate într-un volum intitulat *Cântece de războiu,* iar lucrarea în cauză aparține părții a II-a, care tocmai se tipărea la Tipografia Diecezană din Caransebeș la începutul anului 1916. (*Românul,* an VI, nr. 9, 14/27 ianuarie, 1916, p. 6)

Doru-mi-i și jele-mi-i
de Martin Stan

Plângeți ochi și lăcrimați,
Că vis tare depărtați,
De copii și de soție
Și de draga mea moșie;
De părinți și de surori,
De frați și de verișori.
Și vorbim cu cărțile,
Ca luna cu soarele;
Cartea-i albă și frumoasă,
Că nis vii și trăim bine,
Nu dorim de-acas pe nime,
Numai frunzița de nuci,
Vai, Doamne, de ai mei prunci,
Că au rămas mititei,
Fără tată, vai de ei!

(*Vis, nis* reg. bănățean pt. sunteți și suntem.)

O **doină de jale din cătănie,** adaptată condițiilor de război, atestând afirmația bardului de la Mircești: Românul s-a născut poet! Sentimentele alese ale soldaților au un grad mare de generalizare. Alexandru Popescu, bihoreanul, la doar 33 de ani era și el mistuit de același dor: de nevastă, de copii, de moșie, de rude. Ajuns acasă în primele zile din noiembrie 1918, Alexandru Popescu, fire dârză și întreprinzătoare de român, se implică personal în înființarea gărzilor naționale în zece comune din vecinătatea Lăzărenilor, depunând jurământul de credință regelui Ferdinand și sfințind drapelele pentru fiecare comună. Cu acestea în mână, românii din Bihor vor participa la Alba Iulia în 1 Decembrie 1918 pentru înfăptuirea Marii Uniri. Este desemnat ca delegat în calitate de ofițer, cu funcția de comandant al gărzilor naționale din plasa Ceica, pentru a lua parte la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. Patriot în cel mai bun sens al cuvântului, Alexandru Popescu luptă cu însuflețire pentru înfăptuirea idealului național: Marea Unire. La Alba Iulia este repartizat în Comisia specială pentru dezarmarea armatei generalului Mackensen. (Mircea Vaida-Voevod, Gelu Neamțu (după Ioachim Crăciun), *1 Decembrie 1918. Mărturii ale participanților,* vol. II, Ed. Academiei Române, București, 2005, p. 224-225) El îi dezarmează pe cei din garda germană (sașii), dar și maghiară din Făgăraș; preia armamentul acestora și-l expediază la București, conform ordinului primit. Apoi face serviciul de curierat la Marele Cartier General din Brașov, timp de patru luni, când restabilește și menține ordinea în Făgăraș. Alungă de acolo pe jendarii unguri, rămânând pe post până la sosirea armatelor române pe teritoriul Transilvaniei.

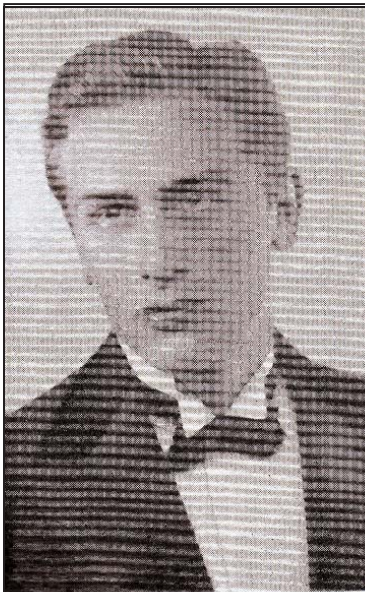

La reîntoarcerea în Lăzăreni, după înfăptuirea Marii Uniri și după îndeplinirea ordinelor primite, ofițerul Alexandru Popescu este declarat spion de către unguri și condamnat la moarte. Aflând asta, el reușește să se refugieze în munții Beișului, de unde se întoarce abia după sosirea armatelor române. Preia notariatul Lăzăreni din 1919, după ce se restabilește ordinea, conștient de importanța faptelor sale.

A**lexandru Popescu** a fost membru în Uniunea Notarilor Comunali din România, la care în 1930 devine președintele secției Bihor; este membru fondator al Frăției Ortodoxe Române, membru în comitetul director al Băncii Drăganul din Beiuș, membru în Sinodul Eparhial Oradea-Beiuș, membru în Comitetul Camerei Agricole Bihor, nu doar cu titlurile, ci activând eficient și implicat. În momentul când profesorul Ioachim Crăciun de la Institutul de Istorie Națională Regele Ferdinand I, aflat pe atunci la Sibiu, adună date despre participanți, ofițerul Alexandru Popescu se afla în comuna sa natală și oferă personal aceste date.

Prin întreaga sa activitate, Alexandru Popescu a fost un model de om devotat cauzei poporului său: a construit biserici, școli comunale. A contribuit la îndeplinirea prevederilor reformei agrare, aducând îmbunătățiri spiritului de credință și educație și ajutând pe românii din zonă, fapt pentru care aceștia îi păstrează veșnic respect. Și noi, de asemenea.

Lacrima Anei

Nicolae Tăutu (n. 24 noiembrie 1919 – d. 13 iunie 1972) a fost prozator, poet și jurnalist militar, colonel. A debutat în 1940, cu placheta *Tăceri pentru apă vie*. A publicat câteva zeci de volume, o parte dintre ele postume, cele mai multe de poezie, dar și romane, teatru, povestiri, umor.

Câteva titluri: *Furtuni de primăvară* (1954), *Mândrie* (1954), *Puterea jurământului* (1955), *De la inimă la inimă* (1957), *Noul comandant: Schițe de azi și de ieri* (1962), *Carnet de cazarmă* (1962), *Așa cum a fost* (roman, 1963), *Băiatul și luna* (1965), *Împlinire* (roman, 3 vol., 1966), *Când zâmbesc scriitorii și artiștii* (însemnări anecdotice, 1967), *Interludiu* (1967), *Vox maris* (1968), *Enigmatica Solveig* (1969), *Cântarea cântărilor mele* (1971), *Balada comunistului fără nume* (1971), *Misiunile căpitanului Dan* (1972), *Patriei, cântările mele* (1974), *Eroina de pe Jii* (1977), *Cornul de aur* (1984).

Epilog peste treizeci de ani: Ana

Prin volbura perfidă ce viola câmpia,
prin țipetele ploii și clocotul în spume
ce-i biciuia obrajii și-i sfâșia bărbia,
ea își chema bărbatul, bărbatul ei, pe nume.

Și fulgerul de groază o-ncărunți deodată,
când tunetul deasupra-i spărgea negre cupole;
dar demnă prin furtună trece nenduplecată...
Așa venea prin valuri și Ana lui Manole.

Din volumul *Prefață la inima mea,* Editura Minerva, București, 1972 (primele două strofe ale unui poem mai amplu, „închinat cumplitelor înfruntări cu apele lui mai și iunie 1970").

Ca Meșterul Manole

Mai port în suflet ploaia tăcutelor nisipuri,
când ostenit de-nalturi mă odihneam pe prunduri,
simțind cum crește fluxul – în mine și în ierburi –
al sevei nesecate din mitice străfunduri.

Ca meșterul Manole – s-a avântat în larguri
al tinereții-mi astru cu fructul ce se frânge,
dar răsări fântâna aridelor meleaguri
și zidul care-n suflet și azi l-aud cum plânge.

Străvechea mănăstire acuma-i colb și piatră;
lângă înalte domuri de aur sau argilă,
eu mai rămân pe schele, mai pot zidi o clipă,
de umeri simt zvâcnindu-mi largi aripi de șindrilă.

Din volumul *Portret interior,* Editura pentru Literatură, București, 1965.

Podul de reviste

Primul refugiu: anul 1940

Marga-Rita POPELI-TATU

Evenimentele petrecute în primul refugiu al basarabenilor le-am aflat din povestirile oamenilor şi din lucrarea scriitorului Constantin Mihăescu-Gruiu, *Amintiri.* Romanul începe cu atenţionarea de primă oră: „Vin ruşii! Ne ocupă! Stalin a hotărât intrarea armatelor sale în Basarabia!" Acesta era zvonul care învăluise la începutul lunii iunie 1940 minţile locuitorilor din stânga Prutului. Îngrijorare, spaimă, alertă generală. Mulţi dintre funcţionarii de stat aflaţi pe teritoriul Basarabiei şi-au cerut transferul în regat, iar în majoritatea caselor, bagajele erau pregătite şi stivuite la ieşire.

Zarva şi aglomeraţia de pe peroanele trenurilor supraîncărcate au ajuns şi la ministrul pe atunci, Gheorghe Tătărăscu. Fără pic de chibzuinţă, a dispus suspendarea transferului populaţiei basarabene în alte părţi ale ţării, interzicând suplimentarea vagoanelor pentru transportul bagajelor mari, pentru trenurile de călători greutatea admisă fiind doar de 15 kilograme de persoană.

În contradicţie cu această stare de spirit, care necesita sporirea capacităţii de apărare a regiunii, la Bălţi cel puţin, oraşul în care se aflau, pe atunci, puternice regimente, cum erau 6 Vânători şi unul de artilerie grea, o bună parte a armatei a fost transferată în Transilvania. În locul rămas fără apărare, s-a adus un regiment de artilerie uşoară, ecvestră, şi un regiment de infanterie motorizată. În oraşul Bălţi mai rămăsese un regiment de cavalerie tradiţională, 10 Roşiori.

Toate aceste unităţi militare dovedeau o mare şubrezenie în ce priveşte capacitatea de apărare. Se zvonea că în această situaţie, ca de altfel în întreaga Basarabie, erau numărate doar câteva divizii uşoare. Aceasta te făcea să crezi că pentru conducătorul ţării, regele Carol al II-lea, şi pentru întregul Stat Major al Armatei, încrederea într-o pace trainică la hotarul de răsărit era deplină. Neîncrezător în zvonurile strecurate în Bălţi, procurorul-medic Dumitru Mihăescu, tatăl autorului *Amintirilor,* a luat drumul Bucureştiului, prezentându-se la Secretariatul General al Ministerului de Justiţie, relatând îngrijorarea cetăţenilor basarabeni.

„Domnule doctor, cele spuse de dumneavoastră mă deranjează! Cum se poate să ştiţi că ruşii intenţionează să ocupe Basarabia, iar noi să nu fi aflat nimic despre aceasta? Vă daţi seama că pentru cele afirmate puteţi fi trimis în judecată pentru alarmism? Vedeţi-vă de treabă! Este exclus ca ruşii să se gândească la aşa ceva! Duceţi-vă acasă şi staţi liniştit, iar dacă prin absurd va fi ceva, vom avea grijă a vă anunţa la timp."

Câtă naivitate, câtă dezinformare! La numai trei zile după acea întrevedere, ruşii adresau guvernului român un ultimatum pentru cedarea Basarabiei. Deşi criminalul Pact Ribbentrop-Molotov fusese semnat încă din 23 august 1939, guvernanţii României habar nu aveau despre situaţia reală. „Adevărat?" Serviciile de informaţii ale statului îşi îndreptau atenţia către alte puncte cardinale, interesul pentru răsăritul ţării fiind neglijat. Noua simpatie fascisto-comunistă dintre Germania şi U.R.S.S. îşi făcea mendrele după bunul plac. Biata Polonie o simţise din plin pe propria-i piele, cu câteva luni în urmă.

Ultimatumul dat de ruşi a cutremurat majoritatea populaţiei din Basarabia. Într-adevăr, din acel moment a început să se rescrie istoria, cu pagini îndoliate, a fiecărei familii, cu slove de amarnic destin. Gulagul rusesc a fost înfiinţat de Lenin, aplicat sângeros de Troţki şi Buharin, apogeul masacrelor fiind atins în timpul monstruosului Stalin, pe parcursul întregului secol al XX-lea.

Consecinţele au fost dintre cele mai sinistre. Notele adresate României de către U.R.S.S. în zilele de 26 şi 27 iunie 1940 au pecetluit înţelegerea încheiată la 23 august 1939 cu nemţii (Pactul Ribbentrop-Molotov) asupra amestecului lor în această regiune. Declaraţia nemţilor dintr-una din paginile protocolului, cu un act adiţional secret al pactului de neagresiune, clarifica acţiunea pornită de la ruşi. De altfel, declaraţia de neagresiune a nemţilor, prevăzută în protocolul încheiat cu ruşii, era o farsă. În ceea ce priveşte sud-estul Europei, partea sovietică sublinia interesul U.R.S.S. pentru Basarabia, iar partea germană îşi declara dezinteresul total faţă de această regiune.

Comunicatul guvernului român difuzat în ziua de 28 iunie 1940 făcea cunoscut întregii populaţii din Basarabia, Bucovina şi din ţinutul Herţa ultimatumul dat de Molotov. Această cedare obliga guvernul român să evacueze în termen de patru zile trupele române aflate pe teritoriul Basarabiei şi al celor două ţinuturi din nord, cu începere de la data de 28 iunie, ora 12:00. Oraşele Chişinău, Cernăuţi şi Cetatea Albă urmau să fie ocupate de trupele sovietice. Evenimentul era o reeditare a celor petrecute în anul 1775 cu Bucovina şi în anul 1812 cu Basarabia, când pentru prima dată în istorie aceste ţinuturi pur româneşti au fost smulse din trupul Patriei doar de hatârul unor imperialişti dornici de expansiune teritorială.

Am pierdut Basarabia şi nordul Bucovinei, cu 500.000 de locuitori. Urmărind datele statistice din trecut, aflăm că românii din ţinuturile cedate aveau o pondere mare, încât nu putea fi vorba despre interesul expres al cuiva să apere o anumită etnie, majoritară. În anul 1814, în urma numărătorii făcute de către oficialităţile ruseşti, s-a stabilit că în Basarabia locuiau 86% moldoveni şi 14% ruteni, evrei, lipoveni, tătari, armeni ş.a. După cercetările făcute în Bucovina de austrieci, rezultatele statistice au arătat că în anul 1779, populaţia acestei provincii era alcătuită din 75% români şi 25% ruteni, huţuli, armeni, polonezi, germani şi evrei.

Autorul mărturiseşte în cartea sa, *Amintiri,* că se găsea în acel moment din vacanţa de vară la rudele din Macareuca, sat românesc din judeţul Soroca, situat între satul Cotova, cu populaţie de ruteni, şi târgul Zguriţa, cu populaţie majoritară evreiască, filorusă. Locuitorii din Macareuca, vreo 300 de familii de moldoveni, erau pravoslavnici, harnici, buni gospodari şi extrem de comunicativi. „Prin anul 1814, teritoriul comunei Macareuca aparţinea sfetnicului Russo, iar în anul 1821, urmaşului său nobil, Grigore-Ioan Russo. Din documentele de arhivă reiese că această dinastie a vieţuit mai mult de o sută de ani la Macareuca şi în alte sate din împrejurimi. În 1900, moşia satului Macareuca era stăpânită de către boierul Zenovie Russo, iar Marea Unire şi reforma agrară din România îl surprind ca moşier pe Nicolae Russo. Expropriat, retras la moşia sa de la Bulboci, pe partea sa de moşie rămasă în stăpânire la Macareuca au rămas fiii acestuia, Boris şi Zoe. De la urmaşii fraţilor Russo, preotul Ostapov, tatăl mamei mele vitrege, Ana Ostapov-Mihăescu, a cumpărat o frumoasă casă, unde petreceam în vacanţele şcolare [deţin actul de naştere şi de căsătorie al lui Ostap, n.a.]. În după-amiaza zilei de 28 iunie 1940, plouase cumplit. Antena radioului se prăbuşise din cauza furtunii. Adunat în casă din cauza vremii urâte, curios să verific starea radioului, am deschis aparatul. În acea clipă, se transmitea comunicatul senzaţional: «Atenţiune, atenţiune! Basarabia a fost cedată Uniunii Sovietice!» Potrivit ultimatului dat de către ruşi, retragerea instituţiilor şi a populaţiei doritoare să se refugieze din Basarabia trebuia să respecte cele patru zile menţionate în apel."

Acest comunicat, reprodus, poate, mai puţin exact, dar care în esenţă exprima porunca infernală a vecinului dinspre Răsărit, reluat repetat, îndemna întreaga populaţie din România să ia notă, iar pe cei din Basarabia să-şi poată lua măsuri rapide de salvare. Pentru o cât mai clară informare, prefer să redau în continuare trăirile autorului:

„La auzul apelului, i-am chemat în grabă pe cei ai casei. Toţi, înspăimântaţi, deveniseră stane de piatră. Le era imposibil să mai gândească sau să mai scoată o vorbă. Privindu-mă, tremurau, cu ochii în lacrimi. Am insistat pentru plecarea imediată, gândindu-mă că până la prima gară, Drochia, pe linia Cernăuţi – Bălţi, erau doar 20 de kilometri de parcurs. În acelaşi timp, mă îngrijora soarta părinţilor, mult mai expuşi să cadă pradă armatei sovietice.

S-au strâns în grabă câteva lucruri de îmbrăcăminte şi, bineînţeles, după cum îi stă bine românului obsedat de zicala «Cum îţi aşterni, aşa vei dormi», s-au făcut două baloturi cu perne, cearşafuri, plăpumi şi nimic altceva, întreaga avuţie rămânând pradă unor necunoscuţi netrebnici. Spre miezul nopţii, ne hotărâsem ca primul eşalon, din care făceau parte bătrânii şi cu mine, să plecăm imediat, iar în zorii zilei, un al doilea să ne ajungă din urmă, cu toate calabalâcurile mai de valoare şi absolut necesare. Cuprinşi de nerăbdare, am părăsit Macareuca, spre norocul nostru, satul fiind ocupat de ruşi doar la câteva zeci de minute după noi. Pentru cei rămaşi, şansele salvării s-au năruit. Preotul satului, un unchi, a reuşit să fugă. Ajuns la Chişinău, timp de un an s-a adăpostit la nişte cunoscuţi.

Către orele 4 dimineaţa, am ajuns în gara Drochia, unde la puţin timp după sosire, am avut marele noroc să prind automotorul Cernăuţi – Bălţi. Grăbit de situaţia gravă din Cernăuţi, automotorul sosise la Drochia cu 3 – 4 ore mai devreme. Era unica şansă pentru a ajunge la Bălţi, ceilalţi membri ai familiei continuându-şi drumul pe ruta Bălţi – Iaşi. Data comunicatului odată încălcată, ruşii au dat buzna peste graniţele ţării, pentru a surprinde şi împiedica retragerea armatei, a oficialităţilor şi a populaţiei nevinovate.

După câteva ore de drum, am intrat în gara mare a Bălţiului. Pe peronul gării era o mare agitaţie, ca niciodată. Oamenii se încurcau între ei cu sau fără bagaje, poliţiştii, jandarmii, cu baioneta la armă, întreaga atmosferă anunţa catastrofa. Până şi vremea se dădea după inima românului. Era o dimineaţă mohorâtă, întunecată, chipurile orăşenilor în căutarea unui colac de salvare erau răvăşite. În acest decor, ici-colo, cete de indivizi cu şepci de apaşi pe cap, cu centiroane purtătoare de pistoale la brâu, pregăteau intrarea într-o veritabilă acţiune de violenţă. Erau prosovieticii, în aşteptarea sosirii armatei bolşevice, în majoritate evrei.

În acea vreme, oraşul Bălţi avea o populaţie de 50.000 de locuitori, peste 25% fiind evrei. Câţiva dintre ei, elevi în ultimele clase ale Liceului Evreiesc, şi alţi dugheangii de prin mahalalele Bălţiului, purtau însemne agăţate la brâu, potrivnice românilor.

Părinţii, alarmaţi, plecaseră către Iaşi încă din zorii zilei, iar locuinţa am găsit-o cu toate lucrurile nemişcate din locul lor. Bandele de huligani începuseră de cu noapte să atace casele unor iluştri funcţionari de stat, mulţi fiind nevoiţi să fugă de frica unei eventuale confruntări cu aceştia. Din acelaşi motiv, şi părinţii mei, tata fiind procuror, au părăsit Bălţiul în grabă, fără să mai ia ceva cu ei.

Da, toate obiectele rămăseseră la locul lor, urmând să pribegească, cine ştie pe ce meleaguri şi în ce case. M-am gândit să fac două baloturi, având grijă să împachetez doar câteva perne, plăpumi şi cearşafuri. Nici măcar să mă bată gândul să iau câteva lucruri mai valoroase!

Lăsând totul în voie, cu două trăsuri angajate, m-am îndreptat cu multă dificultate către gara mică a oraşului, gara Pământeni. Din păcate, accesul era interzis, gara fiind blocată, pregătită pentru îmbarcarea în vagoane a efectivelor militare din zonă. Am făcut cale întoarsă spre Gara Mare, unde şeful gării cu greu ne-a aprobat câţiva metri pătraţi într-un vagon de vite.

→

Basarabia în seria nouă a *Buletinului Bibliotecii Române din Freiburg*

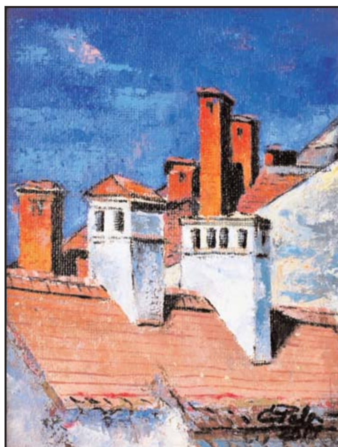

Mihai NEAGU BASARAB

Înființată la Freiburg în Germania, în 1949, Biblioteca Română începe să editeze din 1953 un buletin anual sau o dată la doi ani, astfel că până în 1993 au apărut în două serii 21 de volume. Noua serie a acestui buletin debutează în 2014 cu un volum jubiliar (1949-2014), deci la a 65-a aniversare a bibliotecii, într-un moment în care Biblioteca Română din Freiburg era de multă vreme cea mai mare bibliotecă românească din afara granițelor țării, numărând peste 200.000 de volume și peste 1.000.000 de numere din mii de periodice preponderent ale exilului românesc din perioada următoare celui de Al Doilea Război Mondial.

În acest al XXII-lea număr al *Buletinului Bibliotecii Române din Freiburg* (de 208 pagini, cu dimensiunile 17x24 cm), în care se fac bilanțuri, problemele Basarabiei nu sunt explicit tratate. Doar într-un comentariu al profesorului Matei Cazacu la cartea colonelului american David M. Glantz, *Red Storm over the Balkans. The Failed Soviet Invasion of Romania: Spring 1941,* apare tangențial problema Basarabiei. Important este faptul că profesorul Cazacu este președintele din ultimii 30 de ani al Institutului Român din Freiburg, o personalitate importantă a exilului românesc, atât de nemilos rărit în ultimele decenii de coasa morții. Mai la obiect este portretul pe care-l face fostul director al Bibliotecii, Ioan Iancu Bidian, lui Constantin Nagacevschi (*Dr. C. Nagacevschi – o viață închinată exilului*), cel mai de seamă vicepreședinte al Institutului Român din Freiburg, născut la 21 octombrie 1916 în Șerpeni, pe malul Nistrului, în județul Tighina. Institutul Român din Freiburg continuă să funcționeze astăzi pentru că Nagacevschi jertfea a treia parte din venitul său de profesor universitar, cu trei copii și soție casnică, pentru buna funcționare a Institutului și a Bibliotecii Române din Freiburg.

El a plătit ultimele trei buletine dinainte de 1993 și a lăsat un fond cu care mai ieșim la lumină cu reparațiile la clădire, din când în când. A fost un savant înțelept și cu un suflet nobil. Modest, curajos, harnic, el a adus cu automobilul propriu o serie de legate testamentare care au îmbogățit substanțial patrimoniul bibliotecii: fondurile Gh. Racoveanu, C. Papanace-Salo, Nelo Manzatti, C. Sasu etc. În Germania, a funcționat ca profesor la diferite universități: Tübingen, Mainz, Saarbrücken, München, unde a predat limba română, franceza veche, provensala etc., după ce și-a trecut cu mult succes doctoratul cu Gamillscheg. Ca orice român adevărat, a activat în exil pe tărâm cultural, religios și politic. Desigur, detractorii n-au lipsit, dar nu merită popularizați. Fac mențiunea numai pentru a-l feri de nemeritate invidii, pentru că dorul de patrie l-a chinuit mult și a fost acuzat pe nedrept de securiști ce se credeau nedepistați c-ar fi fost securist, așa cum s-a întâmplat și cu alți oameni de valoare. Menționez că a părăsit România în 1941 și a murit ca și părintele Zăpârțan într-un accident de automobil, posibil organizat de către cei care fuseseră dresați să ucidă naționaliști români.

Deși la toate cele 5 numere din buletin dimensiunile sunt aceleași, numărul de pagini diferă. Astfel, nr. II (XXIII) din 2015 are 478 de pagini și, desigur, câteva materiale în legătură cu Basarabia, chiar dacă această relație nu este explicit precizată. Astfel, la sărbătoarea Bobotezei, vocile cele mai bune în cor, care s-au produs și solistic, au aparținut începând din acest an soților Maria și Andrei Mîță (numele de artiști: Maria Tovba și Andrei Yvan). Apoi, din creația literară a avocatului basarabean Vasile Moșinschi este reprodusă schița umoristică *Pentru că sunt bine crescut*.

Volumul al III-lea (XXIV) din anul 2016 este până în prezent cel mai amplu ca număr de pagini și informație. Desigur, textele care fac referire la Basarabia nu lipsesc. Prof. Robert Belot din Belfort a prezentat o conferință despre Grigore Gafencu, ale cărui rădăcini basarabene sunt bine cunoscute. Este menționată și ilustrată printr-o fotografie vizita efectuată în cursul verii anului 2015 la sediul bibliotecii noastre de către scriitorul, politicianul și patriotul Vasile Șoimaru, care ne-a îmbogățit biblioteca printr-o donație de cărți despre Basarabia și a prezentat în cadrul unei conferințe care s-a bucurat de succes rădăcinile românești ale Papei Ioan Paul al II-lea, născut într-un sat la origine românesc din sudul Poloniei, în cimitirul căruia a fotografiat cruci de piatră vechi de peste o sută de ani ale strămoșilor Papei Voitila, inscripționați pe cruci Voicilă. Se mai menționează, în cadrul activității membrilor Institutului Român din Freiburg, participarea în septembrie 2015, la București, la un simpozion care urma să-l omagieze pe Paul Goma cu ocazia împlinirii vârstei de 80 de ani. A ținut o conferință președintele Institutului, prof. Matei Cazacu, în public aflându-se și directorul bibliotecii, Mihai Neagu, care a publicat și el un studiu, în același an, *Goma – moralimetrul colegilor de breaslă,* considerat prea elogios de către cei care l-au sărbătorit la București prin a se distanța de poziția lui față de felul în care a relatat suferințele basarabenilor. Dr. Georg Mitrohin, șeful Comisiei de cenzori a Institutului Român din Freiburg, a participat, de asemenea, la simpozionul respectiv.

În cadrul rubricii „Monumente ale exilului cultural românesc”, am prezentat pe aproape 200 de pagini „Societatea Academică Română” care a funcționat în Italia și apoi în Germania ca Academie Română în exil și în libertate față de jugul sovietic care urmărea să ne falsifice istoria națională și rădăcinile limbii materne, în România, ca și în Basarabia, chiar dacă la București nu se implica în administrație și în justiție atât de direct și cu tot atâta cruzime ca la Chișinău. Și totuși, am relatat după izvoare sigure, cazul unor cetățeni români care au primit bilet de ieșire din penitenciarele Gherla sau Aiud, când ei, de fapt, fuseseră transportați clandestin în Siberia unde munciseră ca sclavi câte 12-15 ani. Nandriș și Coșeriu sunt numai doi reprezentanți de frunte ai Basarabiei la congresele și în periodicele Societății Academice Române.

Transportul celor 80 de vagoane și susținerea greutății pe drum a necesitat alăturarea a două locomotive. Pe drumul dintre Bălți și Iași, nimeni nu scotea o vorbă, fiecare înecându-și mâhnirea în el, cu gândul la necunoscutul ce trebuia învins.

Când am pornit la drum, se înserase. Din cauza înghesuielii, abia ne mai mișcam. Povara trenului se contopea cu povara sufletelor pe care le purta. Pe alocuri, unde calea ferată înainta în aceeași direcție, convoiul de căruțe cu țărani și intelectuali se întreceau în mers cu trenul. S-ar fi putut ca în același convoi să fi fost mătușa mea Domnichia, împreună cu soțul, Grigore Sadovici, primarul-adjunct din Bălți, părinții lui, Ștefan și Ecaterina Sadovici. Este foarte posibil. Rămânerea în Basarabia era un pericol iminent; puteam fi prinși și întorși din drum. Emoția, nerăbdarea, teama și nesiguranța ne-au părăsit într-un târziu, în noapte, după trecerea Prutului și intrarea trenului în Gara Mare din Iași. Pe întregul peron, îmbrățișări, lacrimi, o atmosferă de doliu. Fiecare purta în sine bucuria salvării și bucuria întâlnirii peste Prut cu părinții, cu rudele, «doar pentru o vizită scurtă, la neamuri». Din păcate, vizita durează și astăzi și cine știe cât va mai dura…”

Paginile anterioare sunt reluate din cartea *Meandrele unui destin,* Editura Semne, București, 2014. Reproducem în continuare și Prefața cărții, semnată de Dan Tărchilă.

Când autoarea acestei cărți mi-a telefonat solicitându-mi o prefață pentru o carte de „amintiri”, am fost puțin încurcat, fiindcă nu am o pasiune pentru cărți de memorii. Totuși, i-am promis că i-o voi scrie. După ce, însă, mi-a adus manuscrisul, am avut o mare și plăcută surpriză. Deși era vorba despre amintiri de o viață, m-am găsit în fața nu a unui volum de amintiri, ci a unui autentic roman scris la persoana întâi.

Autoarea, dovedind un adevărat talent de scriitoare, își povestește viața, din copilărie până la vârsta venerabilă de azi. Fugită împreună cu familia din Basarabia de frica armatelor sovietice invadatoare, peregrinând cu ai săi ca refugiați prin câteva locuri din țară, pentru a ajunge la un adăpost în care să supraviețuiască, fetița de atunci a cunoscut locuri și oameni noi, a crescut și a mers la școală, înfruntând un destin ostil, dar creându-și un drum în viață. Și a ieșit învingătoare.

Părăsirea Basarabiei este descrisă cutremurător. Fuga de la școală la vestea apropierii rușilor și pregătirile de plecare sunt scene impresionante. Până și natura părea părtașă la suferința celor care-și începeau anii lungi de pribegie, de la nucul copilăriei, „sub care ne-am răsfățat păpușile și ne-am jucat de-a miresele”, până la salcâmii din spatele casei, „care plângeau”.

Tabloul abandonării casei părintești reprezintă un exemplu de literatură autentică. Simți viitura unei istorii nedrepte smulgând în calea ei case și oameni.

Una dintre virtuțile acestei cărți este și forța de portretizare a personajelor care străbat cartea. Duioșia caldă cu care ni se înfățișează mama, chipul preotului Grosu sau al notarului și al lui Ițic, cu dugheana lui, apoi creionarea figurilor de maici din mănăstire, a profesorilor cărora autoarea le aduce un pios elogiu și a atâtor oameni întâlniți într-o viață de luptă cu stihiile destinului, sunt pagini admirabile. Descrierea obiceiurilor, povestirea legendelor, incursiunile în istoria zbuciumată a poporului român, acestea toate dau cărții un plus de valoare. Sunt, în acest roman, pagini de adevărate poeme în proză.

Cât privește viața intimă a autoarei, ne găsim în fața unui veritabil și emoționant roman de dragoste. De la primele nevinovate imbolduri sentimentale din copilărie și până la pasiunile femeii mature, totul formează o poveste, când gingașă, când dramatică, dar totdeauna seducătoare.

Cartea doamnei Margarita Popeli Tatu poate să stea alături, în bibliotecă, cu cele mai frumoase cărți.

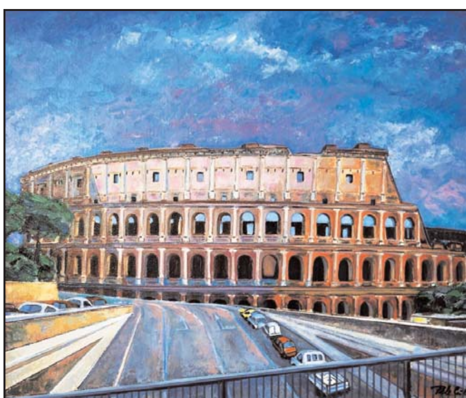

Podul de reviste

În cadrul rubricii de recenzii, acest număr al *Buletinului Bibliotecii Române din Freiburg* este destul de bogat în cărţi având legătură cu Basarabia. Un volum masiv de 800 de pagini este dedicat memoriei marelui istoric Gh. Buzatu, care a riscat să facă închisoare din admiraţie faţă de dragostea domnitorului român Ştefan cel Mare pentru Basarabia lui. Am mai recenzat şi două volume de Vasile Şoimaru: *Românii din jurul României* şi *Cotul Donului 1942: eroism, jertfă, trădare.* În cartea sa *Istoria şi istoria literaturii tătarilor crimeeni din România,* Güner Akmolla face ruşilor un portret pe care în mod sigur că l-ar semna orice basarabean cinstit. Altfel, nici n-aş fi realizat această recenzie. Vasilica Mitrea din Constanţa a publicat volumul *Basarabia, pământ străbun*, iar Boris Vasiliev semnează evocarea *Stalin mi-a furat copilăria,* pe care n-am putut s-o prezint în mai puţin de şase pagini. Urmează o analiză pe trei pagini a volumului lui Anatol Petrencu *Teroarea stalinistă în Basarabia.* Nu este neglijată, din rândul cărţilor prezentate, nici monumentala realizare de aproape 1.000 de pagini intitulată *Dezmembrarea României. Anexarea de către U.R.S.S. a Basarabiei, nordului Bucovinei şi ţinutului Herţa – 1940. Studiu şi culegere de documente.*

În cadrul rubricii *Revista revistelor,* aproape la fiecare număr sunt menţionate articolele care privesc Basarabia şi care sunt destul de frecvente în periodicele aici amintite. Astfel, în *Căminul Românesc* nr. 1 (132) martie 2015, academicianul Nicolae Dabija semnează articolul *V.I. Lenin, un geniu monstruos,* din care aflăm, între altele, că Troţki era născut la Teleneşti, în Basarabia noastră. În revista *Memoria* nr. 89 (4/2014) este recenzată de către Codruţ Constantinescu lucrarea memorialistică a lui Karlo Stajner *7.000 de zile în Siberia.* Mi-a făcut plăcere să recenzez mai ales numerele din ianuarie ale revistelor care în luna respectivă îl omagiază pe Eminescu, poetul nepereche care ştia, la fel ca basarabenii cei mai pricepuţi, cât temei poţi pune pe angajamentele ruşilor. Astfel, am recenzat primul număr din an, cu materiale demne de laudă despre Eminescu, din *Convorbiri literare* (nr. 229, 2015), *Cronica fundaţiilor* (nr. 77, 2015), *Pro Saeculum* (nr. 101-102, 2015), sau numărul 2, când continuau acolo articole despre Eminescu începute în nr. 1 (*Independenţa Română,* serie nouă, anul I, nr. 2, martie 2015). În *Curtea de la Argeş* (anul VI, nr. 9, 2015), editorialul „Costurile reîntregirii" demonstrează că reunirea cu Basarabia ar fi profitabilă pentru ambele state. Tot în cadrul acestei rubrici mai sunt prezentate două reviste a căror tematică generală rezonează cu problematica actuală a Basarabiei. Este vorba despre *Surâsul Bucovinei,* nr. 2 (9), 2015 şi *Glasul Bucovinei* nr. 2 (86), an XXII, 2015.

Volumul al IV-lea (XXV) din *Buletinul Bibliotecii Române din Freiburg,* apărut în martie 2017, cu ocazia centenarului bătăliei de la Mărăşeşti, referindu-se mult la Primul Război Mondial, conţine numeroase informaţii despre Basarabia şi stilul rusesc de a fi simultan aliat şi adversar, din cauza imposibilităţii de a respecta înţelegerile stabilite. Acesta a fost în 1916-1918 norocul nostru, pentru că, aşa cum afirmă prof. Matei Cazacu în conferinţa sa *România în Primul Război Mondial. Umbre şi lumini,* când Brătianu a renunţat la neutralitate în 1916, el ştia că sacrifică pentru cel puţin o generaţie Basarabia, urmând să primim Ardealul şi Bucovina de la Austria, care urma să fie înfrântă. Neputându-se conta pe ruşi, am alipit şi Basarabia, pe care n-am pierdut-o decât atunci când ne aşteptam mai puţin la una ca asta. În conferinţa mea intitulată *Martori oculari despre intrarea României în Primul Război Mondial,* referindu-mă la cartea lui Petrescu-Comnéne, *Notes sur la guerre roumaine 1916-1917,* arăt că la vremea respectivă ruşii nu uciseseră încă, în Siberia mai ales, milionul de basarabeni şi bucovineni fără de care nu mai suntem majoritari în mod absolut în ţinuturile răpite şi supuse apoi, în stil sovietic, unui adevărat genocid. Şi în legătură cu alţi martori oculari fac trimiteri incisive la adresa politicii sovietice în teritoriile cotropite, pe care nu-mi permit să le reproduc în afara paginilor pe care le editez personal. În rubrica *Pagini scoase… la lumină!* (IV) închei publicarea celor 171 de scrisori adresate de Horia Stamatu Sandei Stolojan. Multe dintre acestea critică bolşevismul instalat în România de ruşi, precum şi pe ruşi, inclusiv pentru cotropirea Basarabiei. În aceeaşi rubrică, în *Repertorul* Mariei Golescu, există un text care se referă la activitatea autoarei în cadrul Crucii Roşii Române în cel de-Al Doilea Război Mondial, în care Maria Golescu a activat şi *În Transnistria şi dincolo de Bug,* unde a găsit numeroase sate româneşti, astăzi probabil rusificate sau desfiinţate genocidal, cum s-a întâmplat şi cu Republica Sovietică Socialistă Germană, cu capitala la Engels, din care n-a mai rămas la sfârşitul celui de Al Doilea Război Mondial niciun supravieţuitor. Următorul text al Mariei Golescu este *Colonelul Burlan,* de fapt Brezeanu, care în anii studenţiei în Bucureşti îl audiase pe revoluţionarul profet comunist Cristian Rakovski, pe care Serviciul Secret Român îl expulza din când în când în Bulgaria, cu o inconştienţă la fel de criminală ca a gurului comunist. Şi aici e vorba despre Odessa şi Nicolaev, despre farmecul basarabenilor, ca reprezentanţi ai românilor la porţile suferinţei cauzate de ruşii ţarişti, sovietici şi-acum putinişti.

La rubrica *Din viaţa asociaţiei* este menţionat *Recitalul de lieduri româneşti şi germane* prezentat de patru solişti ai operei din Freiburg, toţi patru basarabeni: Maria Tovba, soprană, Zela Saita, mezzosoprană, Florin Emilian Caliţa, tenor şi Andrei Yvan, bass-bariton.

Am participat şi în acest an la Simpozionul Internaţional „Experimentul Piteşti – Reeducarea prin tortură", ca de obicei cu o conferinţă în care am demascat stilul criminal sovietic de exterminare a celor care aparţin altor popoare sau gândesc autonom, chiar în rândurile poporului rus. Conferinţa din acest an s-a intitulat *Despre perfecţionarea închisorilor ţariste în orânduirea socialistă.*

Şi în acest număr al *Buletinului Bibliotecii Române din Freiburg*, un număr important de recenzii au avut în vedere evidenţierea ghinionului de a fi vecini pe hartă cu ruşii. Faptul este elocvent încă din prima carte prezentată, *Ruşii, masonii, mareşalul şi alte răspântii ale istoriografiei româneşti* de Mihai Dimitrie Sturdza. Talentatul poet Veaceslav Samoşkin regretă într-un volum de versuri prezentat elogios ce-au făcut sovieticii din ruşi. Din cartea lui Adalbert Przibram *Biblioteca Britanică din Timişoara şi viaţa mea* rezultă foarte clar că ruşii au condamnat cu egală cruzime la moarte sau la închisoare exterminatoare pe toţi simpatizanţii englezilor şi americanilor, aliaţi ai sovieticilor, ca şi când ar fi fost spioni hitlerişti, adversari de moarte ai ruşilor, după ce-au fost complici ai lor la împărţirea Poloniei.

În continuare, voi menţiona doar titlurile şi autorii unor cărţi al căror subiect se subînţelege, ca şi atitudinea autorilor faţă de schingiuirile la care au fost supuşi. *Anii pierduţi. Amintirile unui arhitect deportat în U.R.S.S.* de Jean Schafhütl; *Crimeea schimbă lumea* de Corneliu Vlad; *Aspecte româneşti reflectate în articole publicate în exil,* vol. I, de Aurel Sergiu Marinescu; *Antologia liricii de detenţie anticomunistă din spaţiul românesc* de Ilie Popa; *Escadrila albă. O istorie subiectivă* de Daniel Focşa; *Grigore Gafencu şi moştenirea sa. Documente din Arhivele Securităţii (1946-1957; 1966-1970),* ediţie îngrijită de Florica şi Dumitru Dobre; *Din istoria veche a Basarabiei,* ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, de Eugen Statnic; *Dezrobirea Basarabiei: 22 iunie 1941 – 23 august 1944,* sub redacţia lui Mihai Taşcă; *Pantelimon Halippa, Apostol al Basarabiei* de Ion Constantin şi Ion Negrei.

Şi în rubrica *Revista revistelor* avem menţionate în diferite periodice articole despre Basarabia şi jugul criminal rusesc, sovietic şi postsovietic. Numărul 4 (65) din aprilie 2016 al revistei *Curtea de la Argeş* publică de-acum celebrul articol al academicianului Ioan-Aurel Pop intitulat *Eminescu şi străinii,* în care se arată cât de şovini sunt Petöfi şi Puşkin, în comparaţie cu tristul Eminescu. Nr. 1-12, ianuarie-iunie 2016 din *Jurnalul literar* are marele merit de a publica *Istoria ca viitor,* discursul Anei Blandiana la acordarea titlului de Doctor Honoris Causa de către Universitatea Babeş-Bolyai din Cluj-Napoca. În *Independenţa Română* nr. 14 din martie 2016, Ion Petrescu semnează editorialul *Guvernul fantomă de la Chişinău,* atestând astfel că din punct de vedere cultural, Basarabia s-a reunit cu Ţara. Acelaşi col (r) dr. Ion Petrescu semnează în *Cronica Timpului* nr. 14, martie 2016, la pagina 5, articolul *Visul de aur al românilor: Reîntregirea naţională.* Este îmbucurător faptul că numeroşi autori în diferite reviste cum sunt *Vocea ta, Căminul românesc, Meridianul cultural românesc, Arcade, Oraşul, InterArtes, Emel/Ideal, Clepsidra de cristal, ProSeculum, UZP, Revista română* militează pentru latinitatea limbii române şi romanitatea poporului român, demască dimensiunea criminală a comunismului, în ciuda faptului că ar putea, în vecinătatea creştinismului, să aibă mai multe aspecte pozitive.

Prin profesoara Areta Moşu, *Revista română* şi Despărţământul ieşean al Astrei este mai aproape de Basarabia decât restul României. Să ţinem aproape de acest batalion cultural, ca să devină regiment, brigadă, divizie, corp de armată şi chiar armată întreagă! Şi în acest număr al *Buletinului...* am recenzat nr. 1/2016 din *Glasul Bucovinei* şi nr. 2 din iulie 2016 din *Surâsul Bucovinei.*

Volumul V (XXVI) din 2018 este acum la tipar. Nu voi aminti aici decât că apar în acest număr lucrările a două sesiuni ştiinţifice din martie 2018 dedicate reîntregirii, în afara lucrărilor din sesiunea din 14 octombrie 2017. De asemenea, apar şi unele recenzii de cărţi în legătură cu relaţiile frăţeşti româno-basarabene. În volumul *Detenţie şi iertare,* Vasilica Mitrea prezintă destul de amănunţit, în capitolul al II-lea, *Calvarul deportărilor comuniste,* cazul Eufrosinei Sârbu, deportată din Basarabia în Siberia, al lui Hrant-Baruir Sarchizian, care, împreună cu alţi patru armeni, au fost deportaţi în iulie 1945 în Siberia, şi al lui Mihai Enescu, deportat din Basarabia în Bărăgan. Primul volum din *Vocaţia mărturisirii* de Anastasia Dumitru, intitulat *Lumina dintre gratii,* beneficiază de o prefaţă de prof. dr. Ilie Popa şi prezintă cazurile a 350 de scriitori români deportaţi în Gulag, în cadrul capitolului *Exilul siberian.* Cunoscutul inventator de faimă mondială Eugen Statnic, în *Istorie şi adevăr,* face o analiză aprofundată asupra modului în care învingătorii din războaie falsifică istoria şi pun bazele viitoarei conflagraţii. Totul în legătură cu Basarabia, după cum rezultă şi din dedicaţia de pe pagina 1: „Această carte e un omagiu pe care-l aduc Basarabiei natale la Centenarul Unirii ei cu Patria Mamă România".

Următoarea recenzie priveşte excelentul roman *Ninge aspru la Cotul Donului* de Ion Iachim. E prezentat în continuare volumul *Urmaşii lui Felix Dzerjinski. Organele securităţii statului în R.S.S. Moldovenească* de Pavel Moraru. Următoarea recenzie priveşte cartea *Dezmembrarea României. Exodul din Basarabia, nordul Bucovinei şi ţinutul Herţa: 28 iunie 1940-22 iunie 1941 (studiu şi culegere de documente),* sub redacţia lui Mihai Taşcă şi Wolfram Nieß. Dintr-o serie coordonată de Vasile Şoimaru mai este recenzat primul volum din antologia intitulată *Basarabia pământ românesc.*

Academia Română, prin Institutul de Arheologie din Iaşi şi Muzeul Brăilei, respectiv academicienii Victor Spinei şi Ionel Cândea, au lansat primele două volume din colecţia *Basarabica: Constituţia la răscruce de mileniu* de Ion Guceac şi *Geneza problemei basarabene – 1812* de Vlad Mischevca. Mai sunt şi alte surprize (cărţi şi reviste) plăcute pentru unionişti în acest număr aflat sub tipar.

Acad. Emil Burzo

Acad. Emil Burzo s-a născut la 30 iulie 1935, la Moreni, județul Dâmbovița.

Urmează Facultatea de Fizică a Universității „Babeș-Bolyai” (1969) și Facultatea de Mecanică a Universității Tehnice din Cluj (1958). Doctorat în fizică la Universitatea din Timișoara (1970). Inginer la uzinele „Carbochim” din Cluj (1958-1963); inginer la serviciul tehnic și lector asociat la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj; cercetător științific la Institutul de Fizică Atomică și la Institutul de Fizică și Tehnologia Materialelor din București (1969-1990); profesor la Facultatea de Fizică a Universității „Babeș-Bolyai” (din 1990) și decan al Facultății de Fizică (1992-2000). Este director al Centrului de Excelență „Fizica Corpului Solid” din cadrul universității clujene. Sub îndrumarea sa s-au susținut 35 de teze de doctorat, dintre care șase în regim de cotutelă cu universități din Grenoble și Strasbourg. Profesor invitat la Universitatea „J. Fourier” din Grenoble și la Universitatea „Carnegie-Mellon” din Pittsburg. Prelegeri la universități din Austria, China, Franța, Germania, Olanda, Polonia, Rusia, Spania, S.U.A. etc., precum și prelegeri invitate la conferințe internaționale. Numeroase rezultate cu caracter prioritar pe plan internațional, printre care menționăm: evidențierea efectelor vecinătății atomice locale asupra momentelor magnetice 3d, elaborarea unui model al magnetismului indus prin câmpul de schimb, evidențierea momentelor efective induse de temperatură în cazul metalelor 3d, precum și efecte de blocare a fluctuațiilor de spin de către câmpul intern, evidențierea rolului interacțiunilor de schimb asupra gradului de itineranță a metalelor 3d etc. A studiat structurile electronice ale compușilor pământurilor rare cu metale din grupa 3d și a justificat polarizările negative ale stărilor delocalizate 4d și 5d etc. A studiat noi tipuri de materiale folosite ca elemente de memorie. A elaborat și a studiat proprietățile fizice a peste 150 de noi sisteme de aliaje, compuși intermetalici sau materiale supraconductoare și a dezvoltat modele care să justifice comportările fizice ale acestora. Rezultatele cercetărilor se regăsesc în peste 520 de lucrări științifice, majoritatea apărute în reviste internaționale. A publicat 24 de cărți la edituri de prestigiu din țară (șase volume în Editura Academiei Române) și 18 în străinătate (North Holland, Springer-Verlag). Lucrările științifice elaborate sunt frecvent citate în literatura științifică, iar rezultatele cercetărilor sunt reproduse în manuale și volume de specialitate. Președinte al Comisiei de Știința Materialelor a Academiei Române, președinte al Asociației Române de Știința Materialelor, al Societății Române de Materiale Magnetice, vicepreședinte al Societății Române de Fizică, membru în Consiliul Uniunii Balcanice de Fizică, Fellow al Institute of Physics (Marea Britanie); editor la Springer-Verlag (Germania). Face parte din comitete de redacție ale unor reviste internaționale. Doctor honoris causa al Universității de Vest din Timișoara (2004), Universității „Ovidius” din Constanța (2005), Universității Tehnice din Cluj-Napoca (2006), Universității „Valahia” din Târgoviște (2008), Universității din Oradea (2011), Universității „Petru Maior” din Târgu Mureș (2013). Este Fellow al Institutului de Fizică din Marea Britanie (1994). A fost distins cu Premiul „Dragomir Hurmuzescu” al Academiei Române (1971), Premiul de Excelență „Opera Omnia" al Ministerului Educației și Cercetării (2000), Premiul Academiei Maghiare (2001), Premiul „Grigore Moisil” pentru științe exacte acordat de MLNR (2013), Ordinul Național „Serviciul Credincios” în grad de Comandor (2000), Ordinul pontifical „San Gregorius Magni” în grad de Cavaler acordat de Papa Francisc (2012), „Crucea Transilvană” conferită de Mitropolia Clujului, Maramu-reșului și Sălajului (2015), Ordinul Național „Steaua României” în grad de Cavaler (2015). Este „Senior al cetății” și cetățean de onoare al municipiului Cluj-Napoca și cetățean de onoare al comunei Târlișua (Bistrița-Năsăud).

(După Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române. Dicționar 1866-2016,* Editura Academiei Române, București, 2016)

În 2015, la Editura Napoca Nova din Cluj-Napoca a fost publicat volumul *File de istorie. Academicianului Emil Burzo cu prilejul aniversării a 80 de ani,* realizat de Onufrie Vințeler, din prefața căruia reluăm (cu mici omisiuni) câteva pagini referitoare la strămoșii academicianului Emil Burzo, veche familie de nobili transilvăneni.

Un nobil academician

Onufrie VINȚELER

Lucrarea de față, dedicată aniversării a 80 ani de către acad. prof. Emil Burzo, își propune a prezenta pentru început documente sau înscrisuri istorice privind oamenii și viața lor în acest areal unde se îngemănează județele Maramureș și Bistrița-Năsăud. Locul de obârșie a familiei tatălui și, respectiv, al familiei mamei academicianului este despărțit doar de un deal, Dealul Măgura, și de aici rezultă multe asemănări ale locuitorilor. Și distanța dintre localitățile Suciul de Sus și, respectiv, Târlișua (Agrieș), de doar 15 kilometri, a făcut ca populația celor două localități să se amestece. Numele de familie Burzo poate fi întâlnit atât de o parte, cât și de cealaltă parte a Dealului Măgura. Locuitorii acestui colț de țară au fost atât de bine caracterizați de episcopul Iuliu Hossu cu prilejul sfințirii bisericii din Târlișua: „Dacă Christos ar fi fost între asemenea oameni, nimeni nu l-ar fi putut răstigni”. Și asta spune totul.

Lucrarea este structurată în patru capitole, care își propun să analizeze istoria familiilor paternă și maternă, respectiv Burzo și Sigarteu, zăbovind mai mult asupra tatălui acad. Emil Burzo. Ultimul capitol este dedicat valorosului om de știință Emil Burzo, apreciat prin realizările sale de către comunitatea științifică internațională.

Privitor la istoria familiei Burzo, prezentată în primul capitol al acestei cărți, deosebit de interesant se relevă studiul acad. Ioan-Aurel Pop, care se referă în principal la perioada petrecută de această familie în Maramureșul istoric. În lucrarea *Genealogii Maramureșene medievale, exemplul familiei Gorzo (Gurzău de Ieud),* apărută în revista *Transylvania Review,* pe baza unei riguroase documentații, se analizează viața socială și politică din acest colț de țară în contextul evoluției familiilor din Ieud. În secolele al XI-lea – al XIV-lea, Maramureșul s-a transformat integral din voievodat românesc în comitat, elita sa nobiliară provenind în întregime din cnezimea românească veche. Până la anul 1400, în lumea rurală românească maramureșeană nu a reușit să pătrundă niciun stăpân alogen, fapt deosebit de important pentru păstrarea și cultivarea limbii române. Înnobilarea cnezilor locali, reflectată în actele scrise ale vremii, evidențiază o „viguroasă lume de stăpâni, care s-a menținut în tot Evul Mediu și în epoca modernă”. S-a dezvoltat în rândul acestei populații o „mentalitate nobiliară care implică printre altele ideea proprietății funciare și conștiința rolului militar, cultul documentelor de danie și proprietate, transmiterea titlului din moși-strămoși urmașilor etc.” În aceste condiții, multe familii maramureșene își pot urmări ascendenții încă din secolul al XIV–lea.

Una dintre aceste familii este Gorzo (Gurzo) sau Burzo de Ieud și de Suciul de Sus. Acest nume de familie se întâlnește mai rar la români. Probabil provine dintr-o formă maghiarizată a numelui George, prin forme precum Georgi, Giurgi, Giorz. Problema onomasticii din textele privitoare la Gorzo, Gurzo sau Burzo, dar și la alte persoane din spațiul transilvan sunt interesante și asupra lor ar trebui să se aplece onomaștii și nu numai ei. Este de menționat faptul că numele de familie Burzo este întâlnit în Italia încă din secolul al XII–lea.

Sorgintea familiei Gorzo (Gurzo) coboară, cel puțin prin intermediul moșiei de baștină, până la voievodul Dragoș, întemeietorul Moldovei. Urmașii acestuia, Balc și Drag, după revenirea în Maramureș, au primit bunurile confiscate de la infidelul Bogdan de Cuhea, inclusiv moșia Cuhea cu unele sate, printre care și Ieud. Limitarea puterii descendenților lui Dragoș, urmare a aderării lui Balc la revolta magnaților îndreptată contra regelui Sigismund de Luxemburg, a făcut ca aceștia să revină la situația feudalilor locali maramureșeni. Domeniul Ieud se afla la începutul secolului al XV-lea în stăpânirea lui Valentin (Balea), fiul lui Tudor. Nu este însă menționată în mod direct filiația acestuia, din Dumitru, fiul lui Balc. Argumente în defavoarea sau favoarea acestei filiații se găsesc în documentele istorice. (…)

Un element interesant istoric este sfârșitul disputelor politice și militare dintre descendenții familiilor voievodale Dragoș și Bogdan, fapt reliefat prin căsătoria strănepoatei lui Drag cu Alexandru, fiul lui Ștefan cel Mare, totodată asociat la domnie.

Andrei Gorzo sau Gurzo, descendent al familiei Balea de Ieud, s-a pus în slujba lui Ștefan Báthory, voievod și principe al Transilvaniei, devenit rege al Poloniei. În anii 1574-1575, primește de la acesta, drept danie, o posesiune în Suciul de Sus, localitate relativ aproape de Ieud, dar în afara granițelor Maramureșului istoric. Această donație este evocată în anul 1592, când principele Transilvaniei, Sigismund Báthory, conferă lui Andrei Gurzo de Suciul de Sus, precum și urmașilor acestuia de parte bărbătească și femeiască un privilegiu de înnoire a nobilității, imunitate fiscală și blazonul de nobil, ca urmare a „credincioaselor slujbe pe care el le-a săvârșit pentru noi și pentru această țară”. În acest document, se menționează calitatea de voievod a lui Andrei Gurzo, precum și obligațiile ce îi revin „a împlini după obiceiul celorlalți voievozi slujbele cuvenite pentru cetatea noastră Vyrvar” (Gherla). Atributele de voievod erau limitate la un număr de sate, conduse de cnezi locali. De menționat este faptul că, după demolarea cetății Ciceu, voievodatul, într-o componentă mai redusă, a fost inclus în domeniul cetății Gherla.

Principele Gabriel Bethlen, în anul 1617, oferă aceluiași Andrei Gurzo de Suciul de Sus o nouă donație cu imunitate fiscală ca aceea anterioară. În această diplomă nu mai sunt menționate atribuții voievodale, ceea ce sugerează că în intervalul 1592-1617 această instituție a dispărut complet, rămânând doar organizarea principatului în comitate.

Mutarea în localitatea Suciul de Sus a familiei Gurzo (Burzo) marchează începutul unei noi perioade, contextul fiind total diferit de cel din Maramureșul istoric. Spre deosebire de Maramureș, unde predomina nobilimea autohtonă românească, ușor infiltrată cu elemente alogene, viața socială și politică în comitatul Solnocul Interior era dominată de magnații maghiari, posesori de mari domenii. Acest fapt a îngreunat mult sau chiar eliminat implicarea nobilimii românești (mici sau mijlocii) în deciziile luate la nivelul comitatului, cu toate că numărul acestora în comitat era destul de însemnat.

→

Seniori ai culturii

În anul 1654, apare prima menţiune în care familia este înregistrată cu denumirea de Burzo. Astfel, la data 25 iunie 1654, în Adunarea Nobililor din Comitatul Solnocul Interior, familia este înscrisă drept Gurzo de Suciul de Sus, dar la data de 15 august a aceluiaşi an apare cu numele de Burzo de Suciul de Sus. După acad. Ioan-Aurel Pop, forma Burzo pare pur şi simplu o coruptelă de la Gurzo, în condiţiile în care în scrierea medievală târzie umanistă, majuscula G era, pentru necunoscători, foarte uşor de confundat cu B. Genealogia familiei Burzo de Suciul de Sus între anii 1577-1728 este înscrisă în documentele vremii.

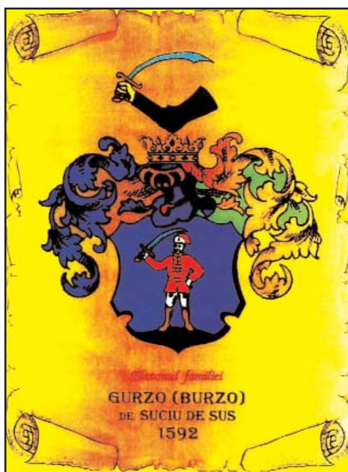
Este interesant de notat că în localitatea Suciul de Sus, pe parcursul secolelor al XVI-lea – al XVIII-lea s-au stabilit mai multe familii din mica nobilime românească, imigrând din Maramureşul istoric. Acest fapt, în multe cazuri, este o urmare a căsătoriilor cu fete din familia Burzo, încurajaţi fiind de dotele primite cu acest prilej, precum şi de alte beneficii, cum ar fi imunitatea fiscală. Spre exemplu, Simion Bizo de Cuhea, prin căsătoria cu nepoata lui Andrei Gurzo de Suciul de Sus, s-a stabilit în această localitate şi a primit în anul 1603 acelaşi blazon ca acela al familiei Gurzo. În secolul al XVIII-lea, toate aceste familii stabilite în comună îşi revendică nobilitatea prin diplomele acordate lui Andrei Gurzo de Suciul de Sus.

Legătura de sânge între Andrei Gurzo de Suciul de Sus şi familia Gurzo de Ieud, în afară de documentele vremii, este întărită şi de blazon. În ambele cazuri, figurează un om „înveşmântat purpuriu, ţinând în mână o sabie încovoiată scoasă din teacă". Odată cu reînnoirea blazonului familiei Balea (Gorzo) de Ieud, în anul 1756, s-au modificat câmpurile de pe scut, omul înveşmântat purpuriu fiind situat deasupra coroanei, conform cu datinile acelor timpuri.

Începând cu anul 1750, familia Burzo de Suciul de Sus, împreună cu familiile înrudite prin căsătorii, este implicată într-o luptă acerbă pentru păstrarea proprietăţilor primite drept donaţii de la principii Transilvaniei. Instituţiile comitatului Solnocul Interior erau în majoritate conduse de marii magnaţi unguri, printre care şi familia Teleki, care deţinea 37% din suprafaţa comunei Suciul de Sus. Acest teren aparţinea însă domeniului fiscal. Ca atare, a căutat, prin intermediul fiscului regal, să confişte proprietăţile deţinute de familia Burzo de Suciul de Sus şi care beneficiau de scutiri de impozite. Această acţiune s-a desfăşurat în paralel cu verificarea titlurilor nobiliare şi a imunităţilor fiscale dispuse de Maria Tereza, care au avut loc în perioada 1749-1769. Deşi familia Burzo de Suciul de Sus beneficia de imunitate fiscală, fiscul regesc a căutat să le confişte proprietăţile, sub pretextul că nu au plătit impozitele. Acţiunile în justiţie, înaintate de fiscul regal, s-au extins pe parcursul a peste 70 de ani, cu decizii controversate pentru ambele părţi, fiind astfel interesant de urmărit evoluţia lor istorică. În anul 1757, fiscul regal se adresează Guberniului regesc, solicitând confiscarea proprietăţilor familiei Burzo, pentru că nu a demonstrat ascendenţa familiei, precum şi faptul că beneficiază de imunităţi fiscale. Guberniul regesc decide în anul 1758 că aceia care poartă numele Burzo (Gurzo) sunt recunoscuţi ca adevăraţi nobili. Nu se ia nicio decizie cu privire la imunitatea fiscală şi ca atare fiscul regal dispune confiscarea proprietăţilor.

Ca urmare a apelului adresat împărătesei Maria Tereza, aceasta hotărăşte, la data de 18 ianuarie 1760, o cercetare la faţa locului. Pe baza analizei înscrierilor şi a declaraţiilor de martori, Guberniul regesc, la data de 22 septembrie 1760, reafirmă nobleţea familiei, însă nu se pronunţă cu privire la imunitatea fiscală. Fiscul regesc, în anul 1762, confiscă bunurile familiei Burzo de Suciul de Sus (aproximativ jumătate din comună) şi le trece în folosinţa familiei Teleki. Acelaşi fisc regal caută însă să cumpere proprietăţile familiei Burzo în anul 1767, dar sunt refuzaţi. În anul 1770, fiscul regal câştigă procesul cu familia Burzo de Suciul de Sus *per non venientem*. Faţă de aceste samavolnicii, familia Burzo de Suciul de Sus apelează la judecata împărătesei Maria Tereza. Aceasta decide, la data de 3 decembrie 1776, rejudecarea procesului. Prin decesul Mariei Tereza, procesul este soluţionat de împăratul Iosif al II-lea, hotărârea fiind comunicată la data de 7 mai 1784. Acesta dispune ca familia Burzo „să fie lăsată în posesia bunurilor în litigiu, bunurile să le fie restituite, iară ei să fie absolviţi de orice învinuire ulterioară a pârâtului".

După decesul împăratului Iosif al II-lea, fiscul regesc, împreună cu familia Teleki, a intentat un nou proces familiei Burzo de Suciul de Sus, cu aceleaşi cerinţe ca cele anterioare. Tabla regească confirmă însă, în anul 1829, hotărârea dată de împăratul Iosif al II-lea. Toate aceste evenimente arată tenacitatea micii nobilimi române de a-şi apăra drepturile într-o societate în care instituţiile statului erau dominate de marii magnaţi. Pe de altă parte, vin să confirme corectitudinea hotărârilor luate de împăraţii Austriei. Documentele aflate la arhivele statului, atât înscrisuri oficiale, cât şi mărturiile depuse pe durata proceselor, au permis reconstituirea genealogiei familiei Burzo de Suciul de Sus, pe perioada 1575-1829.

În secolele al XVIII-lea – al XIX-lea, membrii familiei Burzo au ocupat diferite funcţii în administraţie, precum *ductor nobilis, juzi* sau *notari.*

Dârzenia familiei Burzo în apărarea drepturilor sale a fost înfrântă odată cu acţiunile de comasare şi proporţionare a terenurilor din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Audienţele la împăratul Francisc au rămas fără rezultat. Nedreptăţile suferite sunt evocate de familie în *epistola deschisă* adresată contelui Teleki şi publicată în ziarul *Federaţiunea,* în anul 1870.

În această scurtă expunere, am schiţat doar unele aspecte pe care le-am apreciat drept importante din istoria familiei Burzo de Suciul de Sus. Rămâne la latitudinea cititorului să le aprofundeze. Ca o caracteristică generală a micii nobilimi româneşti, începând cu secolul XVIII-lea, poate fi menţionată lupta permanentă pentru apărarea proprietăţilor donate de principii Transilvaniei pentru fapte de vitejie, pentru sângele vărsat în numeroasele acţiuni militare duse pentru apărarea acestui ţinut.

Ataşamentul pentru glia strămoşească, manifestat de-a lungul istoriei de către multe familii din arealul transilvan s-a evidenţiat puternic şi în cazul familiei Burzo. Pentru bunurile primite s-au jertfit şi şi-au vărsat sângele. Au suferit pentru ţara lor, dar niciodată nu au regretat faptele bune înfăptuite, chiar dacă pentru acestea au fost oprimaţi şi au avut de suferit. În acest context, ne permitem să insistăm puţin asupra vieţii şi activităţii desfăşurate de tatăl lui Emil Burzo, Teodor Burzo, apreciat drept *luptător pentru drepturile omului şi demnitate naţională.*

Teodor Burzo a văzut lumina zilei la 25 august 1890, în localitatea Suciul de Sus, din părinţii Gavril Burzo şi Maria, născută Bud. Ambii părinţi au decedat de timpuriu, astfel că băiatul a fost crescut de bunici. După terminarea şcolii primare în satul natal, urmează Liceul Grăniceresc din Năsăud. În „oraşul academicienilor" se întâlneşte frecvent cu intelectualitatea locală românească. Îşi aminteşte de balurile organizate, de tinerele din acea vreme, printre care surorile lui Liviu Rebreanu, poreclite „căpriţele". A urmat apoi cursurile Academiei de Mine Pribram. A fost încorporat în armată, în 1915, şi trimis la Şcoala de Ofiţeri de Rezervă din Sibiu. Este încadrat în Regimentul 63 Bistriţa, pe frontul din Italia. Este avansat până la gradul de locotenent major şi decorat de imperiali. În anul 1918, este trecut în rezervă. Reîntors în Transilvania, ia parte la organizarea Gărzilor Naţionale. Este cooptat în Consiliul Dirigent şi lucrează în cadrul Comisiei de Transporturi. După desăvârşirea Marii Uniri, îşi desfăşoară activitatea ca inspector de mine la Baia Mare şi apoi la Societatea Creditul Minier din Moreni. Lucrează un an în Statele Unite la exploatările petrolifere din Texas. Chiar departe de satul natal, nu a uitat de acesta, contribuind spre exemplu la repararea bisericii sau la ridicarea Monumentului Eroilor din localitate.

Se căsătoreşte în anul 1934 cu Maria Sigarteu, fiica protopopului greco-catolic Emil Sigarteu din comuna Târlisua (Agrieş), localitate vecină cu Suciul de Sus. Se reîntoarce la Cluj în anul 1936. Între anii 1938-1939, este concentrat şi avansat la gradul de căpitan. În această calitate, conduce mai multe şantiere pentru realizarea de obiective militare sau strategice, printre care podul „Constanţa" din Bucureşti. A rămas în Nordul Ardealului ocupat de Ungaria, ca urmare a Dictatului de la Viena, făcând parte din conducerea Comunităţii Naţionale a Românilor din Nordul Transilvaniei. Această organizaţie a militat pentru ocrotirea poporului român oprimat, desfăşurând activităţi complexe pe linie cooperatistă, culturală, precum şi pe linie confesională. După eliberarea părţii de Nord a Transilvaniei, face parte din conducerea Uniunii Democrate Române (UDR) şi este preşedinte al Comisiei de Muncă şi Transport. Despre unele acţiuni ale UDR am scris în volumul *Portrete şi cărţi* (vol. II), unde am evocat viaţa şi activitatea lui Raoul Şorban, cu care am avut mai multe întâlniri. Preşedinţi de onoare ai UDR au fost episcopii Nicolae Colan, Iuliu Hossu şi Emil Haţieganu. Pentru mai multe detalii legate de UDR am reprodus, în volum, textele publicate de prof. Virgil Ţârău, precum şi dr. Vasile Lechinţan. Spre exemplu, în raportul prezentat de Comisia de Muncă şi Transporturi a UDR se subliniază lipsa resurselor financiare pentru efectuarea plăţilor, a materiilor prime etc., propunând măsuri adecvate. În UDR se discută problemele de colaborare cu organizaţia comunistă Frontul Naţional Democrat (FND). De remarcat că, în ceea ce priveşte Ardealul de Nord, această organizaţie dă dovadă de o atitudine separatistă şi şovină. FND a contribuit şi la suprimarea singurului ziar românesc din acest colţ de ţară, şi anume *Tribuna Ardealului.* Uniunea Democrată Română a militat cu consecvenţă pentru reîntregirea ţării. Nu puţine şi nu uşoare au fost problemele colaborării cu autorităţile locale din Ardealul de Nord instalate de Comandamentul Sovietic.

Drept „gratitudine" pentru contribuţia adusă la apărarea identităţii naţionale a poporului român în perioada 1940-1944, precum şi pentru contribuţia adusă la refacerea şi reîntregirea ţării imediat după război, prin Decizia 629/1959, lui Teodor Burzo nu i se recunoaşte vechimea în muncă de dinainte de 23 august 1944. În acest document se subliniază că „numitul Burzo Teodor a îndeplinit funcţia de inginer, a fost membru în Comitetul Judeţean al Partidului Naţional Ţărănesc între anii 1920-1946 şi a desfăşurat o activitate potrivnică regimului de democraţie populară". Decizia este semnată de preşedintele Sfatului Popular al oraşului Cluj, Gheorghe Duca, şi de secretarul Fogoroşi Iosif, a cărui soţie a fost lector la catedra de Limba rusă în Facultatea de Filologie clujeană. În anul 1974, Burzo Teodor este caracterizat de acelaşi regim drept democrat şi patriot.

În anul 1950, casa, proprietate personală, în care locuieşte, este naţionalizată, iar în 1952 este internat la Penitenciarul de maximă securitate din Piteşti, pe o perioadă de 60 de luni. Internarea s-a făcut doar în baza unui proces-verbal încheiat de Securitate. În perioada detenţiei, terenul deţinut de Teodor Burzo este trecut în proprietatea statului român, la „cererea" unei persoane inexistente în familie, Burzo T. Mihai.

Securitatea îi deschide lui Burzo Teodor un dosar de urmărire informativă. Acesta cuprinde peste 800 pagini şi este rezultatul activităţii desfăşurate de 23 de informatori şi 21 de ofiţeri de Securitate. Citirea acestuia furnizează informaţii interesante cu privire la comportarea intelectualităţii implicate în reîntregirea ţării, atât în 1918, cât şi în anii 1940-1945, aşteptările privind revenirea la o societate democratică, viaţa de zi cu zi în această perioadă, dar şi la prezenţa în rândul acestei comunităţi a unor informatori. După eliberarea din închisoare, Teodor Burzo nu mai poate ocupa funcţii în conformitate cu pregătirea sa ca inginer, fiind încadrat ca tehnician sau magazioner. Se întâlneşte frecvent cu prietenii din tinereţe, printre care se numără Vasile Hossu, Ilie Lazăr, Silviu Dragomir etc.

Burzo Teodor a decedat la data de 31 august 1976 şi este înmormântat în Cimitirul Central din Cluj-Napoca. În anul 2000, i se recunoaşte *post-mortem* calitatea de „luptător în rezistenţa anticomunistă".

Primul nostru dascăl

Paul DIACONESCU, Petre FRANGOPOL, Dragoș VAIDA

E greu de crezut, dar au trecut de atunci 74 de ani! Războiul era pe sfârșite, școlile și-au încheiat cursurile mai devreme din cauza bombardamentelor tot mai amenințătoare. Așadar, la sfârșitul lunii mai 1944 ne-am luat rămas bun de la învățătorul nostru, Domnul Enăchescu, și de la Școala Primară Nr. 1 din Constanța. Ne-am continuat fiecare dintre noi drumul propriu, urmând liceul, facultatea, devenind la rândul nostru adulți și intrând, cum se spune, „în rândul oamenilor". Atunci am înțeles cu adevărat marele rol jucat de învățătorul nostru, de la care am învățat nu doar cititul și scrisul, nu numai adunarea și tabla înmulțirii, ci, mai ales, corectitudinea, disciplina, civilitatea în relațiile cu oamenii și cu lumea. Prin vrerea Domnului, suntem în viață toți trei, am rămas prieteni și am simțit acum nevoia să ne amintim ce anume datorăm primului nostru dascăl. Ideea a pornit de la scrisoarea primită de Petre Frangopol, în ianuarie 1960, de la învățătorul nostru Gheorghe Enăchescu, răspuns la urările noastre de Crăciun și Anul Nou:

„Dragă Frangopol, Scrisoarea voastră scrisă în ajunul Anului Nou m-a mișcat foarte mult. Mi-am spus că, deși acum sunt un bătrân de 64 de ani uitat de societate, totuși mai trăiesc încă în sufletul și mințile elevilor mei, cărora le-am dat și eu ce am avut mai scump, sufletul meu. (...) Să fiți întotdeauna ce v-am învățat, corecți în totul și în toate, muncitori și altruiști. Mi-aduc aminte de Dragoș Vaida. Tot așa drăguț cred că a rămas, cu același zâmbet ce-i arăta pe față sinceritate și curățenie sufletească. De asemeni, de Diaconescu, mai tăcut și mai lăuntric. Mi-amintesc, desigur, și de tine, dragă Petrică, blond, cu șorțul în dungi, cu siguranță în răspunsuri și, pentru că erai mai voinic, stăteai în banca din fund."

Scoala, clădire construită în 1896 la inițiativa Regelui Carol I, pe Bulevardul Tomis (fost Carol) adăpostește astăzi Muzeul de Artă al Constanței, muzeu creat și îmbogățit prin strădania și competența profesională a directorului, prof. univ. Doina Păuleanu.

În ciuda anilor și deceniilor ce au trecut, ne amintim nu doar înfățișarea dascălului nostru, ci și atmosfera creată de el în clasă. Era, devenise pentru noi, un membru al familiei. Căldura cu care ne înconjura, dojana blândă, rareori mai dură, avea un efect pe care nu l-ar fi avut dacă ne-ar fi pălmuit pentru năzbâtiile pe care le făceam, uneori în clasă, dar mai ales în curtea școlii. Nu ne bătea la palmă, cu o nuia sau o riglă, cum făcea directorul școlii, care l-a înlocuit o perioadă pe învățătorul nostru, atunci când depășeam limitele jocurilor din recreație (cap-cap, călărita etc.), jocuri ce puteau duce la accidentări, așa cum a pățit unul dintre noi, scrântindu-și piciorul. S-a târât pur și simplu, șontâc-șontâc, pe stradă, circa 100 de metri, și, neputând să mai meargă, s-a așezat pe scara unui bloc, ocupat de trupele germane. Când l-a văzut, ofițerul de serviciu a chemat o mașină care l-a dus acasă! Dar curtea școlii devenea un adevărat „teatru de operațiuni" în timpul iernii. Un șanț adânc folosit ca adăpost antiaerian despărțea curtea în două, iar pământul scos din acest șanț devenise pentru noi un fel de parapet folosit în „bătăliile" cu bulgări de zăpadă, care se încingeau în recreația mare. Când suna, intram în clasă cu hainele umede și ne propteam, rebegiți, de soba de teracotă. Domnul Enăchescu ne știa obiceiul și întârzia câteva minute, deși în restul timpului era de o punctualitate exemplară. Tot în vreme de iarnă se crăpau și se spărgeau tăblițele de ardezie pe care am învățat să scriem în clasa I. Când plecam de la școală și întâlneam un ghețuș în drum, foloseam ghiozdanul în loc de sanie... Din fericire, în iarna următoare am abandonat tăblița în favoarea creionului și a caietului special liniat, pentru un scris caligrafic. Aceasta era etapa a doua a „emanicipării" noastre, a treia fiind și cea mai… dramatică: scrierea cu toc, peniță și cerneală. Erau celebre pe atunci penițele klaps, apreciate de noi, dar nu prea ușor de folosit. Când greșeam, ștergeam cu o gumă primitivă, hârtia se subția, la rescriere se găurea, mama rupea pagina, acompaniată de dureroasele noastre proteste și disperări, iar caietul se subția de la o zi la alta.

Învățătorul nostru era un excelent pedagog. Folosea o metodă care azi s-ar putea numi *multi-media*. Lecțiile sale erau ilustrate cu planșe colorate, cu hărți și alte mijloace care ne făceau să înțelegem lucruri și chiar idei neobișnuite la vârsta noastră. Ne amintim, de pildă, că în clasa a IV-a a adus o busolă. Am aflat astfel de punctele cardinale și de magnetismul pământului. Dar, evident, scrisul, cititul, primele operații aritmetice erau preocuparea sa principală. În clasa a II-a ne-a amenințat că fără tabla înmulțirii știută „ca pe apă" rămânem repetenți. Așa că o știm și azi, tot „ca pe apă"! Sau, iată un amănunt pitoresc: într-una din zile îl întreabă pe un coleg: „Ce ești tu, măi Jecov? – Zuguuț, domnule învățător. – Nu zuguuț, mă, ci găgăuț."

După care ne-a explicat cine sunt găgăuții, de unde au venit, unde s-au stabilit etc. Da, eram o clasă *multi-etnică,* cum s-ar numi azi, o clasă care ilustra perfect diversitatea populației orașului și a Dobrogei, dar nouă ni se părea absolut normal să stăm în aceeași bancă cu colegi care aveau altă limbă maternă, altă religie, iar domnul Enăchescu ne trata pe toți la fel.

Învățătorul nostru a fost concentrat în timpul războiului (1941) noi eram în clasa a II-a și, la reîntoarcere, când a intrat în clasă, toți elevii ne-am ridicat în picioare și-am țipat de bucuria revederii. A fost o manifestare spontană, de atașament sincer, din inimă, de neuitat. Ne insufla sentimente patriotice: dimineața, la prima oră, cu toată clasa în picioare, învățătorul Enăchescu pomenea grav numele ofițerilor și trupei (sergenți și soldați), toți de marină, ale căror tablouri cu portretele lor se găseau atârnate de pereții clasei, iar noi, după menționarea fiecărui nume, rosteam, grav, *mort pentru Patrie,* după care toată clasa rostea rugăciunea *Tatăl Nostru.* Evident, elevii de alte confesiuni (catolică, protestantă, iudaică, mahomedană) nu spuneau rugăciunea, dar stăteau în picioare, solidari cu noi. Țara era în război, noi eram seria 1940-1944 și luptele de pe mare erau la ordinea zilei. Și nimeni nu putea fi indiferent.

În ultimii ani, am aflat amănunte despre viața și activitatea învățătorului nostru. S-a născut în 1896, în localitatea Baeram Dede (Independența), raionul Caraomer (Negru Vodă). Tatăl său, Ilie Enăchescu, era din localitatea Ostrov, județul Constanța, unde a îndeplinit funcția de secretar al primăriei, apoi a avut aceeași activitate la primăria din Independența. Mama, Anna Ghezzo, se născuse la Veneția, Italia. Tatăl ei, inginer naval, Luigi Ghezzo, a fost adus în România la cererea domnitorului Carol I și instalat inginer-șef, apoi director, la Șantierul Naval Turnu-Severin. Învățătorul nostru a urmat Școala Pedagogică din Galați și Școala de ofițeri de infanterie Focșani (ofițeri de rezervă). A luptat la Mărășești, Mărăști, Oituz și, fiind cunoscător al limbii franceze, a fost încadrat la Misiunea franceză de instructori militari sub comanda generalului Berthelot. În 1927 a fost promovat de la școala din Plopeni (14 km de Negru Vodă) la Constanța, ca învățător și, ulterior, directorul Școlii Primare Nr. 1 din Constanța. Pensionat (1961), a decedat la Constanța (1965), la vârsta de 69 de ani.

Acesta a fost învățătorul Gheorghe Enăchescu, care, cu răbdare și pricepere, cu o reală vocație de pedagog, ne-a insuflat, ne-a educat o calitate esențială: curiozitatea. Și, poate chiar mai mult decât atât, *ne-a învățat să iubim învățătura.* Având o temeinică și vastă cultură generală, orele sale erau un fel de dialog cu noi, la nivelul nostru, dar plin de învățăminte din diverse domenii. Nu era zi în care să nu aflăm câte ceva, fie despre antichitatea greco-romană, fie despre geologie, despre istoria noastră sau a lumii, despre geografie etc. prin trimiteri ce s-ar putea numi azi *hypertext.*

Descopeream astfel gustul de a citi și de a afla lucruri noi despre lumea în care ne începeam viața. Ne amintim cu multă plăcere și de cărțile de citire care, de la an la an, ne familiarizau cu numele unor clasici ai literaturii noastre, de la Eminescu și Creangă la Coșbuc și Sadoveanu. Și, vrând-nevrând, gândul ne duce la nepoții noștri, copiii de azi, cei care urmează cursurile școlii primare, elementare. Sunt, în general, cunoscute problemele învățământului de toate gradele în țara noastră. Dar exemplele concrete depășesc de multe ori nu numai ce știm, ci, chiar, și ceea ce ne-am putea imagina. Ca în acest caz, aflat de unul dintre semnatarii textului de față: într-o comună situată doar la 20 km de București, copiii din clasa a IV-a „învață" limba engleză de la o învățătoare care nu știe o boabă de engleză! Predarea unor cursuri de către învățători, profesori care n-au nicio calificare pentru materiile respective a devenit, din păcate, monedă curentă în multe școli. Iar în ceea ce privește manualele... Un articol din volumul *Educația și Cercetarea Românească,* apărut la începutul acestui an sub egida Universității București, pune în evidență inadecvarea, caracterul caduc, orientarea spre trecut a cărților pentru învățământul primar.

Ajunși aici, preferăm să ne amintim maxima latinească citată de învățătorul nostru ori de câte ori i se oferea ocazia: *Dacă tăceai, filosof rămâneai.* Și cum ocazii avea destule, maxima ni s-a întipărit în minte pentru totdeauna. Respectul față de cuvântul rostit sau scris, din copilărie ni l-am însușit. Avea domnul Enăchescu oroare de vorbele aruncate în vânt, pretindea din partea noastră, niște copii, o rigoare, o sobrietate a exprimării care ne-a ferit mai târziu de stilul pompos, umflat, chiar și atunci când devenise folosit pe scară largă. Echilibrul, calmul, discernământul erau calitățile sale din care, sperăm, am păstrat și noi câte ceva. Cel ce ți-a îndrumat primii pași în viață nu poate fi uitat. În memoria lui, dar și cu nostalgia acelei școli de calitate în care spiritul universal și european se împletea în mod firesc cu cel mai autentic patriotism, am scris și semnăm acum aceste rânduri,

Paul Diaconescu, profesor de literatură, scriitor, Stockholm, Suedia.

Petre Frangopol, prof. univ., ing. de chimie biofizică, membru de onoare al Academiei Române, București.

Dragoș Vaida, matematician, prof. univ. de matematică, fost director al Centrului Universitar UNESCO de la București.

Post Scriptum

Mulțumim și pe această cale domnului contra-amiral (în rezervă) Corneliu Enăchescu, din Constanța, fiul primului nostru dascăl, care ne-a oferit portretul tatălui său, precum și datele biografice relatate în acest text.

In memoriam

Ion Pogorilovschi, o viaţă dedicată lui Brâncuşi

Sorin Lory BULIGA

Ion Pogorilovschi (18 februarie 1938, Rădăuţi-Prut – 6 iulie 2009, Bucureşti) a fost, incontestabil, cel mai important filosof al creaţiei brâncuşiene. Acum, la 80 de ani de la naşterea sa, se cuvine să facem o scurtă retrospectivă asupra vieţii şi operei sale, care, prin puterea lor exemplară, credem că sunt susceptibile de a da un imbold continuării cercetării în exegeza brâncuşiană.

Ion Pogorilovschi a absolvit Liceul de Băieţi „Grigore Ghica Voievod” din Dorohoi şi Facultatea de Istorie-Filosofie (specialitatea Filosofie) a Universităţii „Al.I. Cuza” din Iaşi (în 1962, ca şef de promoţie). A înfiinţat şi condus Cenaclul literar „Nicolae Labiş” al facultăţii şi a colaborat la revista (samizdat) *Cuvântul nostru,* editată de un grup de colegi de la Facultatea de Filologie (Mihai Drăgan, Dan Mănucă, Marin Sorescu).

A devenit apoi asistent la Catedra de Filosofie a Universităţii „Al.I. Cuza” (cu seminarii de estetică şi filosofie, în perioada 1963–1968), cercetător ştiinţific la Institutul de Cercetări Pedagogice şi Psihologice din Bucureşti (1968–1982) şi doctor în filosofie la Universitatea din Bucureşti, cu o teză despre Brâncuşi (1975). Din 1982 şi până la Revoluţie, activitatea sa a intrat într-un con de umbră şi a avut interdicţie de publicare (pe motivul „meditaţiei transcendentale”). După Revoluţie, a funcţionat ca cercetător ştiinţific la Institutul de Etnografie şi Folclor al Academiei, Secţia Antropologie Culturală (1991–1999), apoi ca cercetător principal gr. I la Institutul de Filosofie şi Psihologie al Academiei Române, ca şef al Sectorului de Istoria Filosofiei Româneşti (1999–2009). Din anul 1990, a fost membru al Uniunii Scriitorilor din România.

Îşi face debutul publicistic în *Revista de filosofie* a Academiei Române, cu un studiu despre poezia lui Eminescu (1965), iar în 1966 publică primul articol despre Brâncuşi. A avut colaborări cu numeroase publicaţii periodice: *Academica, Astra, Ateneu, Cronica, Contemporanul, Dacia literară, Hyperion, Luceafărul, Brâncuşi, Lumea Gorjenească, Portal – Măiastra, Răstimp, Revista de filosofie, Studii şi cercetări de istoria* artei ş.a.

Ion Pogorilovschi s-a specializat de-a lungul timpului în exegeza operei lui C. Brâncuşi, atingând excelenţa în domeniu. Încă din perioada ieşeană a profesării la Catedra de Filosofie, el a început o susţinută activitate publicistică de abordare filosofică a creaţiei înnoitorului sculpturii mondiale, artist dezavuat de ideologia oficială românească de după război. Titluri grăitoare pentru unghiul propriu de abordare al filosofului sunt: *Brâncuşi, fratele lui Socrate, Idolii baconieni ai brâncuşiologiei, Artă şi logos, Artistul-filosof* ş.a.m.d. (lista lucrărilor personale în domeniu este de circa 120 de titluri). O împlinire a activităţii în acest sens poate fi socotită organizarea, peste ani, în Institutul de Filosofie, a Simpozionului „Brâncuşi, artist-filosof”, cu participarea unor membri ai Academiei Române şi publicarea în acelaşi an (2001), a unui volum cuprinzând comunicările simpozionului, urmate de o antologie a altor contribuţii la temă (de la Lucian Blaga la Gabriel Liiceanu). De asemenea, a iniţiat şi coordonat colecţia de carte „Brâncuşiana”, a susţinut comunicări şi conferinţe despre Brâncuşi, în România şi în străinătate, şi a fost redactorul-şef al publicaţiei trimestriale de specialitate *Brâncuşi* (1995–2000).

Opera sa este impresionantă: *Comentarea capodoperei. Ansamblul sculptural Brâncusi de la Târgu-Jiu* (Iaşi, Editura Junimea, 1976); *A Commentary on the Masterpiece of Brâncuşi. The Road of the Heroes’ Souls* (Iaşi, Editura Junimea, 1987); *Arhetipul expresiei lirice româneşti* (Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1987); *Pasărea Măiastră şi sursele* (Târgu-Jiu, Editura Fundaţiei „Constantin Brâncuşi”, 1995); *Miracolul Eminescu: trei abordări generative* (Botoşani, Editura Axa, 1999); *Brâncuşi, apogeul imaginarului: comentarea capodoperei de la Târgu-Jiu* (Târgu-Jiu, Editura Fundaţiei „Constantin Brâncuşi”, 2000); *Brâncuşiana & Brâncuşiada* (Bucureşti, Editura Eminescu, 2000); *Viziunea axială a lumii* (Bucureşti, Editura Vremea, 2001); *Cele din urmă şi cele dintâi* (texte despre Brâncuşi, Târgu-Jiu, Editura Fundaţiei „Constantin Brâncuşi”, 2002); *Cele dintâi şi cele de pe urmă* (Târgu-Jiu, Editura Fundaţiei „Constantin Brâncuşi”, 2004); *Brâncusi – Sophrosyne sau Cuminţenia pământului* (New York, Universalia Publishers, 2005) – Premiul „Mircea Florian”, acordat de Academia Română; *Polemice Brâncusi* (Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2006); *Brâncusi. Geneza: 1905–1910* (Bucureşti, Editura Universalia, 2007); *Tăcerea Mesei Tăcerii / The Silence of The Table of Silence* (Bucureşti, Criterion Publishing, 2010); *Cel de-al treilea destin al casei lui Brâncuşi* – în colaborare (Târgu-Jiu, Editura Fundaţiei „Constantin Brâncuşi”, 2002); *Enciclopedia virtuală Constantin Brâncuşi / Virtual Encyclopedia. Constantin Brâncuşi* – îngrijită de Barbu Brezianu (Noesis Cultural Society, 2002).

Figurează, de asemenea, în volume colective şi culegeri: *Omagiu lui Brâncuşi* (Cluj, Editura Dacia, 1976), *Carte de inimă pentru Brâncuşi* (Bucureşti, Editura Albatros, 1976); *Omagiu 100 Brâncuşi* (Târgu-Jiu, Editura Fundaţiei „Constantin Brâncuşi”, 1976); *Brâncuşi, acum* (Târgu-Jiu, Editura Fundaţiei „Constantin Brâncuşi”, 1976); *Basarabia în Gulag* (Chişinău, Editura Uniunii Scriitorilor, 1995); *Prima carte albă asupra capodoperei* (Târgu-Jiu, Editura Fundaţiei „Constantin Brâncuşi”, 1997), *Brâncuşi, artist-filosof* (comunicări şi antologie de texte, Târgu-Jiu, Editura Fundaţiei „Constantin Brâncuşi”, 2001), *Studii de istorie a filosofiei româneşti* (coordonatorul volumului I apărut la Ed. Academiei Române în anul 2006).

Postum, s-au mai putut reconstitui pe baza manuscriselor sale următoarele volume: *Tăcerea Mesei Tăcerii – comentarii la opera unui artist filosof* (Criterion Publishing, 2010) şi *Noica & Brâncuşi – deschideri în seninătatea fiinţei* (Ed. Academiei Române, 2016).

Personalitatea complexă a lui Ion Pogorilovschi este revelată de multitudinea domeniilor cunoaşterii pe care le-a abordat şi în care, prin creaţiile sale autentice, şi-a adus contribuţii serioase (datorită cunoştinţelor sale pluridisciplinare, vaste şi aprofundate, i-am putea ataşa cu uşurinţă titulatura de „savant”): geneza logico-istorică a figurilor de stil, fenomenele generative ale culturii, antropologie culturală, determinaţiile etnopsihologice ale umanului (act de mare curaj în timpurile comuniste, deoarece abordarea acestei teme i-a periclitat situaţia, fiind suspectat de „naţionalism” şi „gândirism”), educaţia estetică, formarea gândirii logico-tehnologice în procesul învăţământului superior (prin activităţile de cercetare ştiinţifică) şi abordarea filosofică a creaţiei brâncuşiene care a condus la prima teză de doctorat în exegeza brâncuşiană („brâncuşiologie”).

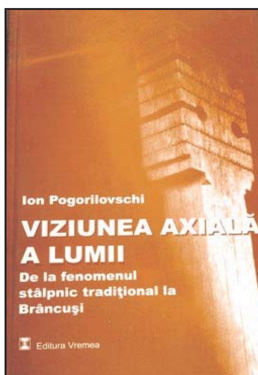
Lucrarea sa de doctorat, revăzută şi amplificată, a devenit carte şi a cunoscut, pe parcursul unui sfert de veac, trei ediţii (1976, 1987, 2000), dintre care una în limba engleză (1987 – un pariu cu sine al autorului în perioada în care, persecutat politic, ajunsese „la munca de jos”). În România, cartea s-a impus, stimulând abordările teoretice ale culturii naţionale pe seama „pretextului” Brâncuşi. În străinătate, volumul a devenit şi a rămas de referinţă în domeniu, fiind utilizat şi citat în numeroase cărţi şi studii din Franţa, SUA, Germania, Anglia, Italia, de asemenea, în dizertaţii de doctorat susţinute în Europa şi America.

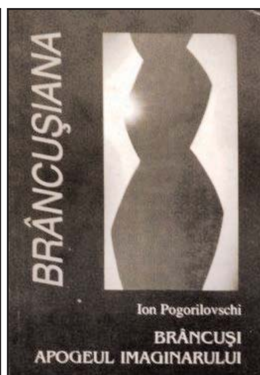
Una dintre satisfacţiile deosebite ale autorului era aceea de a-şi vedea monumentala lucrare analizată atât în teze de doctorat în filosofie, cât şi în filologie, studii transformate apoi în cărţi. Opera eseistului, criticului de artă şi brâncuşiologului Ion Pogorilovschi a fost apreciată de-a lungul timpului de numeroase personalităţi din ţară şi din străinătate (astfel de aprecieri elogioase pot fi văzute, de altfel, şi pe supracoperta volumului *Brâncuşi. Geneza: 1905–1910*).

În ceea ce mă priveşte, am admirat întotdeauna profesionalismul, acribia şi obsesia pentru perfecţiune exemplare cu care îşi desfăşura munca de cercetare, fapt care m-a influenţat în cel mai înalt grad în modul de abordare ştiinţifică a operei marelui sculptor şi mi-a insuflat dorinţa de a mă forma ca specialist în exegeza brâncuşiană în cadrul Centrului de Cercetare, Documentare şi Promovare „Constantin Brâncuşi”. De asemenea, pot spune că-i rămân dator lui Ion Pogorilovschi (chiar dincolo de moarte) pentru prietenia cu care m-a onorat şi pentru modul în care m-a sprijinit constant în menirea mea de „brâncuşiolog”, incluzând aici recomandările de-a ocupa funcţia de director al Centrului de Cultură şi Artă „Constantin Brâncuşi” sau pentru înscrierea mea la doctorat în domeniul esteticii operei lui Brâncuşi.

Ţin să amintesc, în final, o motivaţie puţin cunoscută a lui Ion Pogorilovschi (pe care mi-a revelat-o într-una dintre lungile noastre discuţii), care a stat la baza cercetărilor sale în sfera brâncuşiologiei: preocuparea sa pentru misterul morţii. Îmi spunea, de asemenea, că l-a descoperit pe Brâncuşi „venind dinspre lemn”, prin comparaţie cu mine care, datorită primei mele profesii (de geolog), îl descoperisem pe marele artist venind dinspre piatră.

Interpretarea critică în temeiul unei literaturi autentice

Pavel PEREȘ

Un scriitor talentat poate aspira oricând la multiple procedee de exprimare – prin opera sa ori prin operele altora – supraviețuind astfel mai captivant, incomparabil cu bănuitoarea viață: așa se insinuează criticul literar, ceea ce este Ion C. Ștefan, într-o experiență dominată de luciditate.

Știu că, în anii tinereții, el publicase studii critice: *Literatura română în liceu, Contribuția lui I.L. Caragiale la dezvoltarea limbii române literare, Eseu despre existența umană* (în două ediții), ceea ce ne îndreptățește să afirmăm că lucrarea de acum, *Călătorie în lumea cărților* (Editura Arefeana, 2017) nu-i o noutate, plasându-se firesc în preocupările sale multiple și periodice – observând cu interes, fără dubii, că se bazează pe principiile receptării moderne a textelor, dar și memorialistic și comparativ.

Volumul este, deopotrivă, de analiză, dar și o scriere de sistem, determinată sub semnul viziunii unor personalități ale culturii, evidențiind spiritul liber de selecție și exprimare.

Rațiunea publicării unei astfel de lucrări stă în prezentarea sintetică a unor opere de referință și aprecierea mecanismelor combinatorii rafinate, prin ilustrarea expresivității limbajului, plăcerea esteticului, metoda descifrării artistice.

Ion C. Ștefan este un dovedit plăsmuitor de opere literare și de investigare în domeniul beletristic.

Cum lesne se poate observa din această culegere de articole critice, publicate mai întâi în diverse reviste culturale, el tratează relația text-limbaj, pe temeiul operei interpretate direct pe pagina scrisă, cu diferite determinări tematice în literatura de orice grad și diversitate, de la narațiune și critică literară la psihologie și lirică. Așa că vom zice că autorul nu socotește cu rigiditatea situării pe genuri și domenii ca atare, ci le evidențiază cu subtilitate proprietățile, fiind un destoinic diagnostician cu pravila axiologiei la îndemână.

Ion C. Stefan are metodă deopotrivă de critic și de istoric literar, plasându-le în echilibru, iscând un dialog interesant cu cititorii și cu operele de care depind identitățile realizatorilor prezentați.

Există în *Călătorie în lumea cărților* o nuanță duală a clarității asimilării textului și a precizării structurii în ansamblul operei, ceea ce îndeamnă la lectură, la prețuirea cuvenită a volumelor menționate.

El este un critic pertinent, fără obsesia exprimării prețioase, manifestă deplină obiectivitate, știe să remarce partea cea mai interesantă a operei în studiu, îi argumentează originalitatea și punctează informațiile de reținut, pune în corespondență motive din epoci diferite.

Cititul printre rânduri, perspectiva cunoasterii, delectarea analizei precise, pendularea între exigență și fină ironie stabilesc proprietățile textului, autorul sugerând că lectura se face în real, iar ecoul acesteia se percepe în gândire, prin simbolurile diferite ale lucrărilor.

Ion C. Stefan s-a acordat cu inspirația autorilor cu care a împărtășit bucuria creației – creația fiind una dintre mărturisirile credinței, păstrând nealterate legile vestirii, fără să piardă din vedere că fiecare cuvânt este o deschidere spre viitor.

Scopul acestui volum de critică literară este de a lumina valoarea artistică a unor opere de bună seamă exemplare, iar autorul se arată apologetul minunilor din mințile pământenilor, proiectate în cărți cu virtuți cosmice, prin elixirul mesajelor deschise; ceea ce nu se subliniază aici este că totdeauna cărțile ne ajută să îmbinăm realitatea noastră cu ficțiunea – o posibilă realitate, dar, simultan, ne definim mai pregnant în concretul propriu, printre cetățenii elevați.

Autorul elucidează: orice operă are virtuțile creatorului în completare cu imaginația cititorului, prin drumul de descoperire a izvorului de gândire, iar închipuirile le înglobează convingerile că, prin cărți, devenim forma unică a nemuririi. Ca și în *Eseu despre existența umană*, el crede că ajutorul criticului duce la îmbogățirea operelor altora, pe care le reîntoarcem în prezentul creator permanent.

Înțelegem bine: sfatul criticului este de a ne situa în ficțiunea autorilor, ca să descoperim lumea prin prezentări, cu iuțeala și în succesiunea simțurilor și ideilor.

Volumul de acum – cu peste cincizeci de titluri interpretate – presupune că alcătuiesc o proprie bibliotecă (în genul lui J.L. Borges cu a sa *Bibliotecă personală*), într-o desfășurare estetică și o fericire a memoriei, de la acestea preluând idei, trimiteri, evaluări, judecăți.

Scrie clar că ființa este mai mult decât tâlcul, că acesta este doar o proiecție, pe când omul trăiește fapte, le provoacă și așa apare istoria, arta și mișcarea neîntreruptă a creației și credinței în frumusețea cuvântului; autorul nu ne prezintă cărțile dintr-o sublimă curiozitate, ci pentru că nu se poate trăi aievea, depărtându-ne de frumos: în teritoriul timpului etern, alunecăm alături de cărțile noastre.

Evident că operele din cuprinsul lucrării i-au suscitat interesul și i-au dat măsura admirației active prin recunoștința pentru autorii care i-au înlesnit șansa de a avea memoria în stare de veghe a valorilor, printr-o utilă și durabilă lectură, în urma căreia mărturisește bucuriile sale și celorlalți.

Lecturarea acestui volum procura o mare bucurie; sunt alese lecturi preferate de autor, ceea ce atestă o profesionalizare acceptată, iar verdictul dat fiecăreia este în necontenită analogie cu admirația; veți fi martorul unei riguroase investigări, printr-o spontaneitate analitică, într-o lucrare de aleasă intuiție a unui critic avizat, documentat, exigent.

Când piatra e atinsă de „degetul lui Hermes”...

Marian NENCESCU

Constantin Brâncuși s-a născut pe 19 februarie 1876, la Hobița, Gorj, și a murit la Paris, la 16 martie 1957. Judecând în stil sociologizant, creația sa plastică, încadrată între neoclasicism și modernismul artistic, ar trebui să reflecte *specificul național.* Cu alte cuvinte, cum ar fi spus Hypolite Taine, creația sa ar fi mai degrabă „un problème de psychologie d'art”, decât o expresie individuală a creativității originale. Cum însă Brâncuși nu a preluat nici „sociologia clasei” și nici „psihologia momentului istoric”, arta sa fiind mai degrabă o expresie a reflexiei culturale, altoită pe un puternic sentiment al moralei și justiției sociale, rezultă că opțiunea sa fundamentală („sa qualité maitresse”) rămâne „cauza” căutărilor sale artistice, iar nu influența exterioară.

Din acest punct de vedere, mai presus decât *conținutul* operei se situează *tipologia* brâncușiană, amestec de morală socială, filosofie umanitară și hieratism plastic devenit rit. Gorjean, oltean, brâncușian reprezintă, după caz, un tip uman iute, energic, curios și întreprinzător, deopotrivă lider și profet, vizionar și spirit practic, filosof solitar, autor de geniale proclamații estetice. „Apostol al bucuriei, al vieții genuine și nefalsificate de metamorfozele vieții citadine” (Petre Pandrea, *Brâncuși. Amintiri și exegeze,* Tg. Jiu, Editura Fundației C. Brâncuși, 2000, p. 39) omul și, deopotrivă, artistul român C. Brâncuși, trăitor, în anii maturității creatoare, în „vintrele” Parisului, a slujit Binele, Frumosul și Adevărul în spiritul propriei învățături „țărănești”, distinctă de orice determinare socială.

Din fericire, Brâncuși nu a fost și nu este un fenomen cultural izolat. El este o verigă din lanțul uman ce-i leagă pe „ciobanul” mioritic de Eminescu, Enescu, Pârvan sau Bălcescu, și pe mulți alți creatori de geniu născuți în arcul carpatic, de umanismul antic și de enciclopedismul fondator al Europei unite. Această realitate infirmă fundamental „teza” lui Jean Cassou (1897-1986) după care Brâncuși n-ar fi decât un „ciobănel” din Carpați, semianalfabet, dar talentat, care, la 22 de ani, ar fi părăsit negustoria craioveană, ca să se dedice, la Paris, sculpturii, și care a continuat toată viața să cioplească stâlpi de pridvor, sori stilizați și chipuri antropomorfe. Faptul că această opinie a fost „promovată” ca *Prefață* la o monografie cu pretenții, apărută în 1962, la Paris, și elaborată de un compatriot de-al nostru, Ionel Jianu (1905-1993), nu justifică afrontul: „Il n-á pas besoin ni d'etude, ni de lectures pour y acceder (á la philosophie – n.n.) et ni d'ecriture pour le transmettre”. E adevărat, Brâncuși nu a lăsat, dincolo de operă, decât însemnări fugare, frânturi de gând, exclamații. Dar câtă profunzime ascund ele în simplitatea de cristal a expresiei!

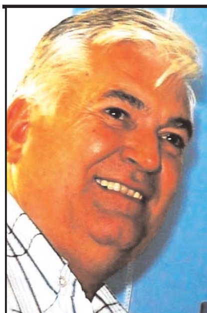
Cert este că nici Jean Cassou, al cărui merit privind reconstituirea, la Muzeul de Artă Modernă din Paris, a atelierului lui Brâncuși, rămâne incontestabil, și nici cei mai mulți dintre contemporani nu l-au înțeles pe Brâncuși, în ansamblul diversității lui creatoare. Departe de a fi „mioriticul” carpatin, naiv și intuitiv, cu un orizont cultural limitat, dar sedus de „spectacolul naturii”, cu care a vrăjit, de altfel, Parisul elitist și mercantil, românul C. Brâncuși rămâne pentru mulți un umanist polivalent, un intelectual rafinat, deopotrivă creator și filosof al culturii, un spirit esopic grefat pe un filon sublim de filosofare tradițională. În acest context, afirmațiile de genul: „Il ne connaisait pas les livres” nu fac decât să ne indice limitele ideatice ale unor interpretări, al căror halou zgomotos se suprapune zadarnic peste *simfonia tăcerii,* care este marea Creație brâncușiană.

Dornic parcă să ne reamintească aceste adevăruri și să ne dezvăluie „farmecul reîmpăcării” noastre cu Brâncuși, sub semnul unei translări de la *agregarea* de vocabule, la un adevărat „ceremonial hermeneutic”, este poetul și eseistul Petru Solonaru (născut, prin forța destinului, la 20 iunie 1950, în localitatea bănățeană Câmpul lui Iohann, și strămutat, de la vârsta de un an, cu toată familia sa cu rădăcini basarabene, în Bărăgan, spațiu de recluziune, dar și de fertile solilocvii cu Eternitatea), în cea mai recentă carte a sa, *Spre simfonia brâncușiană,* prezentată în premieră, de Ziua Națională Brâncuși, la Biblioteca Națională a României.

→

Cărți și autori

Discursul istoric, între adevăr și mit

Florian COPCEA

Conștiința istorică a unui popor este tributară, într-adevăr, atât modului destrucționist de filosofare despre intersubiectivitatea de tip husserliană (căreia îi datorăm raportul gnoseologic dintre Eu și Lume), cât și raționalismului care delimitează tranșant, epistemologic, realitatea de ficțiune. Există o întreagă teorie referitoare la relativismul adevărului istoric, în multe cazuri sacrificat/falsificat, ori pentru impunerea unei ideologii, ori pentru distrugerea idolilor și a idealurilor colective. Ideile extremiste devin, într-o societate de consum, destul de atractive și mai speculative, firește, decât legile valabile ale cunoașterii/cercetării științifice, marcând astfel obligația istoricului de profesie de a fi în permanentă/organică relație cu antropologia existențială a ființei umane și a „structurii intraatomice" (M. Heidegger, *Sein und Zeit/Ființă și timp*) a trecutului său.

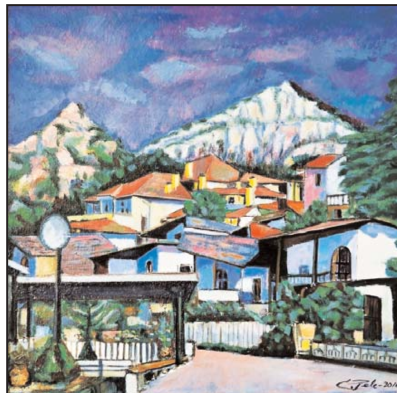
Evident, într-o astfel de poziție, conștiința indivizilor suferă o dedublare interioară, împrejurare în care sensul istoric, ca produs al obiectualizării, dezvoltă o traumă în stare să influențeze în totalitate, stereotipic, noțiunea de adevăr în istorie. În felul acesta, identitatea este pusă în pericol, iar realitatea se golește de conținutul ei exclusiv obiectiv, dând o altă înfățișare alterității individualității umane. Or, rolul, sensul istoriei, aceasta din urmă, uneori, destul de enigmatică și dilematică, nu pot fi minimalizate. Nicolae Iorga în *Generalități cu privire la studiile istorice* (Iași, 1999, p. 343) avea să stabilească: „Adevărurile istorice sunt de discernământ, nu de simplă constatare și reproducere. Pentru a le prinde, se cere tot ce cunoștința adâncă a limbii, tot ce fantezia creatoare de definiții poate găsi mai fin și mai delicat. A vorbi despre oamenii și lucrurile trecutului în vocabularul curent e a greși de la un capăt la altul. Aș fi vrut, din partea mea, să am mai mult talent poetic, pentru a fi mai aproape de adevăr."

Carevasăzică, adevărul ca instanță necesară în descifrarea trecutului istoric nu poate fi redus, sub nicio formă, nici chiar privit în plan diacronic, la tratarea superficială a fenomenelor culturologice generate de necunoasterea unor adevăruri ascunse/tăinuite, devenite țintă predilectă a scopurilor de dominare/contaminare a memoriei ontologice a semenilor.

În spiritul esențial al necesității de a respecta veridicitatea evenimentelor istorice și nu de a recrea o lume paralelă, se înscrie fundamentala lucrare *Istoria, adevărul și miturile* (Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2018) a istoricului Ioan-Aurel Pop. Aceasta, dincolo de mesajul ei electiv proromânesc, vine să proiecteze, dialogic (și nu polemic!), existențial (și nu fictional!), curajos (și nu subtil!), adevărul între coordonatele cronotopice ale timpului real.

Istoricul a simțit nevoia acută de a interveni prompt în dezavuarea tezei lui Lucian Boia avansată în cartea *Istorie și mit în conștiința românească,* unde, în numeroase pagini, *faptul istoric* este răstălmăcit, și sunt formulate, axiomatic, idei al căror rezultat, dacă va exista acesta, nu pot produce altceva, în viitor, decât un perfid și dăunător proces de punere sub semnul întrebării, mai rău, de negare a valorilor naționale românești.

Angajarea universitarului Ioan-Aurel Pop în detabuizarea perspectivelor consacrate de interpretare științifică este nu numai binevenită, dar și necesară, aceasta excluzând/respingând, prin utilizarea metodelor comparatiste, orice experiment provocat/derulat în deconstruirea istoriei, orice sincronizare cu modelele utopice actuale, antiromânești, ale postmodernismului. Istoricul clarifică laturile, am îndrăzni să le numim, nocive, ale exegezei în discuție, a cărei temă principală este construcția și deconstrucția miturilor istorice românești ale controversatului Lucian Boia.

Este un demers științific fundamental, paradigmatic, în măsură să obiectivizeze/conserve/apere trecutul istoric (considerat eronat mort!) al neamului românesc, confruntat cu diverse curente și mișcări diversioniste, venite dinspre Occident, purtătoare ale altor gândiri/concepții, promovate de „corifeii" Noii Ordini Mondiale, privind naționalismul ființial al popoarelor categorisite de mâna a doua, aflate în zona gri a Europei.

Hermeneutica acad. Ioan-Aurel Pop, bazându-se, cum am mai precizat, pe munca și metodele de cercetare obiectivă, care „pornesc de la analiza izvoarelor", vine să mențină/reașeze, nietzschean vorbind, valorile în matca lor tradițională. Acțiunea de „reconstituire a trecutului" capătă, în consecință, o funcție cathartică, capabilă să pătrundă genetic în actul „asimptotic" de regenerare logică a istoriei României.

Una dintre „contradicțiile" care au generat, presupunem, nașterea cărții istoricului Ioan-Aurel Pop – *Istoria, adevărul și miturile,* este motivat astfel de acesta: „Este vorba despre afirmația gravă (a lui Lucian Boia – n.n.) că românii transilvăneni nu doreau Unirea (din 1918 – n.n.) cu România". În contrast cu punctele de vedere exprimate tezist despre istoria românilor ale lui Lucian Boia, comprimate în lucrarea *Istorie și mit în conștiința românească,* dovedită a fi o lecție impertinentă de răsturnare a valorilor perene (care ne amintesc exact de ipotezele teribilistului Robert Röesler), exegeza acad. Ioan-Aurel Pop reprezintă, în adevăratul sens al cuvântului, un autentic, fascinant *manual de istorie,* care, neabandonând „căutarea adevărului lumilor trecute" (p. 11), „are rolul de a legitima un anumit tip ideal de lume, de comunitate, și de a forma societatea (pe tineri, mai ales) în funcție de acest ideal" (p. 10).

Noutatea demersului lui Petru Solonaru constă în „decriptarea semnificației așezământului sculptural-arhitectural" de la Târgu-Jiu, scoaterea lui din contingent și situarea mai degrabă pe traiectoria unei călătorii hermesiene a Logosului Frumosului: „Brâncuși ne-a înzestrat cu o veșmintărie hieratică sălășuitoare a legământului Omului cu Dumnezeu, fiind atât extatică, cât și instatică, deoarece, prin osialitate, ne întoarcem lăuntrului reprezentat de armonie" (*op. cit.*, p. 5). Desigur, acest tip de abordare este, dincolo de ceremonialul inedit al frazei solonariene, concordantă întrutotul apelativului de *Erasmus din Montparnasse,* atribuit de Petre Neagoe stăruitorului cititor al lui Milarepa, din Tibet, ajuns la el prin filieră eminesciană și maiorresciană, dar și al lui Platon, Montesquieu ori Shopenhauer, a cărui ediție de *Opere complete* o consulta adesea. Portretul de artist cărturar contravine ideii de creator nativ și inspirat folcloric.

Făcând apel la „formule, concordanțe, principii și proporții mistice ale geometriei și matematicii sacre", Petru Solonaru ne îndeamnă să ne re/inițiem, odată cu Brâncuși, pe calea „amintirii", pătrunzând cu evlavie în Casa Tăcerii, „Cetatea Soarelui care are ca centru Secretul zilei, Lumina" (*Ibidem,* p. 1). Cu siguranță, astfel de preocupări vin din antichitate și chiar din preistorie, căci, ne asigură Mircea Eliade, în *Sacrul și profanul,* „Fortificațiile așezărilor și cetăților erau, la început, mijloace sacre de apărare... Ele erau concepute mai degrabă pentru apărarea de năvălirea demonilor și a sufletelor morților, decât a oamenilor." Similar acestor construcții cu caracter magic și simbolic, sunt și marile sanctuare a căror arhitectură respectă *geometria sacră,* o știință ce repetă ordinea universului, prin reproducerea, într-o succesiune geometrică, a unor figuri și ordine numerice stricte. Știința modernă a evitat adesea să suprapună unui studiu științific riguros a acestui principiu de construcție și arhitectură, pe motiv că ar fi... iraționale. Termenul însuși ne duce cu gândul la legendarul Pitagora, cel care a afirmat chiar despre numărul phi, aflat la baza calculelor multor construcții și forme geometrice, cum că ar fi irațional și că scopul vechilor geometri era acela de a construi, într-un mod *rezonabil* un sistem în care toate numerele și proporțiile să coexiste și să funcționeze în armonie, demers, desigur, utopic. De aici s-a născut, însă, ideea că o construcție divină sau civilă are scopul de a reda, cât mai corect cu putință, imaginea Cosmosului, proiect similar intenției lui Platon de a reproduce Cetatea ideală, dar care „se află doar pe locul doi față de ideal".

De aici și precauțiile lui Petru Solonaru care afirmă repetat că Facerea sculpturală brâncușiană nu e decât o „metaforă gliptică", un „repaos al Chipului", o „asemănare" ca o „ofrandă hieroglifică", un „neastâmpăr al iluziei".

Pe urmele pitagoreicilor, autorul *Simfoniei brâncușiene* ne relevă „cele nouă numere sacre" ale Geometriei eidetice, începând cu *phy, Sectio aureea*, și sfârșind cu icosaedrul, sau „degetul hermesian". Între ele, întâlnim Sphinx-ianul eneadic, Numărul secret al lui Dumnezeu, constanta lui Euler etc., elemente identificate și explicate de autor în cadrul *Misticii brâncușiene* și care reprezintă, în opinia sa, „Cheia brâncușiană, desprinsă din Tradiția divină" (*op. cit.*, p. 4).

Departe de a pune la îndoială astfel de revelații și calcule, vom semnala, în buna tradiție raționalistă, că știința interpretărilor proprietăților matematice ale universului, dar și a limbajului artelor este nesfârșită. Motivul pentru care unii autori s-au îndreptat spre astfel de regularități matematice ține de subiectivismul creației. La o vedere lucidă, folosirea, în scop determinant, a proprietăților materiei reprezintă deopotrivă rezultatul studiului, dar și al intuiției. Este și motivul pentru care, într-o lucrare fundamentală dedicată *Semioticii matematice a artelor vizuale* (Editura Științifică și Enciclopedică, 1982), academicianul profesor Solomon Marcus pleda pentru instituirea unui statut distinct al științei față de cel al artei, aceasta deși granița dintre știință și artă „nu e atât de clară cum ni s-a putut părea într-o reprezentare idealizată" (*op. cit.*, p. 6). În consecință, artistul lucrează cu un material incomparabil mai complex și mai profund, urmărind „transformarea materiei în limbaj, prin proiectarea asupra sa a funcțiunilor fundamentale ale limbajului articulat".

Cu precizarea că modelul semiotic al interpretării artelor vizuale propus de profesorul Marcus și exemplificat de unii dintre participanții la primul Seminar de gramatici generative, derulat la noi în anii 1976-77, a cuprins inclusiv un studiu privind *Cuantificarea mecanismelor generative ale operelor lui Brâncuși,* datorat doamnei Anca Manolescu, vom menționa că proiectul respectiv nu a mulțumit-o „nici chiar pe autoare". În acest sens, studiul lui Petru Solonaru este un pas înainte, fiind vorba de o analiză *multidisciplinară* și empatică a Canonului triadic de la Târgu-Jiu. În ultimii ani, astfel de preocupări au mai apărut în spațiul public, unul dintre promotori fiind chiar Pavel Floresco (*Brâncuși, enigma, Taina lumii și secretul vieții,* Craiova, Sitech, 2013), lucrare scrisă însă într-o altă „cheie" semiotică.

Autor solitar și inspirat, adânc pătruns de adevărurile fundamentale ale operei studiate, pe care le-a exersat îndelung cu maestrul sau, regretatul Radu Cârneci, Petru Solonaru rămâne, în câmpul interpretărilor brâncușiene, scriitorul unor întrebări și mirări fundamentale. El este contemplatorul propriei combustii, convins că „ce se pierde prin minte se câștigă prin inimă".

Istoria românilor, după opiniile inacceptabile ale lui Lucian Boia, „care tind să reducă istoriografia românească la statutul de poveste plină de mituri" (p. 21), este viciată de nostalgii, verdicte și concluzii exagerate.

Iată cum vede Ioan-Aurel Pop axiomele lui Lucian Boia: „Selectând de regulă doar un singur set de trăsături, Boia colorează în negru și adesea fără nuanțe portretul istoric, social, politic sau moral al României. De aici provine ispita excepției, a lui altfel. Când am comentat cartea despre elitele intelectuale, am semnalat faptul că Boia și-a ales personajele, așa zicând, pe sprânceană, adică exclusiv dintre acelea care slujeau ideea oportunismului politic caracteristic intelectualului interbelic și de imediat după Al Doilea Război" (p. 24). Ioan-Aurel Pop nu numai că pune în paralel textele lui L. Boia cu evenimentele care s-au succedat de-a lungul istoriei României, ci disecă, cu argumente solide, științifice, în consens cu concepția antropologică a adevărului, mecanismele, destul de vulnerabile, folosite de acesta, în „fundamentarea" (premeditată?) a unor teorii menite să instaureze, în stil postmodernist, haosul într-o știință care studiază diversitatea izvoarelor documentare și elaborează metodologia cercetării/interpretării lor.

Mitul sfârșitului istoriei propovăduit de contestatarii realităților-semnificație ale românilor nu poate fi, în perspectivă antropologică, un vector, nici măcar simbolic, al tendinței de distorsionare, nejustificată, a adevărului. Îndeobște, miturile unei nații nu sunt altceva, în această perioadă critică prin care trece Europa, decât niște fenomene și dezechilibre „importate" din realități caleidoscopico-istorice fracturate din Occident (entități din această parte a lumii putând avea interesul să opteze pentru o identitate compromisă doar pentru a-și legitima „statutul" de furnizor de un *altfel* de cod al valorilor spirituale, civilizatoare, cvasi-biologice ale unui popor).

Evidențiind adevărul dogmatic ce ne este propus de autorul cărții *Istorie și mit în conștiința românească,* profesorul Ioan-Aurel Pop, cu autoritate științifică, pune lucrurile la punct, stigmatizând discursul obscur al confratelui său schimbat la față, cu spiritul rătăcit, în parte, printre ficțiunile inutile ale unei construcții imaginare, capabilă să perturbeze serios, la urma urmei, existența românească.

Destrucția epistemologică a logosului lui Lucian Boia, din cauza „empirismului" cu care au fost tratate, *stricto sensu,* miturile, a dat naștere la excese confuze, apocaliptice, unul dintre acestea referindu-se expres la calchierea „mitului lui Mihai Viteazul". Iată cum îl combate pe exeget, și pe bună dreptate, Ioan-Aurel Pop: „Domnia sa (Lucian Boia – n.n.), decodificându-ne *mitul lui Mihai Viteazul,* arată că principele român apare ca făuritor al *unității naționale* prin mistificare, deoarece asupra faptei sale se proiectează ideologia statului național a ultimelor două secole, inexistentă la 1600. Prin urmare, *esența* mitului lui Mihai Viteazul ar fi ideea unității naționale, translatată dinspre secolele al XIX-lea și al XX-lea spre anii 1600, când ea de fapt nu exista. Iată cum, prin această simplă explicație, autorul procedează de fapt la o demitificare, din moment ce evidențiază deformarea, falsul, irealul, exagerarea: la 1600 – spune domnul Boia – nu exista unitate națională, dar mitul o presupune, o exaltă, o preamărește" (p. 53).

O altă obiecție adusă istoriei aparținând domnului Boia este în legătură cu propria sa viziune, adesea speculativă, asupra felului în care interpretează *teoria imigraționistă* și *geneza românității sud-dunărene.* Inserțiile textuale operate de profesorul în cauză se rezumă, pe de o parte, la punerea la zid a unor istorici de marcă, printre aceștia – Gheorghe Asachi, Constantin Sion, Ion Heliade Rădulescu, Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, Bogdan Petriceicu Hasdeu, acuzați de „amplificarea naționalistă a istoriei", dar și pe marile embleme ale europenității, Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, „reduși – constată Ioan-Aurel Pop – la 3, 4 rânduri, sub pretext că sunt *uzați* sau că s-a abuzat de ei" (p. 78).

Ioan-Aurel Pop apreciază că „obligația dlui Boia", desigur, mai întâi ca român și mai apoi ca profesor de istorie, cu origini, presupunem, romano-dace și nu slave, ar fi trebuit să fie, în chestiunea menționată, aceea de a spune „dacă, servind interesele românești, romanitatea românilor este mit, deformare, exagerare, fals, realitate, cvasi-realitate etc. și să ne lămurească, prin comparație, ce este cu aceste origini. Altfel, în ochii profanilor, istoricii români apar mincinoși cu intenție și unici în minciuna lor" (p. 76).

Dar istoria lui Lucian Boia e orientată cu totul spre alte direcții: antiromânești, propagandistice. Operația dihotomică întreprinsă de profesorul Ioan-Aurel Pop, fără îndoială, esențială și contrapunctică, are o finalitate obiectivă și absolută: istoria românilor nu trebuie, sub nicio formă, mistificată de un istoric care se respectă, profesionist adică, nici la sugestia cuiva, nici din dorința de a intra în posesia unei celebrități provizorii. Argumentează Ioan-Aurel Pop: „Ideea că românii nu au istorie, că trecutul lor nu reprezintă nimic, din opinie izolată, devenise clișeu, se repeta obsedant în multe medii străine sau cosmopolite. Pentru unii, ea putea să fie un imbold în scopul ieșirii din acest *nimic* prin imitarea Occidentului, dar pentru mulți intelectuali onești pretinsa noastră barbarie era o nemeritată deformare a trecutului nostru, fără să mai vorbim de interesele care stăteau în spatele ei. De aceea, nu trebuie să ne mire replicile lui Bălcescu și Kogălniceanu, cu toate exagerările lor. Dl. Boia pare să înțeleagă toate acestea și să le cunoască și cauzele, adică explică și justifică, dar, implicit, blamează și plasează totul sub ceea ce numește cu dispreț *discurs naționalist.* Or, naționalismul este, în accepțiune actuală, exagerarea a tot ceea ce aparține propriei națiuni și disprețuirea altor națiuni, ceea ce nici Bălcescu, nici Kogălniceanu nu au făcut programatic" (p. 80).

O altă fantezie absurdă, cu impact în istoriografia românească, a domnului Lucian Boia, pentru care, totuși, „adevărul nu există", infirmă contribuția Junimii (constituită la Iași în perioada 1863-1864 și mutată la București în 1885) la consolidarea „culturii românești în acord cu exigențele societății occidentale" (p. 84), realitate respinsă, în concepția sa, „raportarea la trecut" fiind numită o „iluzie scientistă". Intrigat de această falsă judecată, să recunoaștem, destul de aberantă, a domnului Boia, autorul cărții de excepție care este *Istoria, adevărul și miturile,* dezvoltă, în context, această aserțiune: „Profesorul Boia, acceptând până la urmă că și Maiorescu, Junimea sau Onciul au mai greșit, înclină iarăși spre un relativism total și afirmă că răspunsul la întrebarea *cine a făcut România* nu poate fi decât o alunecare spre mit. Mitul este panaceul tuturor erorilor, al deformărilor, al falsurilor etc. din scrisul istoric. Ne putem îndoi că întrebarea astfel formulată este corectă. Dacă este, atunci cum se poate admite că orice răspuns ar tinde spre mit? Dacă istoricul sau istoricii caută asiduu și onest un răspuns complex, cu multiple componente, bazat pe cât mai multe izvoare, atunci el nu poate tinde decât spre adevăr, nu spre mit. Junimea este nu *momentul european* al culturii române, ci unul dintre ele, poate cel mai spectacular. El vine în continuarea preiluminismului cantemirian, a iluminismului Școlii Ardelene, a școlii noastre romantice etc. Nimic nu se naște din nimic" (p. 89).

Raportându-se, în general, la toate exagerările tendențioase, inepte, ale lui Lucian Boia, referitoare și la alte evenimente istorice care au marcat decisiv istoria României, tratate cu o ironică perfidie, domnul Ioan-Aurel Pop, pe bună dreptate, nu evită să își arate revolta: „Dl. Boia amalgamează aici datele istoriografiei, ale literaturii și ale picturii, sub cuvânt că imaginea personalităților în conștiința publică este rezultatul conjugat al mai multor domenii de creație. Numai că tot mai mulți oameni fac deosebire între realitate și ficțiune, iar manualele se străduiesc, cel puțin în textele lor, dacă nu și în ilustrații, să reflecte imagini rezultate din cercetarea istorică, și nu din ficțiunea artistică. (…) Oricum, în ciuda a ceea ce reiese din textul lucrării dlui Boia, istoricii profesioniști nu concură în mod conștient la *mitizarea* voievozilor și a altor personalități. Arta, și nu istoria, are drept rațiune de a fi tocmai imaginarul, adică ficțiunea" (p. 237).

Maniera dogmatică, ostilă adevărului suveran, în care dl Boia înțelege să definească mitul istoric, apelând la artificii narative arhetipale, fără reflecții revelatoare, este mai mult decât supărătoare. Domnia sa contestă pe bandă rulantă adevăruri confirmate/dovedite cu izvoare și documente arhivistice certe, și nu numai, probabil, bănuim, pentru a răspunde, punând accent pe negativism, unor „comenzi" venite dinspre adversarii cunoscuți și necunoscuți, văzuți și nevăzuți, din cancelariile occidentale, suspectate că intenționează să monopolizeze/confiște/distrugă istoria reală a României.

Interacțiunea conversațională practicată/propusă de istoricul Ioan-Aurel Pop vizavi de unele din aberațiile dlui Boia vine să stabilească o corespondență univocă între forma și fondul chestiunilor capitale legate de miturile istoriei românești (trimise în derizoriu de acesta din urmă), pe care a reușit să le elucideze/combată cu tact și știință. Claude Lévi-Strauss, în *Gândirea sălbatică. Totemismul azi* (Ed. Științifică, București, 1970), trage concluzia că originea mitului poate fi aflată „în nevoia primitivului de a-și explica fenomenele din jur". Noțiunea de mit – sublinia el – este o categorie a gândirii noastre, pe care o folosim în chip arbitrar pentru a cuprinde în aceiași termeni tentativele de a explica fenomene naturale, opere de literatură orală, speculații filosofice și cazuri de apariție a unor procese lingvistice în conștiința subiectivă. Mă îndoiesc că dl Boia n-ar fi auzit de Lévi-Strauss. De ce însă își îndreaptă discursul într-o direcție care nu duce nicăieri, este greu de explicat. În consecință, miturile românilor, și combinații de arhetipuri fiind, nu sunt interpretate altcumva decât alegoric de Lucian Boia.

Ideologia mitului – să-l numim, nu fără aluzie, etnocentric – propagată cu acribie, refuz să cred că și cu cinism, de Lucian Boia în *Istorie și mit în conștiința românească,* ne dezvăluie, cum bine remarca Ioan-Aurel Pop, „o construcție imaginară" care „pretinde prevalența mitului istoric, în locul reconstituirii veridice a trecutului" (p. 322).

Contrar rezultatelor cercetărilor recunoscute de cercurile academice, dl Boia insistă, manifestând o ignoranță crasă, doar asupra caracterului efemer al miturilor, împrejurare în care emite teoria că miturile istoriei sunt „revelații de mistere" ale căror scopuri nu pot fi altele decât acelea de a nega trecutul, iar acolo unde nu este posibil, de a-l cosmetiza cu ficțiuni, bineînțeles, fără vreun recurs la metodă.

Tocmai de aceea putem socoti istoria – cum ne recomandă și Ioan-Aurel Pop – „o știință vie" (p. 332), așa cum, cândva, și Lucian Boia o considera. Istoria empirică, mitico-fictivă, pe care ne-o sugerează cel din urmă, nu numai că suspendă, anulează chiar, conceptul de post-adevăr, dar și influențează distructiv conștiința spirituală, tradițională a românilor, care cu greu fac față relativismului altei existențe.

Națiunea și naționalismul, românii și adevărul, mitul și ficțiunea, sunt noțiuni care, departe de a fi abstracțiuni, îi oferă istoricului Boia pretextul de a jongla cu stereotipii pe seama toleranței noastre ancestrale, evident, pentru a ne îndoctrina cu idei în aparență inofensive, care, omologând dezinformarea drept știință, pot deconstrui, fără somație, trecutul unui popor glorios.

Vom încheia acest excurs preluând un fragment din *Istoria, adevărul și miturile* a istoricului Ioan-Aurel Pop conform căruia miturile „absolutizează sensul mitomorfic al istoriei în favoarea unor judecăți mistificatoare": „Miturile naționale sunt o realitate în trecutul și prezentul oricărei națiuni; ele sunt o marcă extrem de prețuită a spiritualității popoarelor, un sigiliu inconfundabil și o sursă de creație pentru variate ramuri ale artei. Miturile istorice, câte există, se cuvin studiate, cunoscute și caracterizate ca atare. Ele nu trebuie nici supraestimate, nici neglijate, nici suprimate. Istoriografia nu trebuie primenită de mituri, dacă acestea se cunosc și sunt conștientizate, ci trebuie permanent înnoită ca mod de abordare, adaptată noilor descoperiri, epurată de erori, falsuri, interpretări greșite, clișee, deformări, sloganuri, obsesii, prejudecăți etc. Iar intruziunea (inevitabilă) a elementelor perturbatoare (educație, familie, mediu social și național, opinii politice etc.) trebuie drastic limitată, în funcție de rigorile disciplinei" (p. 364).

Cărţi şi autori

Un savant cu nume şi renume: acad. Eugen Simion, 85

Tudor NEDELCEA

Există o legătură indestructibilă între zona geografică („de unde eşti de pământ?", se întreba odată în satul meu mehedinţean) şi apariţia unor personalităţi marcante. Bucovina a dat, poate, cei mai iluştri creatori în mai toate domeniile, Răşinarii Sibiului a dat ţării mulţi academicieni. Observaţia este valabilă şi pentru localitatea Chiojdeanca din Prahova, care a inclus în pantheonul ştiinţific şi cultural două nume: juristul şi istoricul Andrei Rădulescu (1880-1959), fost vicepreşedinte şi apoi preşedinte al Academiei Române (1946-1948), şi pe criticul şi istoricul literar, eseistul, editorul, omul de bine şi managerul (în termeni moderni, chivernisitorul de altădată) de excepţie, Eugen Simion.

Deşi biografia şi întreaga sa activitate ştiinţifică şi culturală sunt binecunoscute, vom semnala câteva repere, ghidându-ne, îndeosebi, după fişa întocmită de Mircea Zaciu şi Nicolae Bârna pentru *Dicţionarul General al Literaturii Române* (iniţiat şi coordonat de însuşi Eugen Simion), vol. S/T (Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2007), din eseul lui Mihai Cimpoi, *Modul de existenţă: Eugen Simion* (Bucureşti, Editura Semne, 2013), precum şi din cartea lui Marin Diaconu, *Eugen Simion. Profil spiritual* (Bucureşti, Tracus Arte, 2015).

Eugen Simion s-a născut în familia Sultanei (n. Moise) şi a lui Dragomir Simion, la 25 mai 1933 („data nu este riguros exactă", spune fiica sa, Mihaela Constantinescu, profesor universitar, traducătoare şi eseistă, naşterea fiind înregistrată „cu două zile mai târziu dintr-o eroare de transcriere"). Părinţii săi au trecut la cele veşnice la o vârstă respectabilă (tatăl, la 92 de ani, mama, la 94 de ani), longevitate creatoare pe care i-au transmis-o şi fiului lor. Şcoala primară o face în satul natal (1940-1944), liceul la Ploieşti (1944-1952), dimpreună cu Nichita Stănescu, iar facultatea la Bucureşti (1952-1957), având profesori de seamă: Tudor Vianu, Al. Rosetti, Iorgu Iordan, J. Byck. Admiterea la facultate a fost cu peripeţii, fiind respins, pe bază de dosar, de Petru Creţia, admis doar la intervenţia lui Ghiţă Florea.

În anul al V-lea al Facultăţii de Filologie (1956-1957) a fost cooptat colaborator extern în colectivul „Eminescu", coordonat de Perpessicius, spre a continua ediţia academică inaugurată în 1933 („A fost pentru mine, june student filolog, în pragul absolvirii, o şansă enormă de a citi manuscrisele lui Eminescu şi de a mă iniţia într-o disciplină extrem de dificilă şi, în acelaşi timp, foarte onorantă pentru un intelectual român: editarea textelor eminesciene. Această experienţă a durat, cu intermitenţă, până în 1964, când am publicat prima carte *Proza lui Eminescu.*" Vezi Pavel Ţugui, *File de istorie culturală,* Bucureşti, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, 2009, pp. 407-436).

Dar, aşa cum avea să i se întâmple şi mai târziu, conform zicalei „nicio faptă bună nu rămâne nepedepsită", a fost „implicat" în „contrarevoluţia de la Budapesta" din 1956, ca participant la o adunare studenţească, alături de D.D. Panaitescu, ultimul arestat pentru „omisiune de denunţ" (precum I.D. Sîrbu). Spunând adevărul (şi nu „adevărul lor"), ca martor al apărării, Eugen Simion a fost exclus din UTM, repartizat într-un sat izolat de lângă Măcin (deşi era şef de promoţie). Neacceptând postul, a fost şomer timp de cinci ani, dar a continuat transcrierea *Aventurilor Faraonului Tla* şi *Dicţionarului de rime.* În 1962, este redactor la *Gazeta literară,* iar din 1964 revine la facultate, ca asistent, lector în 1967, conferenţiar în 1971 şi profesor în 1990.

Referitor la persecuţia politică împotriva sa, Eugen Simion n-a făcut un caz de dizidenţă, cum au făcut acei scriitoraşi care i-au trimis o scrisoare preşedintelui Uniunii Scriitorilor, D.R. Popescu („au vrut să-i dea o palmă lui Ceauşescu pe obrazul lui D.R. Popescu", comenta maliţios-realist Fănuş Neagu). „Vreau să spun că nu solicit răsplata jertfei patriotice şi nici n-am de gând s-o fac vreodată. Consider doar că istoria din 1956-1957 (prelungită până în 1962) face parte din existenţa mea. Mi-o asum şi sunt mulţumit că tânărul de 23 de ani a reuşit, fără să facă vreun compromis major, să-şi salveze şira spinării. [...] Atunci am descoperit, pe propria piele, ce înseamnă nemernicia, laşitatea şi, pur şi simplu, ura abisală a răului, a abominabilei injustiţii", mărturiseşte Eugen Simion (Pavel Ţugui, *op. cit,* p. 436).

Sub conducerea ştiinţifică a lui Şerban Cioculescu, obţine titlul de doctor în filologie, în 1969, cu o teză despre Eugen Lovinescu (tipărită în 1971, sub titlul *Eugen Lovinescu, scepticul mântuit*). Între 1970-1973 este lector la Universitatea Paris IV, Sorbonne, perioadă evocată în *Timpul trăirii, timpul mărturisirii* (1977). În 1974 obţine o bursă de studii în R.F. Germania, scriind un jurnal german, *Sfidarea retoricii* (1985).

Debutează revuistic în *Tribuna* (1958), cu un studiu despre *Caietele Eminescu,* şi editorial cu *Proza lui Eminescu* (1964).

După 1989, refuză să intre în politică, militează doar pentru „incitarea la toleranţă". Înfiinţează sau devine membru doar la unele instituţii sau asociaţii nonpolitice: Grupul Interdisciplinar de Reflecţie (1990), preşedintele Comitetului Naţional Român UNESCO pentru Deceniul Mondial al Dezvoltării Culturale (1990), membru al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor Literari de la Paris (1992), membru de onoare al Academiei de Ştiinţe a Moldovei (1999), al Academiei de Ştiinţe Morale şi Politice a Franţei (2004), al Academiei Greciei (2005, singurul român!), al Academiei Regale a Doctorilor din Barcelona, al Academiei Europene (Londra), al Academiei Regale de Ştiinţe din Danemarca etc., doctor honoris causa al mai multor universităţi din ţară şi străinătate, director al Institutului de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu", preşedintele executiv al Fundaţiei Naţionale pentru Ştiinţă şi Artă (înfiinţată în 1991, alături de acad. Maya Simionescu), directorul revistei *Caiete critice.*

A primit de cinci ori Premiul Uniunii Scriitorilor în 1965, 1976, 1980, 1984, 1985 (în prezent, exclus din obştea scriitoricească), Premiul Academiei (1977), Premiul „Omnia" al Uniunii Scriitorilor din Moldova, este cetăţean de onoare al Craiovei şi al altor oraşe din ţară.

I s-a acordat Ordinul Naţional „Steaua României" în grad de Mare Cruce, Ordinul brazilian „Crucea Sudului", Ordinul şi Diploma daneză „Comandor de gr. I al Ordinului Danebrog", Legiunea de Onoare a Franţei (în 2002) etc.

La 9 martie 1991 este ales membru corespondent al Academiei Române, iar membru titular la 12 martie 1992, discursul de recepţie fiind *Laudă criticului român.* În acest înalt for ştiinţific, Eugen Simion a îndeplinit funcţia de vicepreşedinte (1 februarie 1994-16 ianuarie 1998), preşedinte interimar (15 octombrie 1997-16 ianuarie 1998) şi preşedinte (16 ianuarie 1998-4 aprilie 2006), preşedinte al Secţiei de Filologie şi Literatură (din 2006), fiind considerat unul dintre cei mai apreciaţi preşedinţi ai Academiei Române. În această calitate, dovedind competenţă managerială de excepţie, Eugen Simion a iniţiat şi finalizat proiecte naţionale de anvergură şi de maximă necesitate: *Dicţionarul General al Literaturii Române* (în anul centenar va apărea ediţia a II-a, în zece volume), *Dicţionarul General al Limbii române,* un dicţionar etnologic, *Tratatul de istorie a românilor* (în zece volume, înlocuindu-l pe cel al lui M. Roller), atlase lingvistice, etnofolclorice etc.

Pentru literatura română, a editat colecţia *Opere fundamentale* (a doua colecţie europeană după *Pléiade*), în care a clasicizat, pe criterii axiologice, scriitorii români şi universali, în peste 200 de volume, fiecare volum fiind prefaţat de un studiu pertinent al său.

A materializat gândul lui C. Noica de facsimilare a manuscriselor eminesciene, în 38 de volume, pe care le-a *dăruit* principalelor biblioteci publice din ţară, din Basarabia, Bucovina sau din străinătate. La ora de faţă, întreaga creaţie eminesciană este editată ştiinţific şi facsimilată.

Eugen Simion a luat apărarea unor scriitori atacaţi pe nedrept (Nichita Stănescu, Marin Preda, Marin Sorescu, de pildă), a respins atacurile murdare la adresa lui Eminescu, a prezidat congrese şi festivaluri naţionale dedicate marilor scriitori la Bucureşti, Chişinău, Craiova, Ploieşti, Dumbrăveni (Suceava) etc.

Eugen Simion este autorul unor lucrări fundamentale şi necesare pentru cultura română: *Orientări în literatura contemporană* (1965), *Scriitori români de azi,* vol. 1-4 (1974, 1977, 1983, 1989), *Dimineaţa poeţilor* (1980), *Întoarcerea autorului* (1981), *Moartea lui Mercuţio* (1993), *Convorbiri cu Petru Dumitriu* (1994), *Mircea Eliade, un spirit al amplitudinii* (1995), *Fragmente critice,* I-VI (1997, 1998, 1999, 2000, 2007, 2009), *Ficţiunea jurnalului intim,* I-III (2001), *Genurile biograficului* (2008), *Mircea Eliade, nodurile şi semnele prozei* (2006), *Tânărul Eugen Ionescu* (2006), *Ion Creangă; cruzimile unui moralist jovial* (2011), *În ariergarda avangardei* (2012) etc. Bineînţeles, majoritatea acestor cărţi au fost reeditate şi augmentate, atât în ţară, la Chişinău sau în alte ţări.

Eugen Simion este un *spiritus rectus* al vremurilor noastre, precum altădată Titu Maiorescu (pentru epoca marilor clasici) sau G. Călinescu (pentru perioada interbelică). El s-a impus şi a impus discipolilor săi (care nu l-au trădat) studierea critică a fenomenului literar doar pe criterii estetice, fără prejudecăţi sau implicare politică, după o documentare riguroasă, cu pertinente comentarii pe text şi în context. „Să fim naţionali cu faţa spre universalitate", ne îndeamnă Profesorul. Precum o cumpănă cu două ciuturi, Eugen Simion ne mai îndeamnă să-i urmăm modelul (el însuşi având cultul prieteniei). „Îi sfătuiesc pe tinerii mei prieteni să mizeze pe el [adică pe modelul Eugen Simion, cum îi mărturiseşte lui Andrei Grigor]. Nu vor avea motive, îi asigur, să regrete. Mai ales că nu le cer nimic în schimb. Le sugerez doar să creadă în adevăr. Şi le cer să nu triseze cu ideile. Nu-i deloc rentabil."

În „cuvânt înainte" la excelenta carte a lui Mihai Cimpoi, *Mihai Eminescu. Dicţionar enciclopedic* (Chişinău, Editura Guvinas, 2012), Eugen Simion îl compară pe criticul basarabean cu un răzeş din timpul Ştefan cel Mare, adică „voinic, ţeapăn, niciodată grăbit, cu vorba domoală. [...] Ţine drumul drept, pe la mijloc, şi, de-i pornit într-o direcţie, n-o schimbă până nu ajunge la locul cuvenit." O caracterizare asemănătoare celei făcute de G. Călinescu lui N. Iorga.

La rândul său, confratele şi prietenul său de la Chişinău, Mihai Cimpoi, îl descrie, în opinia noastră, complet şi excelent: „Ceea ce impresionează, în primul rând, în cazul lui Eugen Simion este spectacolul intelectual excepţional pe care îl dă an de an şi zi de zi, cu o consecvenţă şi verticalitate statornică, pe care nu i le-au surpat fazele de tranziţie – or, ele au fost multe pe parcursul activităţii sale! – şi facticităţile conjuncturale presante. Îl caracterizează o rezistenţă lăuntrică faţă de tot ce contravine statutului ontologic şi deontologic al literaturii şi criticii literare, al omului de cultură, care este un însemn clar al personalităţii sale. Căci numai o personalitate poate rezista cu adevărat presiunilor, certurilor, confuziilor de planuri, derutei generale, negativismului resuscitant şi poate impune un echilibru al judecăţilor de valoare şi al demersului intelectual."

→

Cherchez la femme

Francesca da Rimini în infernul iubirii

Paula ROMANESCU

Istoria păstrează povestea micii republici San Marino (61 km.p.), unul dintre cele mai vechi state din Europa, fondat în veacul al XIII-lea pe teritoriul Italiei, la sud de Rimini, cu oameni pașnici care-și cultivau pământul cu grâne și, mai cu seamă, știau să producă vinul cel mai bun din soiurile de vie răsfățată de sărutul soarelui, pe care puseseră ochii cei din prea puternica familie Borgia, cu papii lor desfrânați cu tot.

Numai că stăpânii de la Rimini, Malatesta, vecinii din coasta acestei republicii, erau puternici și ei și n-ar fi vrut să le scape… cupa cu vin din cramele de la San Marino.

Dar nici cei din Ravenna nu stăteau gură-cască să le pice para mălăiață făcută scăpată din gheara Malateștilor cu care erau în permanent război.

Preaputernicul stăpân al ținutului, ducele Verucchio da Rimini, avea doi fii care fuseseră parcă meniți să reediteze istoria lui Cain și Abel. Fiul cel mare, Gianciotto, alcătuit poate din resturile aruncate de Creator după facerea lumii, și Paolo – frumos ca un Apollo. Gianciotto era de o urâțenie pe care doar răutatea și invidia sa o puteau egala. Și cum să nu fie invidios pe toți fanții după care se topeau de drag frumoasele cetății, în vreme ce el le stârnea acestora doar repulsie! Și totuși lui i-a fost dată bucuria să se căsătorească, din rațiuni înalte, desigur, dictate de interese mult prea large întru întărirea relațiilor cu… dușmanii da Polenta din Ravenna întru încheierea războiului dintre clanurile combatante, în anul 1285, an de bogată recoltă de struguri, cu preafrumoasa Francesca da Polenta, cea care avea să fie nemurită de Dante sub numele de Francesca da Rimini în *Infernul* din *Divina Commedia* – epopee dramatică în care se cântă / se deplânge condiția de ființă umană mereu în căutarea fericirii pre pământ și dincolo de vama marii treceri.

Pe Francesca, adolescenta abia ieșită din pubertate, n-a întrebat-o nimeni dacă l-ar vrea de soț pe mai vârstnicul Gianciotto. Mireasa părea lângă monstruosul ei mire o crăiasă din povești alături de o gorilă. Nici nu-l putea privi fără să se înfioare. Ținea ochii în jos, iar când a cutezat să-i ridice, prin perdeaua genelor inundate de apele lacrimilor (de fericire?!), l-a văzut pe Paolo surâzându-i și atunci a înțeles ce gust are / ar putea avea fericirea.

Între Francesca, soția nefericită a dizgrațiosului Gianciotto, și cumnatul ei, frumosul Paolo Malatesta, s-a născut periculos și temeinic o iubire devastatoare și castă, într-atât de întregitoare de suflet încât la un moment dat femeia care devenise între timp și mamă a doi copii, n-a găsit ceva mai bun de făcut decât să-și spună că, dacă, asa cum cânta poetul, „iubirea poate să miște-n ceruri aștri", ea n-ar avea de dat socoteală nimănui pentru că este îndrăgostită și că poate chiar să schimbe mersul stelei care-i va fi însemnat destinul...

Cu Paolo, avea să-i povestească ea mai târziu lui Dante (într-un târziu care e sinonim cu veșnicia și, trebuie să-l credem pe poet, fiindcă el este de-al veșniciei!), tot citea ea din poveștile despre *Cavalerii Mesei Rotunde* (Gianciotto n-o fi știut să citească?) și că, ajungând la versurile prin care Lancelot îi mărturisește Ginevrei (soția regelui Arthur), iubirea, se-ntâmplă ca… „Pe când tihniți citeam ca-n alte rânduri/ de Lancelot și vraja ce-l cuprinse,/ singuri eram și fără alte gânduri./ Cititu-ades' obrajii ni-i aprinse/ și ochii se-ntâlniră-n căutare,/ dar un pasaj anume ne învinse./ Citind despre râvnita sărutare/ ce-ndrăgostiții-n zâmbet și-o dădură,/ el, ce pe veci cu mine-o soartă are,/ de freamăt plin mă sărută pe gură…/ Și n-a mai fost nici zi, și nici lectură"…

Astfel i-a surprins Gianciotto, iar ei i s-a părut firesc, și decent, și drept, și nobil, să-i mărturisească neiubitului ei soț pe care nu ea și-l alesese, că puțin îi pasă de rațiunile politice ale celor care au convenit să semneze „armistițiul" de înrudire interrepublicană și că, da!, îl iubește pe Paolo, că el îi este mai drag decât orice pe lume și că mai de preț decât toate bogățiile lumii sunt pentru ea ochii lui minunați... Paolo a făcut ochii mari cât gura sperietorii din *Țipătul* de peste veacuri al pictorului norvegian Edvard Munch.

Atât i-a trebuit lui Gianciotto! Cavaler fără prihană (!), gata să împlinească fără zăbavă ori cârtire orice dorință a doamnei sale, Gianciotto Malatesta avea să-i servească acesteia a doua zi la micul dejun, pe o tavă de argint, ochii iubitului ei Paolo… Pe nefericitul Paolo îl aruncase într-un hrubă a temutelor temnițe ale palatului seniorial, ca pe un lest inutil din care fusese reținut esențialul, ca pe o scoică goală din care fuseseră scoase două perle negre cu sclipiri de soare – ochii lui.

Dacă Francesca nu va fi apreciat „nobilul" gest al soțului său, o fi chiar de mirare?

Gianciotto a ucis-o și pe ea. Ca să n-o mai vadă suferind, desigur...

Ce s-a mai întâmplat după, căutați în *Infernul!* Luați însă un ghid genial și veți traversa infernul cu numele de viață ascultând o poveste de iubire dintre cele care nu apun niciodată.

Cum care infern? Cel al lui Dante, firește! Nu cumva să vă treacă prin minte să vă aventurați pe cont propriu prin acele tărâmuri din care nimeni nu s-a mai întors vreodată să ne spună ce și cum!

„Asteaptă-ți rândul tău, că vine!" (Plecăciune, Arghezi!)

Istoria de iubire dintre Francesca de Rimini și Paolo Malatesta a fost repovestită în multe chipuri de-a lungul timpului.

Trecuseră 600 de ani de la tragica poveste de iubire de la Rimini când, în anul 1876, după o vizită în cetatea muzicii lui Wagner, la Bayreuth, Piotr Ilici Ceaikovski avea să compună, la întoarcerea lui în Moscova, în răstimp de trei săptămâni, *Francesca da Rimini, Poem simfonic după Dante* și să-l dedice tânărului său prieten și elev Serghei Taneyev (altă poveste și aici, de care Dante nu avea cum să știe, iar noi nu vrem, nici nu putem s-o înțelegem, deși, cu toată lumina corectitudinii politice, mintea noastră îndărătnică tot prin noaptea gândului bâjbâie!) care avea să-l interpreteze în 1877 sub bagheta lui Nicolai Rubinstein. Adieri melodice din acest poem simfonic, adevărate tânguiri ale unui suflet, vreasc pe rugul iubirii, aveau să răzbată și în alte creații ale marelui compozitor rus – *Lacul Lebedelor, Romeo și Julieta.*

Tot pe atunci, în vreme ce la Moscova, sub bagheta lui Rubinstein, Serghei Taneyev interpreta poemul lui Ceaikovski, în vastele apartamente din Micul Paris ale Mitei Kremnitz, cumnata lui Titu Maiorescu, cea mult îndrăgită de acesta (!), era primit și un poet pe care-l descrie ea cum că era „cam prea cărnos la față, nebărbierit, cu dinții mari, galbeni, murdar pe haine și îmbrăcat fără nicio îngrijire". O credem. Doar venea de la redacția jurnalului *Timpul,* unde scria până la epuizare, ca un condamnat la galere. Se numea Mihai Eminescu și se prezenta la simandicoasa reședință a Kremnitzilor / Maiorescu, să-i dea lecții deșteptei neștiutoare de limbă română care-și pusese în gând să alcătuiască (împreună cu poetul, deh, cum altfel!) un dicționar al limbii române. Aveam noi să aflăm din scripta ei manent pe hârtie că „pe neasteptate, nu însă într-o pasiune de moment, ci pe când eu, întoarsă spre el, vorbeam cu vioiciune, el mă sărută, și eu îl lăsai fără să mă opun… El mă întreabă dacă am un Dante, apoi se ridică, îl caută, și-mi citi vesel celebrul pasaj din *Infernul…"*

Chiar să nu fi știut teutona povestea cu pricina din infernul iubirii? Să se fi îndoit Eminescu de vastele ei lecturi? Să fi vrut el s-o facă să priceapă cum e cu iubirea… lui pentru Veronica și cu pasiunile de moment? Oricum, noi reținem că după sărutul acela, la care ea nu s-a opus deloc, Poetul și-a continuat ca un profesor genial lecția de… culturalizare literară pentru care era remunerat (și în natură!) de darnica lui elevă silitoare foarte.

Ce paradis trebuie să fi fost în sufletul orgolioasei Mite să se știe obiect al pasiunii Luceafărului! Ce infern trebuie să fi fost în sufletul scorțosului critic, care nu avusese niciodată parte de ilustrarea paragrafului dantesc alături de cumnățică, deși și-ar fi vrut și el o clipă în care să simtă că după… „N-a mai fost nici zi și nici lectură"…

Compozitorul italian Riccardo Zandonai a compus la rândul său opera în patru acte *Francesca da Rimini* (1913), pe un libret de Tito Riccordi după piesa cu același titlu de Gabriele d'Annunzio (1863-1938), operă a cărei premieră a avut loc la Teatrul Regio din Torino, în 19 februarie 1914.

N-am fost prezentă. În anul acela, de ziua Sfintei Marii, abia se năștea neuitata mea mamă – Maria.

Războiul Mondial cu numărul Unu nu-și deschisese încă spre lume porțile infernului.

Avea s-o facă în curând. Dante nu mai era să rescrie *Diabolica tragedia.* A lăsat-o în seama bunicului meu Gică Predescu din Boteștii cu livezi de meri din Argeș, care și-a jucat cu arma în mână rolul de-a moartea pentru întregirea neamului, în „teatrele" de la Mărăști-Mărășești-Oituz și, mai apoi, peste Carpați, până la Ziua Sfântă a Marii Uniri de la 1 Decembrie, la Alba, până la înălțarea opincii românești pe un Parlament, până la potopul ciumei roșii de după Al Doilea Mondial al ororii.

Republica San Marino și-a apărat pământul ei cu vii și alte comori și i-a înfruntat cu eroism semănat cu multe jertfe pe râvnitorii de bogății, păstrându-și independența până prin veacul al XVI-lea.

Însuși Bonaparte împăratul i-a respectat-o, Congresul de la Viena din 1815 recunoscându-i-o, după care va fi pus de un bal cu învolburări de Dunăre albastră.

În 1988, San Marino a aderat la Consiliul Europei. Ura! Ura!

Dar asta e altă poveste. Se înscrie în politica de corectitudine mondializatoare. Și povestea aceasta e fără poezie și fără muzică...

Ultimul cuvânt îl are, indiscutabil, Eugen Simion. „Mai toți comentatorii mei spun că sunt un munte de calm și echilibru, lin și statornic ca un drum în câmpie. Nu-i adevărat, sunt un vârtej de neliniști, trăiesc în gura unui vulcan, viața mea interioară este uneori un coșmar... Am încercat în mai multe rânduri să contest fantasma echilibrului meu imperturbabil, dar n-am reușit. Când cineva, un tânăr, încearcă să-mi facă un portret, începe invariabil cu ideea calmului și a echilibrului meu interior, fără să-și dea seama ce război duc cu mine pentru a ieși în lume cu o față liniștită și cu un mers regulat...

Critica literară, pe care o exercit de 40 de ani, m-a obligat să-mi stăpânesc instinctele de răzvrătire. Strigătele mele de entuziasm sau de indignare în fața operei se potolesc (trebuie să se potolească) atunci când le trec prin încăperile scriitorului."

Urăm academicianului Eugen Simion ani mulți cu sănătate, întru folosul culturii naționale și spre binele nostru, al tuturor care mai vibrăm cu această Țară!

Vecina mea, Africa

Africa, încotro?

Nicolae MELINESCU

Este o întrebare al cărei răspuns se poate extrage din componentele actuale ale vieţii continentului. În prezent, Africa are o populaţie de peste un miliard două sute de milioane de oameni, cu posibilitatea dublării ei până în 2050. Sporul demografic este susţinut de tinereţea locuitorilor săi, cu o medie de vârstă curentă de ceva mai mult de 17 ani. Creşterea duratei medii de viaţă de la 35–37 de ani la 43–46 de ani este premisa unei dezvoltări dinamice pe măsură ce tot mai multe ţări ies de sub povara copleşitoare a dictaturilor, a poliţiilor secrete şi a paternalismului tribal.

Ceea ce a fost, în fapt, pe durata post-colonială o amalgamare aleatorie a unor etnii, clanuri sau populaţii în interiorul unor entităţi teritoriale independente a început să devină în ultimele două decenii un proces de construire a statului şi de formare a identităţii naţionale prin consolidarea elementelor particulare ale fiecărei ţări în parte.

Un exemplu îl oferă micuţa Rwanda. După genocidul din 1994, când locuitorii de etnie *hutu* au măcelărit 800.000 de oameni, cei mai mulţi din minoritatea *tutsi,* noul conducător, Paul Kagame, a dispus ca pe noile cărţi de identitate să se scrie „rwandez” şi să fie eliminată indicaţia tribală sau etnică, tocmai ca să stimuleze ideea de unitate naţională. Decizia a fost considerată de mulţi drept minoră, o simplă cosmetizare politicianistă care nu poate să şteargă traumele uriaşe provocate de uciderea în masă, dar ea rămâne un indicator al noii direcţii de acţiune pe care o urmează guvernul de la Kigali.

Asemenea corecţii nu elimină, însă, fenomene negative care ţin captivă societatea africană. Din cele 48 de state subsahariene, 35 au început renovarea regimului politic intern, proces ale cărei consecinţe apar şi în plan economic şi social.

Trei fantome ameninţătoare încă mai bântuie Africa. Prima este migraţia ilegală internă şi extra continentală (în principal spre Europa bogată). Îi urmează terorismul islamist sau extremismul violent, cum îl denumeşte exclusiv argoul ONU, şi menţinerea la putere a 13 preşedinţi care au depăşit demult norma constituţională de două mandate ca să-şi conducă ţara discreţionar, ajutaţi de afacerile cu mari corporaţii, beneficiare ale unor privilegii monopoliste.

Această stare de fapt îi preocupă pe decidenţii politici, pe tehnicienii relaţiilor internaţionale şi pe cei din mediul academic, profesori şi studenţi, deopotrivă. M-am bucurat când am fost invitat de Colegiul European de Securitate şi Apărare, cu sprijinul entuziast, competent şi profesionist al lui Ovidiu Simina, *training manager*, să vorbesc despre Africa în faţa unor participanţi la ultimul modul al celui de-al 13-lea Curs de Nivel Superior în domeniul Politicii de Securitate şi Apărare Comună (PSAC), 2017-2018, „John Willem Beyen”, desfăşurat la Larnaca, Cipru, între 14 şi 18 mai 2018.

Bucuria generată de această ocazie s-a regăsit în faptul că am avut ocazia şi onoarea să vorbesc despre Africa într-un cadru în care atât cursanţii – specialişti cu funcţii de răspundere în organismele de apărare, ordine publică, intelligence din ţări membre ale U.E. – deschişi către îmbogăţirea culturii profesionale, gata să analizeze şi să comenteze prezentările unor vorbitori de marcă, cât şi lectorii precum dr. Constantin Adamides, directorul Academiei Diplomatice Nicosia, dr. Florence Gaub, director adjunct al Institutului pentru Studii de Securitate al Uniunii Europene, dr. Samuel Mullins de la Centrul European pentru Studii de Securitate George C. Marshall, prof. Martin Baldwin-Edwards de la Universitatea Middlesex, Londra, ca să-i menţionez pe câţiva, doar.

Cu bucurie i-am descoperit între cursanţi pe compatrioţii mei Simona Cojocaru, director în Ministerul Apărării Naţionale, Sorinel Preda, analist al Misiunii de Securitate EUCAP Sahel Niger, şi pe Sorin Gabriel Hazu, şef resurse umane în Misiunea Consultativă a Uniunii Europene din Ucraina. Toţi fac parte din proiecte naţionale sau multinaţionale majore, sunt competenţi, au experienţă bogată în domeniul propriu, dar dispun şi de flexibilitatea intelectuală care-i îndeamnă să cunoască şi mai mult prin interacţiunea cu omologi din alte zone. M-a atras interesul lor atât pentru prezentarea mea africană la curs, dar şi pentru discuţiile neoficiale din pauze sau de la încheierea zilei de studiu. Am admirat această curiozitate pentru că, în România, Africa este privită de către oficiali ca un tărâm de pe altă planetă, faţă de care nu manifestă niciun interes, fără să cunoască prea multe despre ea. Cursul la care am fost invitat mi-a redat încrederea că studierea Africii nu este o extravaganţă, nu este un exerciţiu de originalitate, ci se înscrie în preocuparea generală de a cunoaşte lumea în toată complexitatea şi diversitatea ei.

Din această perspectivă, analiza proceselor de pe continentul negru, mai ales din zonele subsahariene, este un demers pentru îmbogăţirea epistemologică în sfera publică.

Ca şi în alte zone dominate de „părinţii naţiunii”, în Africa, sistemul partidului unic, al partidului-stat, a intrat într-un proces rapid de eroziune din cauza modificării nivelului general de cunoştinţe şi maturizării decidenţilor prin accesul la rezultatele benefice ale celei de-a patra revoluţii industriale, accelerată de digitalizare şi de comunicarea globală. În paralel, lumea africană trăieşte ceea ce dr. Florence Gaub a numit în prezentarea ei la cursul din Cipru „criza existenţială” provocată de evenimente externe cu rezonanţă în viaţa tuturor naţiunilor, cum au fost cele din perioada recentă, marcată de alegerea lui Donald Trump ca preşedinte al SUA, posibila implicare a Rusiei în scrutin, ieşirea SUA din acordul hexagonal cu Iranul, abandonarea Acordului de la Paris de către administraţia americană, scăderea numărului atacurilor teroriste cu 22 la sută, eşecul populismului în Europa, prevenirea conflictelor printr-o nouă ordine regională ca modalitate de depăşire a blocajelor sau crizelor.

Deţinătorii recordurilor de longevitate prezidenţială se înşiră de la „juniorul” burundez Pierre Nkurunziza (12 ani de domnie) până la veteranul Nguema Mbassogo, care s-a instalat la conducerea Guineei Ecuatoriale în 1979 şi de atunci i-a rămas fidel. Aceştia şi încă 11 ca ei sunt în viaţă şi în exerciţiu. Lor li se adaugă tiranii de carieră cu peste 30 de ani de prezidenţiat, cum au fost zairezul Mobutu şi zimbabwianul Mugabe. O parte dintre cei plecaţi sau rămaşi au recurs la mecanismele democratice pe care le-au schimonosit în alegeri libere sau sisteme multipartid ca să-i amăgească pe donatori şi să-şi asigure fluxul financiar din exterior, mobilizat, teoretic şi ipocrit, de criterii umanitare. Asemenea manevre înşelătoare au făcut din regimurile respective anocraţii descendente şi au compromis ideea bunei guvernanţe. „În timp ce democraţiile electorale au devenit din ce în ce mai obişnuite pe continent, calitatea lor a devenit tot mai inegală. Freedom House califică 44 la sută dintre ţările africane drept «lipsite de libertate» şi 45 la sută dintre ele «parţial libere», în timp ce Economist Intelligence Unit nu consideră niciuna dintre ţările Africii subsahariene o democraţie completă. Polity IV clasifică 61 la sută dintre regimurile continentului drept anocraţii (sisteme politice în care sunt combinate practici şi tendinţe democratice cu unele autoritariste).” (Valerie Arnoud and Francesco Strazzari (raporteurs), „The dissapearance of long-standing rulers” în *African futures: Horizon 2025,* ISSUE Report No. 37, September 2017)

Una dintre manevrele celor adormiţi peste ani în scaunele puterii absolute sunt alegerile, golite de conţinutul şi de valoarea lor şi transformate în caricaturi populiste cu un singur rezultat: legitimarea formală a preşedintelui în exerciţiu. Ciadianul Iddris Deby, în funcţie de 26 de ani, a rămas preşedinte după alegerile din 1996, 2005, 2011 şi 2016. Falsificarea voturilor, intimidarea sau oprimarea opozanţilor, manipularea electoratului, violenţa şi terorizarea populaţiei sunt manevre care pun sub semnul întrebării calitatea şi veridicitatea procesului electoral în multe ţări subsahariene. Menţinerea la putere a conducătorilor pe viaţă a dus la slăbirea instituţiilor statului, la concentrarea puterii decizionale în mâna unui singur om, asistat de poliţia politică, de serviciile secrete şi de grupul de control financiar-bancar, toţi sub înaltul patronaj al fostelor metropole coloniale în zonă. Separarea puterilor în stat dispare în beneficiul unei centralizări absolute, se extinde sistemul tot mai dur de impunere şi colectare a taxelor, iar asistenţa externă, destinată prioritar pentru populaţia defavorizată, este orientată spre grupul paternalist din anturajul „Şefului cel Mare”. Carta Uniunii Africane pentru Democraţie, Alegeri şi Guvernanţă a stimulat adoptarea unor constituţii noi în care a fost introdus numărul maxim de mandate pentru acelaşi candidat – două, pentru a se limita puterea executivă şi ca să fie abolită definitiv practica preşedintelui etern. „În prezent, doar 11 ţări subsahariene (dintre care două sunt monarhii) nu au limitat numărul mandatelor, o singură ţară (Capul Verde) acceptă trei mandate în loc de două. Dincolo de aceste prevederi, observaţiile Afrobarometrului arată că 74,8 la sută dintre africani susţin limitarea numărului de mandate prezidenţiale.” (*Idem*)

Presiunile interne asupra „nemuritorilor”, degradarea lor fizică odată cu înaintarea în vârstă, dar şi condiţionările externe impuse de ţările donatoare bogate reduc treptat componenţa clubului dictatorilor. O privire în viitor susţine această reducere, dar nu alimentează speranţa că ei vor dispărea în totalitate pe durata generaţiei actuale, deoarece preşedinţii din Camerun, Ciad, Djibouti, Gabon, Togo sau Republica Democrată Congo au mutilat sau au ignorat prevederile constituţionale ca să rămână la conducere pe termen nelimitat.

Pentru anii ce vin, transformările actuale, unele mai evidente, altele mai incerte, vor aduce cu ele atât câştiguri economice şi sociale, cât şi riscuri provocate de mişcările şi aranjamentele interne şi de evenimentele şi de tendinţele externe. Globalizarea, care promitea la începutul mileniului o reducere a decalajelor dintre avuţi şi defavorizaţi a avut un efect total opus pe termen mediu, pentru că procesul respectiv le-a deschis calea marilor corporaţii către forţa ieftină de muncă nu numai din Africa, ci şi din Europa, cel mai bun exemplu fiind chiar cazul României.

Ceea ce a echilibrat parţial această goană după noul aur, forţa de muncă ieftină, nerevendicativă, spusă şi umilă, a fost coagularea unor entităţi statale în organisme regionale cum sunt Comunitatea Statelor Vest-Africane (ECOWAS, acronimul în engleză) din care fac parte Capul Verde, Gambia, Guineea, Guineea Bissau, Liberia, Mali, Senegal, Sierra Leone, care include un teritoriu comun de peste 5 milioane de kilometri pătraţi cu o populaţie de aproximativ 350 de milioane de oameni, sau Comunitatea Sudafricană de Dezvoltare (SADC, acronimul în engleză) compusă din Zimbabwe, Botswana, Zambia, Tanzania, Angola, Mozambic, Malawi, Lesotho şi Swaziland, cu un teritoriu de 10 milioane de kilometri pătraţi şi o populaţie de peste 277 de milioane de oameni.

→

Vecina mea, Africa

Avantajul acestui tip de asociere este că dificultățile regionale care nu pot fi depășite de o singură țară pot fi rezolvate prin participarea tuturor celor interesați, apropiați de obiective și strategii similare sau asemănătoare. Componența relativ limitată ca număr de membri face mai fluent procesul decizional față de sistemul complex cum ar fi cel al Națiunilor Unite sau al Uniunii Africane. Dincolo de avantajele sale directe în domeniul economic, cooperarea regională poate să constituie motorul unor inițiative de reacție rapidă în cazul unor evenimente sau crize cum sunt cele provocate de terorismul transfrontalier, migrația ilegală, traficul cu arme, droguri sau ființe umane.

Revoluția tehnologică și asimilarea platformelor digitale în Africa subsahariană sunt cele mai spectaculoase din lume. Peste jumătate dintre africani au telefon mobil, folosirea acestuia a crescut cu peste 350 la sută în ultimul deceniu și până în 2020, numărul utilizatorilor va depăși 750 de milioane. O creștere explozivă îi aduce beneficii procesului de comunicare, însoțită, însă, și de pericolele pe care le cunoaște spațiul cibernetic la nivel planetar. „Specialiști în securitatea cibernetică apreciază că 80 la sută dintre computerele africanilor sunt infectate cu viruși și alți paraziți. În Africa de Sud, 70 la sută dintre adulți au fost victimele atacurilor cibernetice în 2015. Pagubele totale s-au ridicat la $242 de milioane. Africa de Sud este pe locul al treilea în clasamentul țărilor cel mai grav afectate de infracțiunile cibernetice, după Rusia și China, și pentru că 57 la sută dintre software-uri sunt piratate sau nelicențiate." (Alexandra Tor, "Cybersecurity in Africa", în Arnould & Strazzari, *op.cit.*)

Agitația și infracționalitatea cibernetică sunt amenințări de dată recentă în Africa și prelungirea consecințelor lor este provocată de lipsa de fonduri, de planificare și de apărare împotriva unor atacuri.

Paralel cu manifestările lor rebele, Africa rămâne prizoniera eforturilor de stabilizare politică, militară și diplomatică esențială pentru pacea continentului și pentru colaborarea și comunicarea cu restul lumii. Unul dintre parteneriatele cele mai productive ale Africii este cel cu Uniunea Europeană, prin dialogul UE-Africa, dezvoltat pe parcursul a cinci reuniuni la cel mai înalt nivel, conceput pentru dezvoltarea unei asocieri productive, necesară normării, fundamentării legale și acțiunilor comune în chestiunile și aranjamentele de securitate. „Uniunea Europeană a finanțat Arhitectura Africană pentru Pace și Securitate cu 2 miliarde de euro din 2004, de la înființarea acesteia. În conformitatea cu cel de-al 11-lea Fond European de Dezvoltare, facilitatea africană pentru pace a alocat 961,2 milioane de euro pentru Divizia Operațiunilor de Susținere a Păcii, 55 de milioane de euro pentru operaționalizarea Arhitecturii și 15 milioane de euro pentru acțiunile de Reacție Anticipată." (Alice Vervaeke „African Peace and Security Architecture", în Arnould & Strazzari, *op.cit.*)

Este evident că Africa subsahariană va intra în cadența schimbării sub influența unor factori estrogeni, animați de marile corporații și organizații nonstatale și independenți de capacitatea și abilitatea liderilor actuali și viitori. Pe baza cursului evenimentelor de până acum, este posibil ca în viitor populațiile și guvernele țărilor regiunii să controleze tot mai puțin prețul energiei, al bunurilor de consum, al utilităților și al serviciilor (în special pentru educație și sănătate), în măsura în care aceste țări vor fi tot mai prezente pe piața globală și vor fi cliente ale comerțului electronic.

Africa rămâne un furnizor important de fructe, legume, produse agricole exotice, dar ponderea acestora în bugetul național va fi condiționată de cererea la export – cum a fost cazul vaniliei din Madagascar –, de stabilitatea internă – cum a fost condiționarea recoltelor de flori tăiate în timpul demonstrațiilor sângeroase după alegerile prezidențiale din Kenya – și de fluctuațiile climaterice.

Continentul african va fi afectat de schimbările meteorologice severe, așa cum a fost desertificarea mediană a continentului acum 50–60 de mii de ani, când regiunea dintre Tropic și Ecuator, abundent înverzită, a lăsat loc unor întinderi nesfârșite de nisip încins.

Încălzirea globală, modificările pe care le provoacă vor altera securitatea alimentară a țărilor continentului, vor reduce sursele de apă și vor supune guvernele unor stări de urgență pentru a căror administrare nu vor dispune de fonduri, de personal și de resurse.

Ar putea să ofere soluții, deocamdată considerate doar proiecții și prognoze, revoluția tehnologică. Capacitatea de comunicare, de transfer al unor documente, fonduri, informări în timp real, pătrunderea producției robotizate, a inteligenței artificiale, a nanotehnologiei sunt evoluții care alimentează speranțele de dezvoltare ale africanilor.

Un posibil răspuns la întrebarea din titlu este acela că Africa va fi din ce în ce în ce mai prezentă și cu un statut mult mai stabil și mai credibil în relațiile internaționale. Pe măsură ce stabilitatea politică, economică și socială se va consolida în toate țările continentului, evident, în amplitudine și cadențe diferite, Africa va continua transformarea sa într-un protagonist major al politicii mondiale. Pe măsură ce veacul înaintează, se manifestă tot mai mult capacitatea și forța de afirmare a noilor elite africane cu experiență, cunoștințe și resurse corespunzătoare provocărilor actuale și pe termen mediu.

Semn(al) de carte

Ion C. Hiru, ***Dor de Ardeal,*** **Editura Gens Latina, Alba Iulia, 2018**

Este un roman al dezrădăcinării vremelnice, al refugiului românilor în propria țară, trecând clandestin granițe dictate în 1940, la Viena, de către Hitler și Ciano. (…) Această scriere împletește faptele reale cu ficțiunea, motivul fiind rupt din realitatea acelor vremuri, povestită și ascultată cu atenție înlăcrimată de truditorul acestor rânduri, cu mult timp în urmă, prin luna lui Cuptor a anului 1965, în Ardeal, la Turda, sub bolta umbroasă a viței-de-vie a curții unei case de pe Strada Oltului 31, de către bătrâna Rozalia, mamă a trei feciori, doi dintre ei protagoniști ai acestui roman, care, copii fiind, refugiați din Clujul ocupat de maghiari, după Dictat, în Turda, au tăiat cablul telefonic pus de hortiști, instalând un alt telefon prin care, în maghiară, transmiteau ordine false ce au produs un adevărat dezastru batalionului hortist.

Realitate și ficțiune. Două iubiri: una rusească și alta românească. Amândouă adevărate, cu patos și dăruire, cu pasiune sentimentală. Dar câștigul a fost de partea iubirii transilvane… (Autorul, la începutul cărții)

Academia Română, ***Artiști plastici, membri ai Academiei Române. Un secol și jumătate de viață academică,*** **Ediția a II-a, revizuită și adăugită, 2017**

În 4 aprilie 2016, sărbătorim 150 de ani de la înființarea Societății Literare Române, care a cuprins membri aleși din toate teritoriile locuite de români.

După numai un an, având un înalt protector în Principele Carol I, a devenit Societatea Academică Română. Din 1879, Societatea Academică Română s-a transformat în Academia Română, cel mai înalt for științific și cultural al țării, după modelul altor societăți savante europene cu tradiție (în special, al Academiilor Franceze și Academiei Regale de Științe din Berlin).

Poziția Academiei Române de for suprem a fost consolidată, fără îndoială, de membrii ei, aleși de la înființare și până în prezent, în număr de 1703. A fost și rămâne „un izvor pentru știință, pentru limba și istoria noastră națională", după cum o numea Regele Carol I, care i-a fost protector și președinte de onoare. Regele Ferdinand I „Întregitorul", și el protector și președinte de onoare al înaltului for, îl definea „un simbol în lupta sfântă pentru unirea tuturor românilor". Prin prestigiul lor, aceste elite intelectuale, din toate domeniile științelor, literelor și artelor, reprezentanți ai Casei Regale, ai vieții politice, ai armatei și bisericii, au adus venerabilei și veneratei instituții o binemeritată recunoaștere în țară și în străinătate. Academia a ales și membri de onoare cu mare reputație științifică și culturală din afara hotarelor României, între care 146 de laureați ai Premiului Nobel, militând permanent pentru sincronizarea activităților ei cu cea a instituțiilor similare din lume.(...)

Membrii Academiei Române au avut o superioară înțelegere față de importanța pe care o are patrimoniul științific al Societății și al bibliotecii ei, pentru studiul vieții naționale; de aceea s-au străduit să o îmbogățească prin donații importante ale colecțiilor personale sau au apelat la autori, editori și librari, ba chiar și la persoane din afara Societății, să răspundă la chemarea lor.

Printre membrii Academiei Române aleși de-a lungul anilor s-au numărat mai mulți maeștri ai artelor românești. (…)

(Acad. Ionel Valentin Vlad, președinte al Academiei Române, la începutul Cuvântului înainte al lucrării)

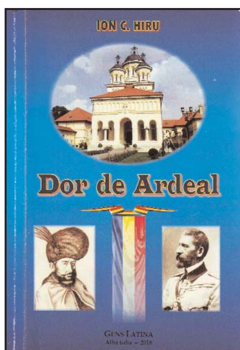
Petre Sergescu și gândirea matematică, **Ediție îngrijită de Magda Stavinschi, Editura Eikon, București, 2018**

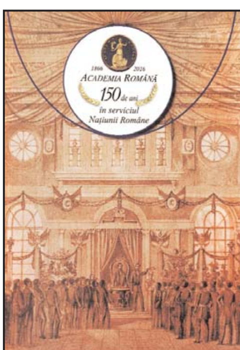
Petre Sergescu a fost un important matematician și un cunoscut istoric al științelor. El s-a exilat la Paris, împreună cu soția sa, Marya Kasterska, în 1946. Petre Sergescu a fost fondatorul istoriei moderne a științelor. A fost secretar perpetuu al Academiei Internaționale de Istoria Științelor și fondator și secretar general al Uniunii Internaționale a Istoriei Științelor. Conferințele sale la Palais de la Decouverte din Paris, unde a organizat conferințe lunare asupra istoriei științei, erau celebre. Multiplele sale obligații profesionale nu l-au împiedicat să accepte propunerea Regelui Mihai de a conduce Fundația Regală Universitară Carol I, activităților căreia li s-a dedicat cu mare abnegație. (Basarab Nicolescu, membru de onoare al Academiei Române, pe coperta a patra)

Preot Vasile Marinescu, ***Pământ și cer,*** **vol. 2, București, 2018**

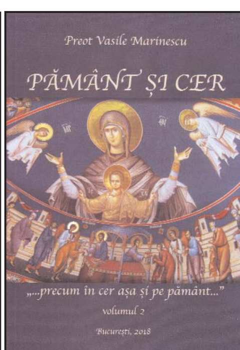
„L-am cunoscut pe Vasile Marinescu în acceleratul care mergea din București la Baia Mare, în noaptea de... anul...", acestea erau primele cuvinte de pe prima filă din dosarul pe care colonelul Stanciu mi l-a pus pe birou. Toate filele erau bătute la mașină, iar jos pe fiecare filă, numele și prenumele informatorului. Nu, nu pseudonim, numele lui adevărat. Văzându-l, am tresărit! Era un coleg de breaslă. (...)

(...) Deși pe pământ, omul caută cu ochii și gândul mereu spre cer. Este sădită în adâncul ființei noastre o sete nepotolită, un dor viu după bunurile nepieritoare ale cerului. Este dorul sufletului după Creatorul său. Dorința de a recâștiga Raiul Pierdut, Nemurirea. Din cele mai îndepărtate vremuri, omul a alergat și a căutat cu înfrigurare nemurirea. (Autorul, pe coperta a patra)

La pas prin satul global

Dialogul culturilor

Ion PĂTRAȘCU

Orașele marocane de pe coasta Mediteranei au un incontestabil aer spaniol. Când vizitezi Ceuta sau Mellila – posesiuni ale Spaniei până în zilele noastre – ai senzația că te afli cu un picior în Andaluzia. Este vorba de acel punct de contact între Europa și Africa, nu de ieri sau de azi, ci din vremuri imemoriale, unde și legendele dăinuie, păstrându-și acel parfum cu ingrediente transgibraltariene. Este adevărat că cele două localități marocane au devenit enclave spaniole prin secolul al XVI-lea, însă de influențe reciproce puternice se poate vorbi cel puțin din secolul al VIII-lea, când arabii s-au instalat în Peninsula Iberică. Se cuvine precizat că, deși Spania a recunoscut independența Marocului (1956), ea a refuzat să retrocedeze teritorii continentale precum Ceuta, Mellila, sau insulele Chafarinas, Penon de la Alhucema, Penon de Velez de la Gomera, Perejil și Alboran.

Toată coasta marocană a Mediteranei, aflată timp de secole sub dominație permanentă sau temporară a Spaniei sau Portugaliei, se prezintă astăzi ca un *bibelou* al umanității, un loc plin de istorie, artă și cultură, căutat de vizitatori din toate colțurile lumii. Ei vin pentru monumentele arabo-andaluze, cu accentele lor maure inconfundabile, vin pentru lumină, culori, zgomot, chiar și acea harababură halucinantă, specifică multor locuri. Si, dacă se mai întâmplă să treacă prin Gibraltarul englezesc, vizitatorul nu se va supăra dacă maimuțele furăcioase îi mai substituie câte un obiect din geantă sau chiar ceasul.

Ajuns la Ceuta, călătorul se va trezi într-un oraș cosmopolit, cu obișnuitele moschei și biserici, piațete cu aer andaluz, bazaruri de condimente, dar și cu două lăcașuri de cult în stil baroc, poate neașteptate pe pământ african: *Catedrala de Nuestra Señora de la Asunsion* și *Santuario de Nuestra Señora de Africa*, cu statuia Fecioarei patroană a orașului, care, conform legendei, l-ar fi salvat prin secolul al XVI-lea de o epidemie de ciumă. Dacă rămânem tot în perimetrul lăcașurilor de cult, ajungem la una dintre puținele protobiserici din zonă, *Bazilica Tardor Romana* (sec. IV d.Hr.), de formă dreptunghiulară, cu trei nave și altarul orientat spre sud și nu spre Ierusalim.

Ca orice așezare de pe malul Mediteranei, Ceuta a fost conceput ca un oraș cetate și aceasta cu mult înainte ca spaniolii și portughezii să-și descopere talentele de cuceritori. Primele fortificații au fost ridicate de bizantini (ex. Fortaleza de Hacho), preluate mai târziu și consolidate de puterile iberice. Este zona strategică a Gibraltarului, unde stânca cu același nume de pe malul spaniol și Peninsula Almina, cu al său Monte Hacho (un delușor înalt de 204 m) din Maroc, formează ceea ce se cheamă astăzi *Coloanele lui Hercule*. Deci, Ceuta a fost și a rămas un mozaic cultural-istoric, într-o arie geografică cu amprente de civilizație care trec de 8.000 de ani.

Continuându-ne periplul prin locurile cu parfum andaluz, ajungem la Tetouan, așezare ridicată (1484) de maurii și evreii expulzați din Andaluzia, care a prosperat timp de secole mulțumită comerțului cu Europa și pirateriei. Medina (Oraș vechi), fortificată cu un zid de 5 km și șapte porți monumentale, are astăzi și renumele de cel mai important centru de artizanat din nordul Marocului. Clădirile sale, expresie a unor puternice influențe andaluze, par transplanturi din Cordoba și Sevilla, fapt pentru care Medina se află pe listele UNESCO ale Patrimoniului Mondial.

La fel de încântător este și orașul Chefchaouen (Chaouen), fondat în anul 1471 prin Munții Rif, de către un descendent al Profetului Mohamed drept bastion împotriva portughezilor, devenit ulterior adăpost pentru musulmanii și evreii alungați din Spania. Din 1920 și până în 1956, orașul a făcut parte din *Marocul spaniol.* Aici, este întâlnită una dintre cele mai frumoase Medine din Maroc, un labirint albastru, cu străduțele sale azurii, de unde i se trage și supranumele de *orașul albastru, perla albastră* sau *minunea albastră.* Culoarea, la rândul ei, a împrumutat numele orașului, devenind *albastrul de Chaouen.* Pentru evrei, albastrul simbolizează divinitatea, fiind oglinda lui Dumnezeu și a Cerului. În accepțiunea generală, culoarea ar avea darul să alunge țânțarii și spiritele, să asigure răcoarea caselor.

Dacă tot ne aflăm prin Munții Rif (lanț muntos de cca 300 de km, cu piscuri de până la 2.500 de metri), să precizăm că pe aici se mai cultivă și canabisul (cam 40% din producția mondială), activitate încurajată sub protectoratul spaniol și sprijinită de americani cu tehnica necesară producerii hașișului.

Mellila se prezintă și ea în două registre, ca mai toate orașele marocane. Partea modernă coexistă cu vechea urbe, *Mellila la Vieja,* cea în care se oglindesc și astăzi reprezentările a patru credințe – islamică, creștină, iudaică și hindusă, cu lăcașuri de cult corespunzătoare: *Mezquite Central, Iglesia de la Purisima Concepcion, Sinagoga Or Zarnah* (*Luz Santa*) și *Templo Hindu.* Cât despre *Orașul Nou,* acesta prezintă o colecție impresionantă de arhitectură Art Deco în versiune catalană. Opere în deplinul înțeles al cuvântului, multe dintre ele semnate de arhitectul Enrique Nieto, discipol al celebrului Antoni Gaudi, cu care a lucrat la Casa Mila din Barcelona. El a semnat peste 1.500 de proiecte după ce a devenit arhitect șef în Mellila (1939).

Minuni in piatra

Continuându-ne periplul prin nordul țării, găsim undeva, în apropiere de granița cu Algeria, orașul Oujda, despre care se spune că a fost singurul teritoriu marocan care a făcut parte din Imperiul Otoman. Tot el a fost, peste un secol, capitala *Marocului francez.* Astăzi este renumit pentru muzica sa *ghamati,* cu puternic parfum andaluz și nu numai, pentru că elementele spaniole se împletesc cu cele africane, arăbești și franceze. Numele însă o circumscrie zonei andaluze, întrucât *ghamati* este corespondentul în arabă al orașului spaniol Granada.

În Maroc, ca de altfel în tot Orientul, fiecare loc, fiecare așezare sau monument, laic ori religios, se exprimă prin simboluri. Să ne gândim doar la micuța oază Sidi Yahia, cu povestea ei sacră. Se spune că acolo s-ar afla mormântul sfântului Sidi Yahia, pe care creștinii îl identifică cu Sfântul Ioan Botezătorul, evreii cu rabinul Yahia ben Doussa (fugit în anul 1321 din Spania), iar musulmanii îl venerează ca pe cel care a anticipat venirea profetului Mohamed.

Dintre toate orașele nordice, Tangerul este considerat cel mai cosmopolit. Nici nu putea fi altfel, atâta timp cât el descinde din legenda care sugerează că ar fi fost fondat de fiul lui Hercule, Sofax, și de mama sa, Tinga (Tinga a fost soția titanului Anteu, omorât de Hercule). Istoricii susțin, însă, că fenicienii l-ar fi ridicat acolo, pe malul mării, fiind atractiv în secolele și mileniile următoare pentru romani, vandali, bizantini, arabi, portughezi, britanici, spanioli și francezi. Fiecare stăpânitor și-a lăsat propria amprentă, legendară sau reală, care, toate la un loc, dau farmecul Tangerului din zilele noastre.

Pe acolo, pe unde Mediterana se întâlnește cu Atlanticul (*Capul Spartel* sau *Capul viței de vie,* în antichitate) s-ar afla și Grotele lui Hercule, de unde ar fi pornit să culeagă merele de aur din Grădina Hesperidelor, achitându-se astfel de cea de-a unsprezecea muncă. Istoricii ne spun că grotele se află acolo încă din neolitic, fiind extinse și folosite de populația originară a Marocului, berberii. Aluzia că, din secolul al XX-lea, ele ar fi fost folosite și pe post de bordel exotic, este cu totul o altă poveste. Poveștile au, desigur, parfumul lor, însă Tangerul este o adevărată carte de istorie și cultură mozaicată, cu o reprezentare bogată în Muzeul de istorie al orașului, de unde nu lipsesc artefacte de la renumitul sit arheologic roman, Volubilis.

De fapt, fiecare monument are componentele sale istorice, culturale și religioase, stratificare pe verticală, în decursul evoluțiilor seculare și milenare, pe care arheologii le-au identificat și ni le-au oferit ca zestre. Este cazul Medinei Tangerului, care se află pe locul fostului Forum Roman sau cel al Marii Moschei (sec. XVII) de pe locul unei foste biserici spaniole, ridicată și ea pe fundațiile unui Templu al lui Hercule. Apoi, Casbah (Fortăreața), din Nordul Medinei, face trimitere la epoca romană și la stăpânirile ulterioare portugheze și spaniole. Într-un palat din secolul al XVII-lea te familiarizezi cu decorațiunile tipic marocane, cum ar fi tavanele din lemn sculptat, stucaturile, lambriurile, de unde nu lipsesc nici unele coloane și mozaicuri dislocate de la Volubilis. Din Medina ar mai trebui amintită și Biserica Saint Andrew (1894-1905), un bizar lăcaș de cult anglican, decorat în interior cu elemente maure și caligrafie arabă, având o clopotniță sub formă de minaret. Să nu uităm de *Biserica Imaculatei Concepții*, construită de spanioli în anul 1880, fie și pentru faptul că, la acea dată, ibericii reprezentau o cincime din populația orașului. Pe latura nordică a Medinei se păstrează sediul reprezentanței diplomatice a SUA, *Tangir American Legation,* astăzi muzeu dedicat legăturilor marocano-americane. Arhivele atestă faptul că imobilul este reținut drept prima proprietate americană din străinătate, explicabil dacă se acceptă ideea că Marocul a fost prima țară care a recunoscut tânărul stat, SUA, în anul 1777. La muzeul amintit mai sus se păstrează corespondența aferentă acelui moment dintre Sultanul Mohammed ben Abdallah și George Washington

Orașul nou (*La Ville Nouvelle*) este croit după modele pariziene, cu piețe mari, bulevarde largi, edificii religioase, instituții oficiale și cartiere luxoase. Nu puteau lipsi Grand Café de Paris sau Café Hafa de pe promontoriul cu deschidere spre Gibraltar, unde erau atrași ca de un magnet pictori celebri precum Delacroix și Matisse, actorii Marlene Dietrich și Erol Flyn, sau scriitorii Tennessee Williams, Paul Bowles și, de ce nu, celebrii Beatles și Rolling Stones. Tangerul era preferat, însă, și de lumea tenebrelor, populată cu gangsteri, speculanți, traficanți de droguri, criminali și spioni celebri.

Noi, românii, ne bucurăm că, printre marile personalități culturale ale lumii care poposeau la Tanger, s-a aflat și scriitorul nostru Vasile Alecsandri, atras și el de istorie și cultură, dar, în egală măsură, și de exotismul continentului negru. El își începea aici periplul african și, la o primă vedere, aprecia orașul ca fiind *curios și extraordinar... un tablou foarte original prin clădirile sale albe, care se ridică treptat pe coastele a două culmi apropiate.* Printre primele lui descoperiri era și *un servitor arab, care-și închipuia că știe engleza ca Lord Byron, când jargoul lui se compunea din câteva cuvinte spaniole, portugheze și turcești.* După prânz, Vasile Alecsandri și amicul sau englez s-au suit pe terasa *locației* ca să-și bea cafeaua și să-și facă cheful. *Cine a gustat viața orientală* – nota Vasile Alecsandri în *Jurnalul* său – *știe că cheful este partea cea mai importantă a vieții.* Apoi, seara, de pe terasa *otelului,* ei urmăreau răsăritul lunii. Ceea ce admira Vasile Alecsandri la mijloc de secol XIX ne încântă și pe noi astăzi, așa că, în prezentarea viitoare a minunilor marocane, vom apela destul de des la inspiratele sale descrieri.

La curtea epigramei

Topîrceanu - umorul și epigrama (I)

Elis RÂPEANU

Legătura lui Topîrceanu cu umorul și ironia este intrinsecă. Mihai Ralea (1896-1964) îi dedică un eseu în volumul *Scrieri din trecut. În literatură,* ESPLA, 1957, pp. 59, din care spicuim câteva idei în sprijinul afirmației de mai sus și nu numai. „Filistinii urăsc râsul. […] Într-o societate ipocrită e greu să fii respectat de prostii serioși ori de ipocriții gravi. […] Mulți se abțin să atribuie lui G. Topîrceanu epitetul de *mare poet,* fiindcă printre poezii de o definitivă frumusețe, și-a trecut timpul cu parodii ușoare ori cronici vesele. Pentru aceștia, poezia trebuie să fie sentimentală, dar *râsul, ca și comicul, e un sentiment. Dar există râs și râs.* Una e comicăria ieftină și alta râsul-atitudine, izvorât ca derivator al unei seriozități. *Comicul e o probă de sensibilitate.* […] Armonia și împăcarea, la el, sunt efectul unei adânci lupte, a unei victorii, în care materia amorfă e turnată într-o formă. Zbuciumului elaborării îi urmează calmul creației. […] Umorul său, consecvent aceleiași linii de gust și măsură, nu cade nici în bufonerie, nici în farsă. E atitudinea *pince sans rire* – poate cea mai valoroasă formă a comicului."

Un scriitor dotat cu asemenea daruri nu putea sta departe de epigramă – creație literară care solicită exact aceste cerințe. În plus, autorul *Baladelor vesele și triste,* al *Parodiilor originale,* e preocupat, și ca teoretician, de umor: a scris un studiu cuprinzător cu titlul *Problema râsului și humorului românesc,* publicat la rubrica intitulată *Conferințe,* în volumul G. Topîrceanu, *Pagini de proză,* Ed. Junimea, Iași, 1985, pp. 335-345. Din Postfața semnată de Mihail Iordache, aflăm, de asemenea, că în anii '20, Topîrceanu „lucrează asiduu, dar nu reușește să-l încheie, la un studiu asupra râsului ca răspuns polemic la *Le rire et les rieurs* al lui H. Bergson, redactând în limba franceză, *Le rire et les lois du comique.*" (p. 388) Redăm ideile de bază din această expunere, păstrând, atât cât ne îngăduie ortografia actuală, forma în care au fost expuse.

„Un humorist nu e totdeauna un om vesel prin natura lui, că humorul nu se poate confunda cu veselia.

Un sentimental naiv în viața de toate zilele face pe grozavul în scris și invers – un cinic dezordonat, un Don Juan, face în versuri pe sentimentalul, credincios unei singure femei. Un om foarte timid în viața practică de toate zilele poate fi un polemist violent și un pamfletar plin de o aprigă bărbăție. Să nu uităm mărturisirea lui Goethe că a scris romanul lui Werther numai ca să scape de sentimentalism."

Următoarea aserțiune se adresează, parcă, direct epigramistului:

„Umoristul trebuie să aibă o rezervă de vitalitate, poate chiar în grad mai mare decât semenii lui. Căci, fără a se confunda cu veselia, cu buna dispoziție, humorul trebuie, totuși, grefat pe un *exces de vitalitate,* pe un *fond autentic de veselie nativă,* oricât de mascată ar fi ea – deoarece umor amestecat cu duioșie sau melancolie poate să existe, dar *humor trist* (subl. în text) nu există, e o contradicție între termeni."

Referindu-se la Bergson, autorul tratatului fundamental privind râsul (*La rire...*), Topîrceanu subliniază faptul că savantul francez „reduce humorul (sau numai ironia) la o simplă atitudine intelectuală. *Ironia,* zice el, *constă în a enunța ceea ce ar trebui să fie, prefăcându-te a crede că tocmai așa este; iar humorul constă în a zugrăvi amănunțit ceea ce este, prefăcându-te a crede că chiar așa ar trebui să fie.* Or, în felul acesta, orice om ar putea avea umor. Dar nu oricine poate fi spiritual și, mai cu seamă, nu oricine poate avea umor. […] E o chestie de temperament, fiindcă totul e să prinzi raționamentele și icoanele [imaginile] sub un unghi particular, după cum spunea Mark Twain." În românește, ca să aibă umor, o scriere trebuie să aibă și mijloacele de a-l provoca. Cum am putea caracteriza umorul românesc?, pune întrebarea Topîrceanu. „S-a spus despre humorul anglo-saxon că e grav, despre cel german că e greoi și exuberant, despre cel francez că e ușor spiritual… caracterizări ce par a se referi mai mult la veselia acestor popoare decât la humorul lor. În același mod, prea schematic și destul de convențional, am putea să caracterizăm și noi în două cuvinte humorul românesc, spunând despre el, de pildă, că este serios și cumpănit. Dar noi nu urmărim să închidem această caracterizare a umorului românesc într-o formulă lapidară și impresionantă care să aibă aerul să spună aproape nimic. […] După Aristotel, râsul ar fi provocat de sentimentul de triumf pe care ni-l dă concepția subită a unei superiorități a noastre, în comparație cu inferioritatea altora. În adevăr, spectacolul inferiorității sau al defectelor altora ne face, în unele împrejurări, să râdem. […] Numai că fiecare popor pune accent deosebit pe cutare latură a inteligenței mai mult decât pe alta. Noțiunea de inteligență are nuanțe diferite de la popor la popor, nuanțe care indică *firea* și gradul de civilizație al fiecăruia." În cadrul unei societăți „foarte civilizate", lipsa culturii acumulate în școală „constituie o sursă foarte bogată de efecte comice". Or, în cazul poporului nostru, care e un popor tânăr, românul are o *„inteligență practică* a omului înzestrat cu o minte pururi trează, neadormită. E semnificativ, în această privință faptul că cuvântul *inteligent,* care e un neologism, nu are în limba neaoș românească alt echivalent decât cuvântul *deștept* – adică treaz, neadormit. Pentru român, un om lipsit de această singură calitate e un prost. Indiferent din ce cauză ar fi distrat, un om cu gândurile aiurea îi face românului nostru o impresie detestabilă. […] Un Kant, un Newton, cu distracția lor proverbială, l-ar fi făcut să râdă grozav de stângăcia lor practică, de gesturile lor cam anapoda și să-i taxeze, în mintea lui, drept mari gogomani tocmai pe acești reprezentanți de elită ai inteligenței umane speculative." Lipsa inteligenței practice, călcatul în străchini îi fac să râdă, „cu tot cortegiul de urmări comice, adică de pățanii neașteptate și hazlii: *pasiuni, vicii, defecte de caracter,* care fixează atenția subiectului într-o direcție și-i distrag mintea și simțurile de la realitatea înconjurătoare imediată.

Procedeul obișnuit prin care poporul nostru își exteriorizează umorul este, prin excelență, folosirea meșteșugită a aceluiași cuvânt primordial, pe claviatura căruia joacă în trei moduri deosebite, după împrejurări, și anume:

1) Inventează situații și pățanii comice datorită lipsei de atenție sau de inteligență practică, pe socoteala celor de care vrea să-și bată joc – și povestește, pur și simplu, acele pățanii și întâmplări *cu haz* (în snoave și anecdote).

2) Sau afectând el însuși, vorbitorul (sau povestitorul), o nebăgare de seamă sau o naivitate prefăcută (ironia). […] În această a doua categorie intră o mare parte din literatura populară: proverbe, zicători, cimilituri și acele curioase *strigări* la horă, care sunt uneori minunate *epigrame rustice* (s.n.), mici juvaeruri de ironie mușcătoare:

Bade, nu mă săruta
C-a fi rău de dumneata…
Te-i trezi de dimineață
Cu roșață pe mustață
Și-i porni la arătură
Cu funingine pe gură! […]

3) În sfârșit, cele două procedee se pot combina în una și aceeași povestire – în cea minunată a lui Păcală, eroul nostru popular, plin de umor și de spirit inventiv, care își bate joc prin vorbe și fapte, nevinovate în aparență, de toți dușmanii lui și care e o figură unică în galeria personagiilor hazlii create de fantezia popoarelor. […]

Țăranul român – căci despre el a fost vorba și la el m-am gândit tot timpul, ca la adevăratul depozitar al sufletului românesc – *nu-și bate joc decât de acele defecte care pot fi remediate.* În străinii cu care vine în contact el ironizează numai defectul principal, care sare în ochi, dar aceasta nu însemnează că e xenofob: la muscal – darul beției, la ungur – fudulia, la bulgar – înțelegerea greoaie, la țigan – lăudăroșenia, calicia, mania furtișagului și-a minciunii gogonate, la evreu – șiretenia, spiritul de gheșeft și, mai cu seamă, lipsa de curaj fizic. Evlavios în adâncul sufletului, asta nu-l oprește ca, în snoavele lui, să-și bată joc chiar și de popă, atunci când preotul nu-și păstrează purtările lumești la înălțimea darului și a misiunii sale. De multe ori țăranul își exercită verva satirică asupra femeii, tovarășa lui de necazuri, împletind humorul cu minunate observații asupra naturii feminine și a defectelor ei «milenare». Lenea, sulimanul, infidelitatea și șiretenia sunt defectele cele mai frecvente la femei, pe care le subliniază de preferință și le ia în râs.

M-a impresionat întotdeauna, de asemenea, și atitudinea morală, justețea cu care țăranul român știe să aleagă și să lovească numai ce trebuie. […] În snoavele lui, povestitorul popular român nu-și bate niciodată joc de bărbatul pe care-l înșeală nevasta, ci, mai degrabă, de ea și de complicele ei. […]

Acest fapt pe care nu-l întâlnim în literatura noastră cultă, această concepție de viață curată, pe care o găsim aplicată în povestirile lui satirice, indiferent de forma lor licențioasă și de vocabularul lor naiv pornografic, este proba cea mai elocventă de echilibru sufletesc și de inalterabilă sănătate morală a țăranului român.

Este și ultima caracteristică a humorului românesc popular, pe care am ținut s-o subliniez și s-o recomand atențiunii dumneavoastră."

Un scriitor cu umorul lui Topîrceanu și cu preocuparea de a defini această nuanță a comicului, care învăluie, de cele mai multe ori ironia, nu putea rămâne străin de epigramă. Din *Amintiri de la „Viața Românească"* de Mihail Sevastos (p. 329), aflăm că, la o șezătoare într-un oraș de provincie, un cetățean l-a întrerupt. Atunci Topîrceanu, ca și cum și-ar fi continuat cititul, ridicând numai ochii de pe carte, i-a răspuns:

Pe acel care-ntrerupe
Aș dori să-l fac atent
Că aici suntem la teatru –
Nu suntem în Parlament.

A doua zi, în școli și în tot târgul, nu auzeai decât aceste versuri, care circulau din gură în gură. De altfel, a trăit în atmosfera efervescentă a Iașului în care epigrama a avut și are loc de frunte. E orașul pe care el însuși îl caracterizează drept „orașul culturii prin excelență, nu mai încape îndoială. De aceea are el uneori atâtea geamuri sparte." (În conferința ținută la *Săptămâna cărții, op. cit.* p. 377) În aceeași conferință, subliniază popularitatea epigramiștilor: povestește întâmplarea în care „un domn oarecare din București s-a dus la Constanța și-a spus acolo că el e Topîrceanu. A ținut o conferință-n locul meu – și nimeni n-a băgat de seamă… A fost aplaudat, a fost felicitat. Și nu-mi pare rău. […] Dar ia să poftească te miri cine de pe acolo să ne spuie că el e Păstorel Teodoreanu, și-ar vedea el ce-ar păți – când l-am pune la probă."

Din păcate, puține din scrierile sale pe această temă au fost cunoscute publicului, majoritatea rămânând în manuscris. Din ceea ce ne-a lăsat demonstrează că autorul *Baladelor vesele și triste* cunoștea în suficientă măsură limba franceză pentru a citi și a face notații în această limbă, prin 1927-28, când a ținut conferința despre râsul și umorul românesc. Interesant e și faptul că Topîrceanu insistă pe ideea că între umor și râs există o relație strânsă: „Când zici despre un om – fie el scriitor, fie simplu cetățean – că are umor, toată lumea înțelege că acest om are darul de a face cu intenție, cu bună știință, pe semeni să râdă" (*Almanahul Flacăra*, 1986, p. 66).

→

GO-ul, dincolo de joc

Demararea unui program de GO (I)

Yasutoshi YASUDA, 9 dan

În timpul vizitelor mele prin școli și alte instituții, mulți oameni și-au exprimat interesul privind inițierea unui program de GO. Primesc numeroase invitații să-i vizitez ca instructor, dar este imposibil să le accept pe toate. Dar dacă regula „capturează prin încercuire" este înțeleasă, atunci oricine poate să fie instructor.

Bazându-mă pe experiența personală, am sintetizat un număr de principii importante despre cum trebuie tratate diferite grupuri și cum trebuie jucat GO cu echipe sau cu jucători individuali. Sper ca aceste învățăminte să ajute în găsirea unui mod eficient de a-i atrage pe începători către GO.

Deși există versiuni mai complexe ale GO-ului, cu reguli mai dificile, aici aplicăm numai regula simplă a capturării prin încercuire, deoarece privim jocul mai ales ca un mod de a facilita interacțiunea și comunicarea. Unele cazuri mai complicate de aplicare ale acestei reguli a capturării vor fi discutate mai târziu. Dacă apare o situație pe tablă care nu este clară, nu vă îngrijorați. Cel mai important lucru nu este să-i învățați GO pe cei din jur, ci să încercați să creați un cadru în care jucătorii de GO să interacționeze prin intermediul jocului. GO-ul este în mod deosebit eficient ca mijloc de interacțiune între copiii care sunt izolați sau nu au prieteni, ca și pentru adulții prea sensibili pentru a-și ieși din carapacea lor.

Atunci când porniți un program de GO, nu trebuie să aveți în vedere regulile mai dificile. Dimpotrivă, dacă de la început introduceți versiuni mai complexe ale jocului în școli sau aziluri, există o mare probabilitate să eșuați în a pune pe roate un program de succes. Profesorii care au condus programe de GO subliniază acest aspect. A fi nefamiliar cu GO-ul nu împiedică succesul programului. Ceea ce este fundamental este crearea unei atmosfere plăcute. Dacă puteți să-i faceți pe copii să simtă că GO-ul este amuzant, acest pas este deja crucial pentru a avea succes. Imediat, chiar și copiii care arareori își arată emoțiile vor avea pe chipuri expresii luminoase. GO-ul este un instrument pe care oricine îl poate folosi pentru a face să se întâmple acest lucru.

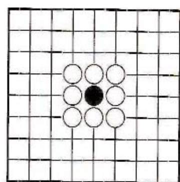
În derularea unui program de GO, țin seama de vârsta începătorilor și de cât de severe sunt dizabilitățile mintale în cazul vârstnicilor și adaptez în mod potrivit modul de lucru, dar fundamental în orice situație rămâne ceea ce folosesc pentru copiii mici. Abilitățile lingvistice ale copiilor mici nu sunt suficient de dezvoltate, de aceea ei nu pot înțelege explicații complexe. Prin urmare, este important să se creeze o atmosferă plăcută. Dacă îi poți face pe copiii mici să le placă jocul, atunci se poate obține același lucru și pentru școlari mai mari și pentru persoane cu dizabilități mintale.

Iată, așadar, cum procedez cu copiii mici.

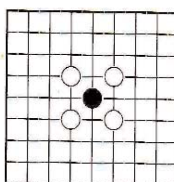
Atunci când am de a face cu copii de grădiniță, crearea unei atmosfere plăcute încă din prima clipă este crucială. În funcție de prima impresie a copiilor despre mine, prietenoasă sau suspicioasă, schimb modul de a începe. Atunci când țâncii sunt relaxați de la început, lucrurile progresează ușor. Totuși, în cele mai multe cazuri, copiii mici sunt la început foarte reținuți și este natural acest lucru, pentru că ei vor juca GO pentru prima dată în viață și, ceea ce e și mai important, cu un străin. E foarte greu să creez o atmosferă relaxată dacă le vorbesc numai despre GO. De aceea, încerc să le atrag interesul prin ceva care să „spargă gheața".

Am predat uneori GO copiilor de trei ani, dar aici mă voi opri la modul în care procedez cu copiii de cinci ani. Când pornesc un program de GO la o grădiniță, cer să mi se acorde 60 de minute. Numărul potrivit de copii este între 20 și 30. Am nevoie de o tablă de demonstrație de dimensiuni 9 x 9, magnetică. După ce mă prezint, le spun: „Azi, vreau să jucăm ceva". „Joc" este unul dintre cuvintele favorite ale copiilor. Nu încep să le vorbesc imediat despre GO, ci le pun câteva întrebări.

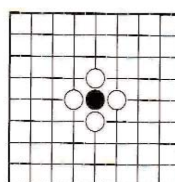
Îi întreb: „Sunteți familiari cu scrierea chinezească?" Mulți dintre copii răspund afirmativ. Scriu atunci pe tablă ideograma pentru cuvântul „cal" sau „pește" și îi întreb ce am scris. [Desigur, acest paragraf trebuie adaptat corespunzător în afara Japoniei – n.red.] De obicei, copiii dau răspunsuri diferite, dar dacă niciunul nu vrea să răspundă, atunci aleg eu unul dintre ei. Dacă niciunul nu răspunde corect, le dau sugestii în plus: „Este un animal". În cele din urmă, un copil va da răspunsul corect. Îl chem în față și-l întreb care-i este numele. Îl felicit apoi și-i pun pe colegi să-l aplaude. Evident, copilul este fericit să fie aplaudat. Mai pun câteva întrebări, de pildă, ce cred ei că face calul (aleargă) și în ce direcție – și de fiecare dată când obțin un răspuns corect, îi pun să aplaude. După părerea mea, aplauzele sunt un factor foarte important pentru a crea o bună atmosferă. Bătaia din palme produce un sentiment de unitate. Pot de fiecare dată crea un climat bun prin asemenea întrebări.

Dia 1

Dia 2

Dia 3

Pentru a crea o bună atmosferă este foarte important să te bucuri tu însuți. Copiii sunt atât de sensibili încât, dacă vor simți un gram de neparticipare din partea ta, nici ei nu vor arăta niciun entuziasm pentru acea activitate. Prin urmare, mi-ar plăcea să vă fac să vă gândiți la un mod propriu de a crea o bună atmosferă. Ca punct de plecare, ceea ce este necesar este să faceți copiii să râdă. Puteți face orice credeți că e potrivit pentru asta. Iar dacă vă place ceea ce faceți, puteți fi siguri că și copiii vor fi interesați. Bineînțeles, dacă puștii arată fericiți încă de la început, atunci puteți trece la joc imediat, fără această activitate introductivă. De obicei, petrec 30 sau 40 de minute vorbind cu copiii și numai după ce fețele lor se înveselesc trec la GO. Poate părea că în felul acesta nu rămâne destul timp pentru joc, dar nu trebuie să vă îngrijorați. O partidă între două echipe este distractivă chiar dacă durează numai 15 minute.

Regulile trebuie explicate pe scurt: se folosesc piese albe și negre, numite și pietre, care se plasează în intersecții, iar o piesă trebuie înconjurată pentru a fi capturată. Adesea, copiii nu înțeleg ce înseamnă a „înconjura pentru a captura". Pentru că este greu de explicat numai prin cuvinte, întreb dacă este cineva care poate să ne arate cum se face. Aleg unul dintre copiii care au ridicat mâna, îi spun că poate folosi câte piese dorește și-l las să continue până ce crede el că a terminat. Veți vedea adesea situații ca în Dia 1, ceea ce este corect, sau ca în Dia 2, care, de asemenea, poate fi o înconjurare. Persoanele familiare cu GO-ul vor alege situația din Dia 3 și pot fi nemulțumiți de cazurile din Diagramele 1 și 2. Totuși, nu trebuie să așteptați din partea copiilor să așeze piesele de la început ca în Dia 3.

Imediat ce un copil înconjoară o piesă, aplaudați-l. Repet asta de mai multe ori, apoi le spun că o piesă poate fi înconjurată numai de patru piese și întreb dacă poate cineva să ne arate cum se face. După ce un copil așază piesele ca în Diagrama 3, le explic că acesta este cel mai bun mod de a captura o piesă. Le spun că liniile de pe tablă sunt ca niște străzi care pleacă de la piesa neagră, dar sunt blocate de piesele albe. Piesa neagră nu are unde să se ducă, prin urmare, este capturată. În felul acesta, copiii înțeleg ce înseamnă a „înconjura pentru a captura". Chiar dacă mai rămân copii care nu înțeleg, trebuie trecut la a juca o partidă.

Pentru aceasta, așez pe perete o tablă de demonstrație de mari dimensiuni și îi pun pe copii să formeze două echipe. Numărul potrivit de jucători într-o echipă este în jur de 10. Membrii fiecărei echipe plasează pe rând câte o piesă. Așez copiii din cele două echipe în linie. Copiii din capătul liniilor decid care echipă joacă prima printr-un duel „piatră-foarfece-hârtie". Cele două echipe se salută una pe cealaltă și partida începe. Chem în față primul jucător și-i dau o piesă. Primul jucător așază o piesă neagră, oriunde dorește pe tablă, apoi se duce la sfârșitul rândului. Copiii comentează între ei, mai ales atunci când unele piese sunt pe cale să captureze alte piese. Când una dintre echipe capturează o piesă sau mai multe, partida se încheie. Copilul care a capturat este aplaudat. Cele două echipe, față în față, se salută și își mulțumesc una alteia pentru joc.

Aceasta, desigur, nu este o procedură prea complicată, iar celor mai mulți dintre copii le place. Totuși, mai rămân unii care, probabil din cauza hipersensibilității față de adulți, profesorii și cu mine, nu se integrează cum trebuie în joc. A-i face pe acești copii să se bucure de joc este unul dintre principalele obiective, de aceea, mai târziu voi face mai multe sugestii privind asemenea situații.

Cei mai mulți dintre copii sunt fascinați de GO, deși încă mă minunez de ce se întâmplă asta. Urmărindu-i pe copii cum joacă, am observat că există un moment în care fețele lor devin deodată luminoase. Aceasta se întâmplă de obicei atunci când copii reușesc să captureze singuri, când descoperă ei înșiși mutarea câștigătoare, ceea ce le crește încrederea în sine. Atunci când un adult le spune unde să joace, îi lipsește pe copii de plăcerea descoperirii, de aceea niciodată nu spun unui copil unde să joace pentru a captura.

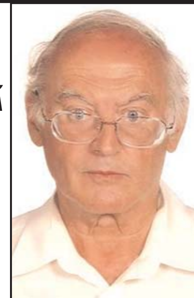
Uneori, unii copii nu pot găsi locul potrivit pentru a juca și nu știu ce să facă. În asemenea cazuri le dau o indicație de genul următor: „Poți găsi niște piese pe care să le capturezi prin partea asta a tablei?" sau „Ești pe aproape". Totuși, niciodată nu le spun unde să așeze o piesă și dacă tot nu găsesc locul potrivit, îi las în pace.

Îmi amintesc un caz. Piesele unui copil fuseseră urmărite până spre marginea tablei și erau pe cale de a fi capturate. Pentru a preveni acest lucru, puștiul a plasat o piesă dincolo de marginea caroiajului. Am fost uimit cât de flexibili sunt copiii și m-am întrebat „cât de important este pentru ei să urmeze regulile obișnuite?" Soluția copilului era uimitoare – chiar dacă și mai uimitor a fost copilul care a descoperit cum să vâneze piesele până la marginea tablei. Nu am găsit niciun motiv să-i întrerup, câtă vreme jocul îi bucura. Dacă unul dintre ei protestează, ei pot gândi și găsi un mod de a rezolva situația. Este perfect pentru ei dacă ajung să-și creeze propriile reguli. Consider că unul dintre obiectivele jocului de GO între copii este ca ei să-și exprime opiniile și să găsească singuri soluții cu care să fie de acord. (Va urma.)

(Fragmente din cartea *GO as Communication. The Educational and Therapeutic Value of the Game of GO,* de Yasutoshi Yasuda 9 dan, Tosho-bunka, 2000, traducere în engleză de Yoshimi Nakao pentru Editura Slate and Shell, Richmond VA, 2002.)

Ioan Buduca (*Umorul lui Topîrceanu și al nostru, Almanahul Flacăra*, 1986) afirmă că aceasta este limita de sus atinsă de Topîrceanu: „Astăzi niciun spirit cât de bine cultivat nu mai asociază umorul cu râsul. Umorul și-a câștigat independența spirituală. Nu mai este înțeles ca un mijloc prin care se produce râsul, ci ca o *atitudine intelectuală.* Nici măcar râsul nu mai este acceptat ca un efect al umorului. Spiritul modern face distincție între umor, ironie și râs, chiar dacă nu le poate defini." Autorul acestui articol propune trei definiții: *umorul* este o atitudine de superioritate a *subiectului* față de obiectul vorbirii-scrierii; *ironia* este subminarea retorică ori existențială a oricărei superiorități (a *subiectului* și a *obiectului*) prezente în discurs ori în conștiință, iar *râsul* este un efect de surpriză pe care îl induce descoperirea spontană a superiorității subiectului față de alt subiect sau obiect.

Umor și mimă umoristică

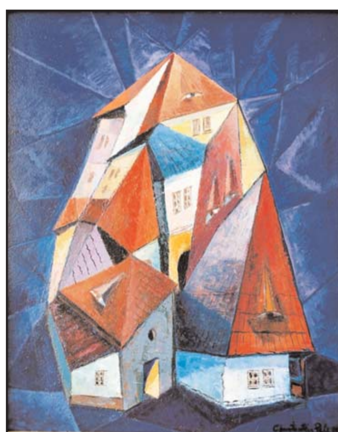
Mircea OPRIȚĂ

Născut la 24 septembrie 1936 în localitatea Ineu, județul Arad, **Corneliu Omescu** a urmat o școală medie tehnică de drumuri și poduri, apoi alta, de ofițeri chimiști. Pregătirea inițială nu pare să-i fi servit profesional, fiindcă va trece, rând pe rând, printr-un șir de angajări divergente, sugerând întrucâtva, în plin regim comunist, diversitatea și lipsa de orgoliu cu care își croiesc drum în viață tinerii deveniți ulterior scriitori americani: maistru, muncitor tipograf, proiectant, controlor tehnic de calitate, redactor de televiziune, metodist la o casă de cultură. A debutat cu o schiță publicată în 1957 de revista militară *Înainte!,* iar editorial cu culegerea de schițe și povestiri *Între două trenuri* (1965), aceasta urmată de numeroase alte volume de proză scurtă și romane, de dragoste, de evocare a satului copilăriei, inclusiv pe teme militare și de spionaj. Într-o bibliografie amestecată și fără constantă valorică, întâlnim și două cărți concepute pe tematică SF: proza scurtă din *Întâmplări de necrezut* (1975) și romanul *Planeta fără memorie,* subintitulat *Jurnalul unei adolescente născută în Cosmos* (1978). A murit la 12 mai 2001, în București.

Debutul în gen și l-a făcut însă în 1973, cu „gluma fantastică" *Răpirea bărbaților,* publicată de Adrian Rogoz în numărul 443 din *Colecția „Povestiri științifico-fantastice".* Povestirea imaginează visul sexual al rutinatului contabil Aristide Tănăsache, fericit să se vadă ajuns, împreună cu alți câțiva inși trecuți de prima tinerețe, în centrul atenției unor extraterestre descinse pe Pământ din farfuria lor zburătoare, în căutare de miri pentru miliardele de femei tânjitoare de pe planeta lor. Înclinația spre grotescul debordant, plăcerea născocirilor „trăsnite", pastișa ironică și limbajul spumos exersat cu voluptate în exerciții ludice, adesea excesive, se regăsesc și în alte povestioare esențialmente umoristice scrise de autor. Declarate pe pagina de titlu „parodii științifico-fantastice", *Întâmplările de necrezut* operează cu elementul SF în maniera degajată, neconvențională ca abordare generică și orientată spre absurd a lui Constantin Abăluță.

Dacă, totuși, la acesta din urmă *Ultimele știri din Planeta simetrică* se mulțumesc să constituie, prin acumulare concentrică, tablouri seci de informație comico-elucubrantă, Omescu are adesea și plăcerea de a-și prezenta invențiile în mici narațiuni ce dau convențional aspectul unor povestioare comice. Textele dezvoltă o veselie menită să ascundă întrucâtva intenția moralistă. Râvnitele comodități turistice ale unui soi de teleferic montat pe verticală, până în stratosferă, conduc inevitabil la o plictiseală de moarte, pe lângă care haosul dușmănit al orașului începe să pară „plin de poezie" (*Week-end în balon*). Pe o insulă al cărei „patron" își rezervă dreptul exclusiv la fantezie, cel ajuns în postura de executant „la negru" introduce un factor de destabilizare a lumii robotizate, compunând un cântec pur și simplu copilăresc (*Brain-drain*). Un „hold-up" la „Depozitul de idei" va pune în circulație *gadget*-uri SF derizorii (deviatorul de proiectile, găina electronică, robotul coloidal, stiloul zburător, „invizibilizatorul"), tot în spiritul unei moralizări glumețe. („Ideile furate mi-au venit de hac.") Stupiditățile se născocesc cu voluptate imensă. Linia grosieră a invențiilor și forfota lor gratuită urmăresc să smulgă nu zâmbetul subțire, malițios, ci râsul hohotitor, fără jenă de vulgaritate.

După toate probabilitățile, experiența acestei selecții de întâmplări incredibile urma să fie continuată. În *Almanahul Anticipația '83* (1982), Corneliu Omescu deschidea ciclul intitulat *Lumea de poimâine – știri din secolul 22,* prin câteva schițe rezumate la absurdul unor soluții „științifice" scăpate de sub control: *Viața sub apă, Fără stomac, Revoluție în stomatologie, Anticalvis.* Ceea ce părea avantaj pentru specia umană basculează în sens invers, trebuind să fie corectat cu prețul unor eforturi menite să discrediteze născocirea respectivă:

„Procesul fiind cunoscut, s-a trecut la experimentarea pe om. Cinci octogenari absolut știrbi s-au prezentat voluntar. Li s-a injectat un extract de hormoni și enzime de la un pui de elefant, în locul fiecărui dinte lipsă. Doi ani mai târziu, voluntarii aveau o dantură nouă, proaspătă, imaculată, de fildeș. S-a ivit însă un inconvenient: dinții nu se mai opreau din creștere. Voluntarilor nu le mai încăpeau dinții în gură. Soluția? Să fie pilit surplusul!

Astăzi, cei patru rămași în viață se prezintă lunar la policlinică pentru a li se scurta surplusul de creștere. Tuspatru sunt foarte fericiți că pot sparge nuci și roade oase. Al cincilea a murit înainte de a-și fi pilit dinții măcar o dată. S-a înecat cu un os de știucă. În ciuda lui, putem afirma că s-a produs o revoluție în stomatologie și putem fi încrezători în viitorul gurii noastre.

În prezent se caută voluntari pentru dinți de lup și tigru."

Sau:

„Mă născusem spân și speram să renunț la perucă, sprâncene, mustăți și bărbi false. La început, ANTICALVIS m-a făcut fericit. Îmi creștea părul pe cap, creștea și barba. Curând, însă, a început să-mi crească pe brațe, piept, gambe și spate. Creștea însă prea abundent. Am recurs la depilatoare. Părea o soluție. Dar acum îmi crește și pe tălpi, în palmă, pe urechi și chiar pe frunte. E un calvar! Pleoapele, deocamdată, au noroc."

Publicată în fanzinul craiovean *Omicron* (1978), *Căsnicie în incubator* pledează tot pentru stilul anecdotic, de o superficialitate mimată comic, în exces:

„Doi astfel de viruși-curieri munceau în incubatoare: unul la secția de vaci; celălalt, la struți. Muncă de rob făceau: transportau în acidul ribonucleic informații multe, grele și complicate, destinate vacii premiate și, respectiv, struțului lopătar. Inițial, primul virus activase în sistemul de polenizare artificială a vișinilor fără coadă, polifructoizi nesâmburați, din care se produce cunoscuta limonadă contra melancoliei. Cel de-al doilea muncise printre genele termitelor distrugătoare de stâlpi: le imprima tulburări neurovegetative puternice, care sfârșeau prin a le împinge la autoliză sau canibalism."

Romanul ***Planeta fără memorie*** este mai sobru, mai dens, dar și cu frecvente accente de sentimentalism. Într-o variațiune pe tema *finis mundi,* autorul construiește un model de supraviețuire după calamitatea de proporții planetare (cataclism magnetic) ce lasă în urma ei abia un mic nucleu al omenirii. Cei salvați prin hazard au de luptat cu o natură bulversată și cu propria lor neîncredere în viitor, alimentată de mizeria în care își descoperă târâte existențele. Între personaje, figura cea mai interesantă este a naratoarei: „puștoaica" Ailila. Prin confesiunile încredințate jurnalului său intim, viața de pe o navă cosmică e pusă într-o lumină mai umană decât în multe alte scrieri de profil. Cu o bună percepție a universului adolescentin, Corneliu Omescu compune portretul fetei dintr-o mixtură de sensibilitate orgolioasă, resemnare tactică, idealism romantic și puțină „nebunie" de coloratură. Fără complicație excesivă, psihologia ei rămâne totuși convingătoare. Iar interesul „recuperator" pentru tânărul „sălbatic" poreclit Belami generează o reușită poveste de dragoste în decor SF, pe fundalul unor gesturi utopice manifeste (amnezia colectivă cauzată populației de șocul planetar se cere urgent remediată prin „Marea Muncă", spre a se redobândi astfel sensul pierdut al civilizației). Pe coordonatele sale realiste, Ailila are consistență și farmec, reprezentând una dintre extrem de rarele prezențe feminine cu adevărat memorabile din anticipația noastră.

Semn(al) de carte

Ziua când înfloresc salcâmii... Ioan Barbu – 80, **Antologie alcătuită de Emil Pădurețu, Editura Antim Ivireanul, Râmnicu Vâlcea, 2018**

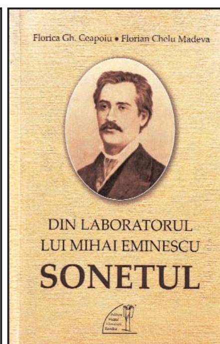
Ioan Barbu este autorul a cinci volume monumentale dedicate Bisericii Ortodoxe Române la ea acasă și în Lume – *Soarele Ortodoxiei, Vatra românească sub trei episcopi, Franța Ortodoxă, O floare cu 21 de petale* și *Sub cerul Italiei* – volume închinate vieții creștine, precum și reconcilierii spirituale, europene, după căderea Cortinei de Fier și a Zidului Berlinului. Sunt acestea opere întemeietoare, dând seama asupra unei Noi Morale Creștine, azi, la românii de pretutindeni.

Ioan Barbu este un apreciat scriitor și publicist. Masivele sale volume amintite mai înainte din ciclul *Lumină Nouă* îl prezintă drept unul dintre cei mai importanți și plini de ardoare reporteri și scriitori ai Ortodoxiei contemporane și ai civilizației noastre. (Mitropolitul Bartolomeu Valeriu Anania, la începutul antologiei, în care semnează aproape 40 de oameni de cultură din România, Basarabia, Franța, Italia)

Florica Gh. Ceapoiu, Florian Chelu Madeva, ***Din laboratorul lui Mihai Eminescu. Sonetul,*** **Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2018**

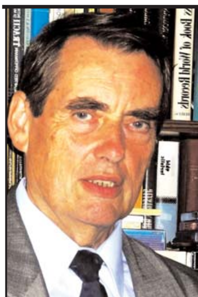
Când cititorul se va încumeta să parcurgă textele acestui volum, va descoperi frumusețile de netăgăduit ale unui spațiu spiritual ales, dăruit de Bunul Dumnezeu omului spre a zăbovi, când și unde îl va îndemna sufletul, în nenumăratele oaze de cugetare profundă sau ingenioasă satiră, precum și în luminoasele-i limanuri de lirism armonios, conectat la muzica astrelor. Cu toate împrumuturile literare, care bineînțeles că apar între versiunile aceleiași poezii, nu am putut renunța la niciuna dintre acele variante de sine stătătoare – bine închegate și cu desăvârșire conturate – și, asumându-ne riscul de a fi dezaprobați pentru intervențiile noastre în text, am adus în lumină sonetul în întregul său, demonstrând astfel că gestul nobil făcut de Academia Română prin deschiderea lăzii cu manuscrise ne determină să ne aflăm abia la începutul înțelegerii acestui miracol de importanță națională. (Florica Gh. Ceapoiu, la finalul introducerii la carte, „În triunghiul nemuririi: poetul – muzica – sonetul")

Orizont SF

Magiile hipercivilizaţiilor

Dan D. FARCAŞ

În episoadele anterioare am expus câteva teze, reunite sub denumirea de „ipoteza hipercivilizaţiilor". În esenţă, am argumentat că civilizaţiile care ar putea exista în Univers sunt relativ rare şi distanţate enorm de mult în timp, deci şansele de a ne întâlni cu o civilizaţie tehnologică asemănătoare cu a noastră sunt practic nule. În schimb, calculele arată că în Univers ar putea exista hipercivilizaţii, extrem de bătrâne, stăpânind cunoştinţe inimaginabil de avansate privind formele materiei, ca şi timpul, spaţiul şi dimensiunile acestora. Ele ar putea călători prin Cosmos, folosind principii pe care azi nu suntem pregătiţi să le înţelegem şi ar avea o cu totul altă percepţie a duratelor. Hipercivilizaţiile puteau să ajungă în preajma Pământului încă de acum câteva sute de milioane de ani, urmărind de atunci răbdător evoluţia noastră, respectând un principiu ecologic de minimă intervenţie, socotindu-ne un soi de „rezervaţie" care se cere ocrotită şi studiată discret. Ele nu ar intra în contact oficial cu noi, nu ne-ar oferi tehnologii ori alte soiuri de cunoştinţe, dar nici nu ne-ar invada, fie şi pentru faptul că, într-un fel, ne-au „invadat" demult. Iar discretele lor manifestări nu le-am putea deosebi de „magii".

Ipoteza hipercivilizaţiilor rezultă logic din ceea ce cunoaştem azi despre Univers, ea fiind deci o construcţie teoretică, mai mult sau mai puţin abstractă. Dar o asemenea construcţie, oricât ar fi ea de solidă, rămâne o simplă speculaţie sterilă dacă nu este susţinută de fapte pe care doar ea le poate explica. În cazul nostru, faptele doveditoare sunt tocmai acele „magii" de care aminteam mai sus. Ele există, chiar dacă unii nu cred. Enumăr mai jos, spre exemplificare, câteva categorii ale lor.

O primă clasă de „magii" ar putea fi fenomenul OZN. De la Al Doilea Război Mondial încoace, s-au adunat, din toată lumea, sute de mii de rapoarte trimise la oficialităţi, multe mii de fotografii şi filme în acest sens. Armatele tuturor ţărilor mai mari au urmărit şi urmăresc şi azi apariţiile inexplicabile, uneori prin proiecte dedicate. Aviatorii de peste tot s-au confruntat cu ele, uneori cu consecinţe tragice. În ultimii ani, au fost făcute publice zeci de mii de documente anterior secrete, între care fotografii şi înregistrări militare radar. Militarii au fost mereu extrem de interesaţi de OZN-uri, însă – deoarece nu puteau face nimic împotriva lor şi nici nu le puteau explica prin ceea ce ştiinţa cunoaşte la ora actuală – au supus, faţă de marele public, observaţiile OZN unei politici oficiale de negare şi de ridiculizare.

O altă formă de manifestare a hipercivilizaţiilor, în jurul nostru, ar putea fi răpirile OZN. Ele se petrec peste tot în lume şi se desfăşoară aparent pe baza unui scenariu, compus din etape şi detalii care sunt aceleaşi peste tot. Mii de cazuri au fost examinate cu toată rigoarea, inclusiv de universitari, fără a găsi fenomenului o explicaţie acceptabilă în cadrul ştiinţific actual.

Răpirile se desfăşoară cu discreţie şi, la prima vedere, cei care le realizează încearcă să şteargă din memoria victimei amintirea incidentului. Mărturiile adunate conturează două obiective posibile ale acestui proces: un program de hibridare, în principal pentru îmbunătăţirea speciei umane, şi unul de îndoctrinare, pentru a ne face să avem mai multă grijă de mediul nostru natural şi de viitorul omenirii.

Entităţile care vin în legătură nemijlocită cu cei răpiţi par a fi bioroboţi, ori rase, sau specii, derivate chiar din strămoşii lui *homo sapiens.* Nu cumva creatorii lor, care par să rămână, invizibili, în spatele scenei, sunt reprezentanţii unor hiper-civilizaţii?

Alte „magii" ne sunt furnizate de tradiţiile popoarelor din întreaga lume. Miturile, personajele folclorice, care în multe locuri sunt considerate încă prezente, aduc mărturii că fenomene care par să fie întâlniri OZN, răpiri sau experimente genetice asupra oamenilor se petrec din cele mai vechi timpuri, luând forme potrivite culturii şi momentului în care se manifestau. Aceste argumente vin, odată în plus, în sprijinul ipotezei că suntem, de foarte mult timp, monitorizaţi.

Apariţiile unor personaje, considerate sacre, sunt mult mai frecvente decât se crede. Formele de manifestare care însoţesc aceste apariţii prezintă foarte multe trăsături comune cu întâlnirile OZN: lumini impresionante coborâte din cer, levitaţie, ca şi multe altele. Pe lângă acestea, în cele mai vechi scrieri religioase, în particular în Biblie, se găsesc mărturii privind şi alte particularităţi comune: răpiri în tărâmuri cereşti, unde sunt întâlnite personaje sfinte, efectuarea unor experimente genetice, sau îndemnuri stăruitoare pentru grija faţă de sănătatea Pământului. Studii privind aceste paralelisme atestă că între fenomenele religioase şi fenomenul OZN există legături mult mai strânse decât am fi dispuşi să credem.

Fenomene precum intuiţia, revelaţia, dicteul automat, xenoglosia, radiestezia etc. sugerează existenţa unei „supermemorii", numită în unele tradiţii „Akasha". Aceasta conţine o cantitate imensă de date, din care un medium poate obţine uneori informaţii. Proiecte militare desecretizate, de „percepţie extrasenzorială", susţin că au utilizat un astfel de depozit de date, la care sunt conectate minţile tuturor oamenilor şi în care se înregistrează, ca într-o realitate virtuală, gândurile şi vieţile lor. Această structură se suprapune foarte bine şi cu tradiţionala Carte a Vieţii, menţionată în cărţile sfinte.

Extracorporalitatea şi experienţa morţii iminente sugerează existenţa unui corp spiritual. El este legat de „supermemoria" Akasha, în care corpul spiritual ar putea supravieţui morţii, păstrând poate chiar rudimente de conştiinţă. Intrarea în rezonanţă cu o astfel de entitate memorată ar putea explica pretinsele cazuri de reîncarnare, de luare în posesie şi chiar apariţia de stafii. De asemenea, ar putea explica o anumită formă de călătorii în timp. Este oare această supermemorie o emergenţă naturală a evoluţiei omenirii sau o entitate administrată (şi poate creată) de o hipercivilizaţie?

Iată doar o parte dintre problemele pe care îmi propun să le dezvolt şi să le argumentez în următoarele episoade, ca dovezi pentru ipoteza hipercivilizaţiilor.

Toate „magiile" enumerate mai sus există! Din păcate, ele au câteva trăsături care le fac „invizibile" pentru majoritatea oamenilor, datorită acelei „hipnoze culturale" de care am vorbit în câteva articole anterioare. Mentalitatea noastră le va respinge ca simple iluzii, fenomene naturale prost înţelese, farse, sau orice altceva, întrucât: (1) ştiinţa noastră (de azi) nu le poate explica şi (2) nici nu pot fi observate, la dorinţă, de orice sceptic, ori aduse într-un laborator spre investigare, măsurare etc., dar şi deoarece (3) acceptarea lor ar zgudui din temelii viziunea pe care o avem, cu toţii, despre lume.

Drept urmare, la ora actuală, toate aceste „magii", îndată ce sunt raportate, intră într-o zonă „gri", fiind contestate de ştiinţă şi acceptate doar fragmentar de religii. Ele ajung astfel pradă celor care exploatează apetenţa publicului pentru senzaţional. Această activitate fiind nereglementată, şi uneori chiar comercială, apar şi nenumărate cazuri false, fabricate ad-hoc, de cele mai multe ori suficient de inabil. Toate acestea au darul să discrediteze, o dată în plus, fenomenul în ochii persoanelor cu o oarecare şcoală. Pentru a putea deosebi grâul de neghină, este necesară, aşadar, şi o lărgire a abordării raţionale a cunoaşterii realităţii, prin ceea ce unii au numit o „ştiinţă post-materialistă". Voi încerca, la momentul potrivit, să aduc în discuţie şi acest foarte important subiect. (Va urma)

Semn(al) de carte

Mihai Posada, *Opera publicistică a lui Mircea Eliade,* Criterion Publishing, Bucureşti, 2006

Mihai Posada se apropie de publicistica lui Eliade în modalitatea sistematică. „Discursul publicistic" este înţeles ca „specie literară"; aşadar, în prelungirea sau ca alt chip al creaţiei literare eliadeşti. Autorul reuşeşte o excelentă analiză, generalizare, sinteză şi valorizare istorică a operei publicistice a lui Mircea Eliade.

Mihai Posada argumentează, în baza unei ample documentări, a unei pătrunzătoare analize şi a unei întemeiate sinteze, că ne aflăm în faţa unei „opere publicistice", către conţinutul şi forma căreia ne conduce ca o bună călăuză, cu măiestrie, atât în modalitatea didactic-instructivă, cât şi în cea teoretic-interpretativă.

Totodată, lucrarea lui Mihai Posada este o sobră, elegantă şi frumoasă pledoarie, întemeiată ştiinţific, pentru tipărirea integrală a publicisticii în ediţia de *Opere* ale lui Mircea Eliade. (Marin Diaconu, pe coperta a patra)

Florentin Popescu, *Seniorii literaturii noastre,* Vol. II, Editura Bibliotheca, Târgovişte, 2016

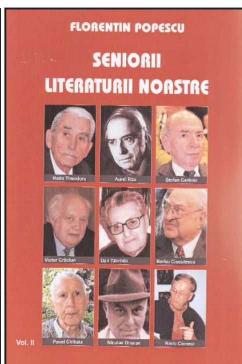
Volumul cuprinde 18 interviuri, marea majoritate publicate în revista *Bucureştiul literar şi artistic* (între decembrie 2014 şi decembrie 2014), luate de autor seniorilor Radu Theodoru, Aurel Rău, Ştefan Cazimir, Victor Crăciun, Dan Tărchilă, Barbu Cioculescu, Pavel Chihaia, Niculae Gheran, Radu Cârneci, Nicolae Breban, Nicolae Peneş, Dumitru Micu, Dumitru Matală, Marin Ioniţă, Candid Stoica, Bucur Chiriac, George Bălăiţă, Dinu Ianculescu.

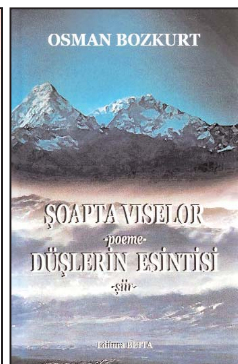
„...Mărturisirile lor pot constitui – aşa cum mai spus – un reper important în orientarea celor care, azi sau în viitor, le vor cerceta opera şi o vor evalua în cunoştinţă de cauză." (Autorul, spre finalul introducerii la carte, intitulate „O mărturisire")

Osman Bozkurt, *Şoapta viselor – poeme / Düşlerin esintisi – şiir,* Editura Betta, Bucureşti, 2018

Osman Bozkurt este un poet cu forţă whitmaniană, cântăreţ al civilizaţiei care devorează spaţiul şi marchează trecerea şi semnele omului, acel erou al societăţii, stăpânitor al timpului... Când creaţia lui Osman Bozkurt a început să circule, fie şi în variantele imperfecte ale traducerilor, poeţii de pe continent au recunoscut imediat un confrate care aducea spiritul universal al poeziei, înveşmântat în dominantele specifice şi lingvistice identitare. (Aureliu Goci, pe coperta a patra)

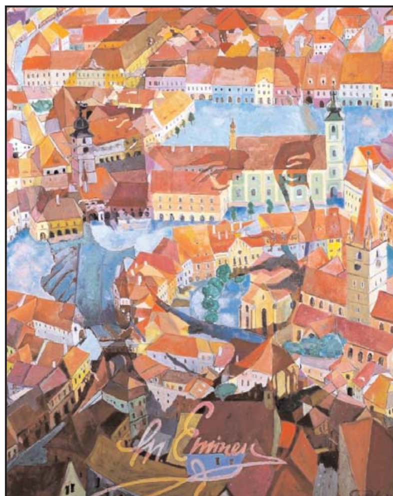

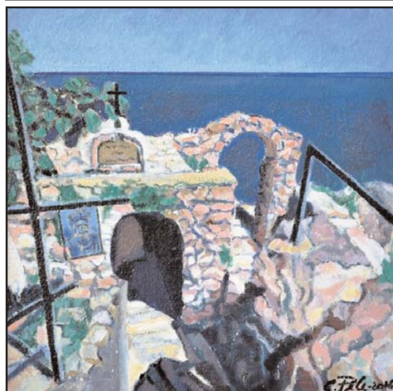
Ars longa...

Constantin Pele

Constantin Pele s-a născut la 9 noiembrie 1944, la Sibiu. Este militar de carieră (transmisionist), autodidact în arte plastice, dar a studiat pictura cu sculptorul George Apostu, cu prof. univ. pictor Gheorghe Saru şi cu pictorul Uţă Chelaru din Bucureşti. A debutat încă din 1963, cu o expoziţie personală la Sibiu.

Este membru al Uniunii Artiştilor Plastici. A participat la numeroase expoziţii şi saloane de arte plastice organizate în ţară şi în străinătate, la tabere de creaţie şi documentare, în urma cărora a primit multe diplome şi distincţii. Are lucrări în colecţii de stat şi particulare din ţară, precum şi în colecţii din Germania, Austria, Franţa, Italia, Marea Britanie şi Australia. A înfiinţat şi coordonat cercuri de artă plastică la Casa Armatei din Sibiu.

Pe 3 mai 2018 a vernisat la Muzeul Municipal Curtea de Argeş e expoziţie de pictură, prezentat fiind de pictorul Ion Aurel Gârjoabă (membru U.A.P.R.) şi de profesorul sibian de filosofie Vasile Floare.

Ca pictor cunoscut, Constantin Pele nu ezită să se înscrie între cei care fac din peisajul citadin al Sibiului nu numai subiectul unora dintre tablouri, ci îi consacră o întreagă expoziţie.

Viziunea pictorului nu este inedită, ci de un figurativ „cuminte”, cu forme riguros înscrise în conturul liniilor marcat angulare, precise, peste care culoarea aşternută pe suprafeţe atent delimitate capătă nuanţe şi valoraţii rafinate sau consistenţa compactă ce amplifică contrastele. (…) Constantin Pele preferă redările panoramice, cu un prim-plan detaliat, urmat în planuri secundare de redări cu case înghesuite, unde spre fundal conturul se şterge şi culoarea puternică trece în tonalităţile ceţoase ale perspectivei ce se pierde în zare. Peisajele au o bună construcţie perspectivală, cu sublinieri volumetrice, o rigoare geometrizată a liniei şi formele pregnant rectangulare ale clădirilor reprezentate, fapt ce le conferă acurateţe, dar şi o uşoară rigiditate.

(Valentin Mureşan, critic de artă)

Trăiesc aici şi acum o bucurie imensă. Revăd Sibiul şi parcă ar fi cel pe care l-am cunoscut prin anii '50. Dar mai ales simt şi revăd esenţele sale. Căci tablourile dedicate de artist acestui oraş magic sunt pline de magnetism vizual şi estetic, de un miraj specific artei adevărate. Mă bucur să fi putut găzdui prezenta expoziţie şi să mă fi întâlnit cu aceste compoziţii generoase şi provocatoare.

(Teodor Ardelean, directorul Bibliotecii Judeţene „Petre Dulfu” din Baia Mare)

Constantin Pele elaborează armonii de ansamblu ale imaginii plastice, construite din şedinţe separate în faţa aceluiaşi motiv supus introspecţiei severe, în care lucrul bine făcut este un fel de *axis mundi* în coloana de construcţii plastice, care reprezintă fie acoperişuri vibrante de case ale Sibiului istoric, fie un colţ de natură bine conservat şi temeinic împărtăşit.

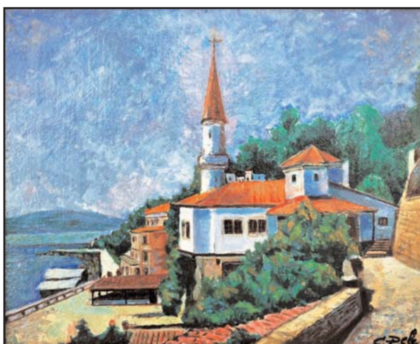
(Traian Ioan Mârza, preşedinte UAP)

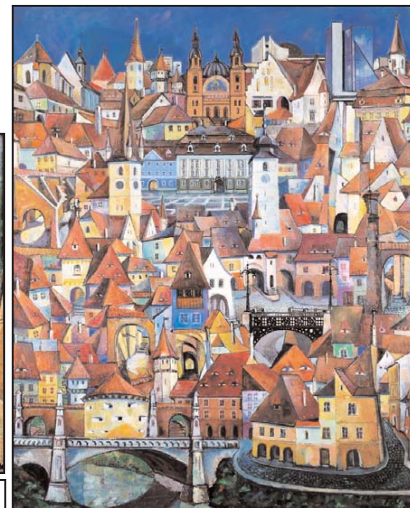
Pictorul autodidact Constantin Pele, participant constant la saloanele judeţene ale Filialei UAP Sibiu, autor al mai multor expoziţii personale, de câţiva ani buni a devenit un interpret particular al arhitecturii medievale a burgului sibian. Peisajele sale dedicate Sibiului reţin atenţia prin viziunea insolită a tratării arhitecturii, prin rigoarea geometrică a constructiilor dar şi prin paleta caldă, aproape incandescentă a viziunii sale cromatice.

(Maria Olimpia Tudoran Ciungan, critic de artă)

(Fotografii de Alexandru Olănescu)

Număr ilustrat cu picturi de Constantin Pele.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Dan ANGHELESCU – scriitor, Bucureşti
- Ioan CURTEAN DE HONDOL – cineast, Bucureşti
- Dragoş VAIDA – prof. univ., Bucureşti
- Constanţa VAIDA HALIŢĂ – arhitect, Bucureşti
- Acad. Alexandru BOBOC – Bucureşti
- Cornel ŢUCĂ – istoric, Piteşti
- Mircea DUŢU – jurist, Bucureşti
- Maria VAIDA – profesor, Cluj-Napoca
- Marga-Rita POPELI-TATU – scriitor, Bucureşti
- Mihai NEAGU BASARAB – scriitor, Germania
- Onufrie VINŢELER – prof. univ., Cluj-Napoca
- Paul DIACONESCU – scriitor, Suedia
- Petre FRANGOPOL – prof. univ., Bucureşti
- Sorin Lory BULIGA – istoric de artă, Târgu-Jiu
- Petre PEREŞ – scriitor, Bucureşti
- Marian NENCESCU – scriitor, Bucureşti
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta-Turnu Severin
- Tudor NEDELCEA – scriitor, Craiova
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Ion PĂTRAŞCU – diplomat, Bucureşti
- Elis RÂPEANU – scriitor, Bucureşti
- Yasutoshi YASUDA, 9 dan – jucător de GO, Japonia
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti